

The background of the entire cover is a photograph of a winter landscape. A dark brick path leads from the bottom center towards the middle ground, flanked by trees and bushes heavily laden with white frost. The sky is a clear, bright blue. The overall mood is serene and cold.

KIJK,
DAT IS VOOR MIJ NOU

KERST

Twintig wereldse kerstverhalen

Krijn van der Heijden

Kijk, dit is voor mij nou Kerst

Twintig wereldse kerstverhalen

Krijn van der Heijden

Copyright © 2015 Krijn van der Heijden
Eerste druk 2015
Tweede, herziene druk 2019
www.krijnvanderheijden.nl

Deze uitgave verschijnt als E-book in de formaten PDF en EPUB. De gehele uitgave of gedeelten daaruit mogen uitsluitend voor eigen gebruik zonder voorafgaande toestemming worden gedownload en gekopieerd.

Elke andere uitgave, zowel van afzonderlijke verhalen als in boekvorm, is alleen toegestaan met toestemming van de auteur, die alle rechten ten aanzien van druk, nadrukken, verfilming etc. behoudt.

Introductie: Mijn kerstverhalen

In mijn vroege jeugd begon het kerstfeest voor mij 's morgens vroeg met koorzang die door het huis schalde via de draadomroep, waarvan het volume voor één keer voluit mocht staan. Dat was mooi, je was meteen in de stemming. En je wist: het is vandaag bijzonder. Verder waren mijn kerstdagen ernstige, religieuze dagen. Ze gingen voor een flink deel op aan kerkbezoek. Helaas zag de predikant vaak kans om mijn feestelijke stemming te bederven met een preek die weinig feestelijks had. Ik vond de koormuziek mooi en het orgel fantastisch. Maar verder...

Mijn godsdienstige opvoeding heb ik achter me gelaten. Daarmee is de oorspronkelijke betekenis van het kerstfeest verloren gegaan. Toch bleef het wel een speciaal feest. Niet in de zin van veel cadeaus en overmatig eten en drinken. Die kant van de kerstdagen heeft ons nooit aangesproken. Ons kerstfeest is een sober familiegebeuren. Maar, wellicht als gevolg van

mijn opvoeding, ontkom ik er niet aan dat de kerst ook een moment van bespiegeling en overpeinzing is. Even los raken van de waan van alledag, reflectie.

Vanuit de overdenking en bezinning rondom kerstmis zijn deze kerstverhalen ontstaan. Het zijn geen religieuze verhalen. Geen stal van Bethlehem, herders, engelen of wijzen uit het oosten. Maar ze hebben wel een boodschap.

Ik heb de verhalen 'werelds' genoemd. Kleine overpeinzingen zijn het, gevat in een kort verhaal, waarin gewone mensen figureren. Twintig jaar heb ik er ieder jaar een geschreven. Ik heb ze allemaal voorgelezen aan vrouw en kind, na afloop van de kerstmaaltijd.

De verhalen gaan over wat mij op het moment van schrijven bezig hield. Ze zijn daardoor gedateerd. Figuurlijk, maar ook letterlijk. Het jaar waarin het verhaal is geschreven staat erboven.

Er werd mij eens gevraagd om bij een bepaalde gelegenheid een kerstverhaal voor te lezen, waarbij ik kon putten uit mijn verzameling. Vervolgens wilden enkele verenigingen en zangkoren graag een van mijn verhalen gebruiken om voor te lezen tijdens hun kerstbijeenkomst of kerstconcert. Geweldig vind ik het als op die manier mijn werk door anderen wordt gebruikt.

Zo kwam ik op de gedachte om de verhalen te bundelen en uit te geven. Hopelijk worden ze gelezen, beleven velen er prettige momenten aan en verleiden ze hen tot nadenken.

Krijn van der Heijden

2015

Bij de tweede, herziene uitgave

Omdat enkele verhalen enigszins gedateerd waren, heb ik daarin kleine wijzigingen aangebracht. Voor het overige is de verzameling kerstverhalen hetzelfde gebleven.

Krijn van der Heijden

2019

Kijk, dat is voor mij nou kerst

Twintig wereldse kerstverhalen

Introductie 3

1. Kerstgedachte 5
2. Kerstkinderen 8
3. Hoop 12
4. Kerstklimaat 15
5. Armoede 18
6. Theo 22
7. Lichtstraatje 25
8. Kopen, kopen, kopen 28
9. Singh 32
10. Niet meer meedoen 35
11. Museum van Oudheden 40
12. Kijk, dat is voor mij nou kerst 43
13. Hangjongeren 46
14. Licht en donker 49
15. Geweldige kerstnacht 52
16. Liza's kerstfeest 55
17. Kerstzang 58
18. Het einde 60
19. Het licht 64
20. Een nieuw begin 67

Kerstgedachte

De avond liep langzamerhand naar zijn einde. Kwart over elf. Nog een kwartiertje, dan kon hij de klep van de piano sluiten en zijn biezen pakken. De gasten van het restaurant waren aan de allerlaatste ronde toe, de koffie. Hij verbaasde zich er elk jaar weer over hoeveel voedsel sommige mensen in een paar uur konden wegwerken. Soep, een voorgerecht, een tussengerecht, de hoofdschotel, nota bene appelgebak en daarna ijs. En nu dan de koffie. Hij had minstens drie soorten wijn zien serveren, die er met flessen tegelijk in gingen.

Maar ondanks het eetgeweld om hem heen, waaraan hij zelf geen deel had, deed hij het ieder jaar weer graag, muziek maken tijdens het traditionele kerstdiner van dit restaurant. Het was voor hem een vaste klus, een ankerpunt in het kalenderjaar. En zeker niet alleen vanwege de relatief hoge verdiensten die aan de schnabbel vastzaten. Nee, de motivatie lag vooral in zijn beroepseer. De maaltijdgasten die, nadat ze al in augustus hadden besproken, een plaatsje aan tafel hadden weten te bemachtigen, kwamen voor goed eten en drinken, maar ook voor een bepaalde kerstsfeer. Een sfeer die naast de aankleding met dennengroen, lichtjes en glitter, toch ook voor een belangrijk deel werd bepaald door de levende muziek. En dat was zijn afdeling, zijn eer.

De eetzaal van het restaurant was voor deze gelegenheid speciaal ingericht. De tafels stonden opgesteld rondom een laag podium, met daarop een vleugel. Dat podium was zijn domein. Op de grond om hem heen stonden mooi opgemaakte kerststukken met gotische kaarsen en glimmende, goudkleurige ballen, waarin het licht van alle kanten weerkaatste. Het was zijn taak om een hele avond muziek te maken. Muziek die moest passen bij lekker eten, maar die ook enigszins gedragen moest zijn en die moest bijdragen tot een beschaafd vrolijke sfeer.

Tien voor half twaalf. Morgen zou de kerst voorbij zijn. Hij behoorde tot de mensen voor wie de kerstdagen en oud en nieuw geen rustpunten zijn, maar juist topdrukte betekenen. Musici, kelners, politieagenten, geestelijken en Heilsoldaten hadden het momenteel het drukst, net als eerste hulpartsen en psychiatrische hulpverleners. Want juist deze periode is blijkbaar favoriet bij mensen om ongelukken te krijgen of door het lint te gaan. Hij nam nog een slok uit zijn glas Spa rood en liet zijn handen een ogenblik naast zich rusten op de pianobank. Bijna vier uur spelen had hij nu achter de rug en dat vraagt iets van de tien vingers. Het laatste muziekblokje zou bestaan uit de traditionele medley van kerstliedjes die iedereen kent. Een geheide uitsmijter. Ten slotte zou de gerant de gasten wel thuis wensen en zeker niet vergeten de pianist te bedanken. Een bescheiden applaus zou zijn deel zijn. Hij zocht de bladmuziek op, al kende hij het stuk al jaren van buiten, en zette die voor zich op de muziekstandaard.

Terwijl hij aanstalten maakte om te gaan spelen voelde hij intuïtief dat er iemand naar hem zat te kijken. Het duurde even voordat hij in de halfduistere zaal kon ontdekken wie het was die door een blik de opgaande beweging van zijn armen blokkeerde. In de loop van de avond had hij zijn oog een aantal keren over de gezellig keuvelende en etende gasten laten gaan en was zij hem al opgevallen. De vrouw die hem aanstaarde. Zij was niet groot, wat nog extra onderstreept werd door de manier waarop ze momenteel aan tafel zat. Licht gebogen, met de ellebogen op tafel leunend. Haar handen droegen het hoofd met lang en sluik, donker haar, waartegen het bleke gezicht afstak. Haar ogen hadden iets bijzonders, al kon hij zien wat het precies was. Maar hij verstond de taal van haar blik. Zij vroeg hem dat hij niet zou ophouden met spelen. Hij kende die blik heel goed vanuit zijn vijfendertig jarige

podiumpraktijk. Het publiek wil je niet laten gaan. Wel, dat was hij ook nog niet van plan. Een glimlach, een beetje vermoeid, maar wat wil je na zo'n avond, toverde zijn gezicht om tot een antwoord in de zelfde taal. Oké, ik speel nog iets voor je. Hij knikte vriendelijk naar haar en ze lachte even. De medley van De herdertjes lagen bij nachte, O, dennenboom, Midden in de winternacht en natuurlijk Stille nacht, in wisselende, romantische toonsoorten met modulaties tussendoor, gespeeld in brede akkoorden met virtuoze versierselen, leverde hem inderdaad de aandacht van de mensen in de zaal op. Het geroezemoes en het gerinkel van koffiekopjes en lepeltjes verstomde even. Een enkeling zag hij de lippen bewegen in een poging mee te zingen en dat deed hem goed. Toen het stuk af was en de gerant zijn naam noemde, werd er geklapt. Een waardig slot van een mooie avond.

Elke keer dat een klus als deze er weer op zat, vroeg hij zich af wat het toch was dat hem dreef om dit werk te doen. Zijn impresario kon hem, als hij dat zou willen, wel iedere avond van het jaar voor een klassiek concert contracteren. Hij was bekend, een beetje beroemd zelfs, behoorde tot de generatie van pianisten die nog de Prix d'Excellence had moeten doen om aan de bak te komen. Hij behoorde weliswaar niet tot de absolute top van het concertwezen, maar deed toch op een goede tweede plaats mee. En toch, in een coltrui piano spelen in de bar van een hotel, de blues vertolken in een nachtclub met kans op een onverwachte jamsessie met de een of andere geflipte saxofonist of trombonespeler, avonden zoals deze, dat waren de dingen waar zijn hart echt lag. Net als bij het vrij improviseren op min of meer populaire klassiekers, wat hij ook graag deed.

Hij stond op van zijn bank en boog, met een hand op de vleugel geleund, naar het applaudiserende publiek, een keer naar rechts en een keer naar links, draaide zich vervolgens om naar de mensen aan de tafeltjes achter hem en boog opnieuw.

Terwijl hij de bladmuziek van de standaard nam voelde hij opnieuw de blik op zich gericht. Maar hij negeerde die. Aan de bar zou een glas van de beste cognac voor hem klaar staan, ook al zo'n traditie. Iedereen scheen trouwens plotseling haast te hebben. Hij had pas twee slokjes van zijn goddelijke drankje genomen, toen de meeste gasten al waren opgestaan en richting garderobe liepen. Na tien minuten was de zaal bijna verlaten. Tevreden leunend op de bar babbelde hij wat met de barman die, net als hij, meer dan vier uur zonder pauze had gewerkt. Hij volgde met zijn ogen de kelners en serveersters die waren uitgezwermd om de tafels af te ruimen.

Dan zag hij vanuit een ooghoek iets bewegen in de buurt van de piano. Het was de vrouw die hem eerder had aangekeken met die ondoorgrondelijke blik. Zij zat nog steeds op haar plaats aan het hoofd van een tafel en rookte op haar gemak. Haar hand met de sigaret bewoog in zijn richting, het leek of ze hem wenkte. De pianist fronste even, maar zag dat hij zich niet vergiste. Ze bleef aan tafel zitten en wenkte hem met langzame, lome gebaren. Dronken? Zou kunnen. Toch, geïntrigeerd door wat er voorviel, liet hij zich van de barkruk afglijden en liep door de zaal in haar richting.

De vrouw zag er niet uit als iemand die veel drinkt. Zij was smaakvol gekleed in zwart en zilver. Haar gezicht was opgemaakt, maar niet overdadig of extravagant. Nu hij naast haar stond zag hij wat hem was opgevallen in haar ogen. Ze waren opvallend glanzend, met wijde, diepzwarte pupillen. Drugs? Maar hij wist er niet genoeg van om een oordeel te kunnen hebben.

‘Goedenavond,’ begon hij vormelijk en beleefd, ‘gebaarde u inderdaad of ik naar u toe wilde komen?’

Nu glimlachte ze, wat aan haar gezicht een bepaalde schittering gaf. Maar dat kon ook komen doordat de kaarsen op tafel nog brandden.

‘Dat bedoelde ik inderdaad.’ Ze sprak een beetje moeilijk, alsof haar tong niet helemaal wilde gehoorzamen. ‘Ik wil u graag bedanken voor uw pianospel van vanavond. Wilt u niet even gaan zitten?’

‘Dat is heel vriendelijk van u.’ Wat moest hij hiermee, vroeg hij zich af. Ze probeerde hem toch niet te versieren? De vrouw was aantrekkelijk, een alledaags soort schoonheid. Ze was niet ouder dan veertig. Zelf liep hij tegen de zestig.

‘Wilt u soms wat rode wijn?’ vroeg ze.

‘Dank u, maar ik heb nog de smaak van cognac...’

‘...en ook voor uw pianospel van vorige week donderdag,’ viel ze hem in de rede.

Hij wist niet wat hij ervan moest denken. Er was iets met deze vrouw. Was ze wel helemaal goed bij haar verstand? Toch wel, als hij haar zo bekeek. Vorige week donderdag, wat had hij toen ook alweer gedaan? O, ja, in Enschede, een recital voor de kunstkring.

‘Ik heb u toen horen spelen, moet u weten, en dat heeft mij erg ontroerd. U speelde met zoveel overgave. En vooral dat ene stuk, dat had ik nog nooit gehoord. Dat was zo prachtig... Ik weet niet precies meer hoe het heette, maar het was heel, ja, heel snel, heel virtuoos.’

De pianist begon zich ongemakkelijk te voelen. Deze ontmoeting, dit gesprek met de vrouw die sprak met een dubbele tong alsof ze dronken of stoned was, had iets onwerkelijks. Hij wist niet of hij haar serieus moest nemen of niet. Hij probeerde zich het programma van donderdag te herinneren. Eerst Satie, dat kan het niet geweest zijn. Daarna Chopin, Bach, sommige delen waren inderdaad virtuoos, dat zou dus kunnen. ‘Weet u nog hoe het stuk ging?’

‘Ik heb helaas niet zoveel verstand van klassieke muziek. Maar vooral het derde deel, dat vond ik schitterend.’

Nu wist de pianist welke muziek ze bedoelde. Er was maar één compositie geweest die uit drie delen bestond. Maar ondanks dat hij door haar compliment gevleid was, voelde hij ook iets van twijfel over de vrouw. Was ze geen dweperig type? Een groupie die haar favoriete popster overal volgde? Ze zat hier maar een beetje te roken en vaag te praten. Hij was moe, wilde naar huis, naar bed. Morgenavond moest hij weer fit zijn om in Amsterdam Hilton te spelen.

‘Ik denk dat u het Italiaanse Concert van Bach bedoelt,’ zei hij. Ze moest het laatste deel, het presto, in gedachten hebben.

Weer die lach, die haar gezicht mooi maakte. ‘Ik durf het bijna niet te vragen... Maar ik bedoel eigenlijk, zou u dat voor mij willen spelen?’

Hoe durft ze, ging het door hem heen, na een avond als deze.

‘Ik weet niet zeker...,’ begon hij

‘Doet u het voor mij. Omdat het kerst is.’

Omdat het kerst is, welja.

‘Kerst is voor mij hard werken, mevrouw. Bij mij schrijf je kerstgedachte met een euroteken.’ Terwijl hij het zei schaamde hij zich al. Verdraaide lomperik die je bent, dacht hij. Dit kun je niet maken tegenover een vrouw die je niet eens kent.

Ze was echter helemaal niet uit het veld geslagen. Met haar lach, die haast even traag was als haar spraak, ontgooide ze de situatie. ‘Ik begrijp dat u moe bent,’ zei ze. ‘Maar ik ben ook moe. Speelt u alstublieft, al is het maar een klein stukje.’ Haar ogen, de kunstmatige bloesjes op haar wangen, waar de bleke huid doorheen scheen. Hij gluurde naar haar tafel, maar er stond geen leeg of halfvol glas drank.

‘Neemt u mij niet kwalijk dat ik zo tegen u uitviel. Ik ben inderdaad een beetje moe. Maar ik zal het goed maken. Bij wijze van kerstgedachte, moet u maar denken.’ Niet zonder moeite wist hij zijn ironie te verbergen.

Hij liep naar de vleugel, deed de klep weer open en ging op de kruk zitten. Hij concentreerde zich een ogenblik en speelde de eerste maten van Bachs Italiaanse Concerto. Hij kende het stuk van buiten en werd direct gegrepen door de galante, vrolijke schoonheid van het eerste deel. Het langzame middendeel liet hij weg, en vertolkte toen het gecompliceerde, maar overrompelend fraaie presto zoals hij ook voor een duizendkoppig publiek van het concertgebouw zou hebben gedaan. Niets merkte hij van de stilte die in het restaurant viel, het stoppen van het serviesgerinkel, het blijven staan van kelners, terwijl de virtuoos door elkaar geweven melodieën in duizelingwekkende snelheid uit het instrument dreven. Toen het geëindigd was, zat hij nog even, als in trance, stil voorover gebogen op de pianobank. Er was iets gebeurd, wist hij.

Maar de betovering verdween. Hij keek naar de vrouw, en zag dat zij een servet tegen haar ogen gedrukt hield.

‘Dank u wel,’ zei ze. ‘U hebt mij erg gelukkig gemaakt.’

En nu mijn cognac, dacht hij. Hij knikte naar haar en liep zonder verder nog om te kijken in de richting van de bar.

‘Als je toch zó kunt spelen,’ riep de barman uit, ‘dat was een knap staaltje. Wat was dat?’

‘Johann Sebastian Bach,’ zei de pianist. Maar zijn woorden werden overstemd door het gelach van twee mannen, die het restaurant binnen kwamen. De een duwde de ander voort in een rolstoel, tot groot vermaak van beiden. Ze gingen recht op de vrouw af, die nog steeds aan haar tafel zat.

‘Zijn we niet te laat?’ riep degene die duwde. En tegen de man in de rolstoel: ‘Schiet op, eruit, luiwammes. Je vrouw wil gereden worden.’ Met geroutineerde gebaren tilden de mannen de vrouw aan weerszijden op en lieten haar in de rolstoel zakken. Toen ze weg reden, keek ze om en maakte het zelfde lome armgebaar als ze eerder had gedaan.

‘Triest geval, zo'n vrouw,’ zei de barman, terwijl ze hen zwijgend nakeken. ‘Ze heeft de een of andere spierziekte, zit zwaar onder de medicijnen. Ze schijnt niet lang meer te leven te hebben. En dat ze dan toch nog zo opgewekt is.’

De pianist voelde een lichte huivering over zijn rug gaan en dronk peinzend het laatste slokje cognac uit zijn glas. ‘Geef me er nog een, alsjeblieft,’ zei hij tegen de barman.

U hebt me erg gelukkig gemaakt, had ze gezegd. En hij dacht: er gebeurde iets terwijl ik speelde, dat wist ik. Zou het dan toch geen toeval zijn, dat ik graag in restaurants en bars optreed? Misschien heb ik hiervoor wel ooit piano leren spelen en vervolgens vijfendertig jaar gewacht. Voor dit ene ogenblik. Voor deze vrouw, van wie ik de naam niet eens ken. Wonderlijke idee. Kerstgedachte.

Kerstkinderen

De leraar zat na de laatste les nog een poosje te schrijven aan zijn bureautje voor de klas. De laatste aantekeningen van het jaar. Het was bijna vijf uur, de kerstvakantie was zo goed als begonnen. Over een half uur zou hij naar huis rijden voor twee weken welverdiende vrijheid. Hij keek op van zijn werk toen hij merkte dat een leerlinge van hem door een kier van de deur gluurde en daarna schuifelend het lokaal binnen kwam.

‘Hai, Moniek. Was je iets vergeten?’

‘Nou, nee,’ zei het meisje. Ze aarzelde even. ‘Eigenlijk wilde ik iets vragen.’

‘Dat kan natuurlijk. Over natuurkunde?’

‘Nou, nee,’ zei ze weer, en ze moest grinniken om de herhaling van haar woorden. ‘Nee, zo fanatiek ben ik nu ook weer niet.’

Er viel een stilte. De leraar legde zijn pen neer.

‘Zeg het maar,’ zei hij uitnodigend.

‘Ik zou graag met u willen praten.’

Verdraaid, dacht hij, ze zegt u tegen me. Dan moet er iets ernstigs aan de hand zijn. Ze zou toch niet met school willen stoppen?

‘Praten,’ zei hij, ‘tja, als je dat wilt kan dat natuurlijk altijd. Maar het is nu een beetje laat, ik moet zo naar huis.’

‘Ik wil ook wel een afspraak met u maken. In de vakantie, bedoel ik.’ Ze aarzelde. ‘Want ik weet niet goed bij wie ik anders terecht kan.’

Een warm gevoel doorstroomde de leraar. Een blik van waardering, van vertrouwen. En dat in deze tijd, waarin de sociale status van een leraar ongeveer gelijk staat met het hoeden van zwijnen of het verkopen van de daklozenkrant.

‘Natuurlijk Moniek, als het belangrijk is wat je wilt bespreken, dan kun je bij mij terecht.’

‘Het is belangrijk.’

De leraar kneep bedachtzaam zijn lippen samen en knikte langzaam. Ze spraken af voor de dag voor kerstmis.

Een dag later.

‘Ik ga het vertellen,’ zei Moniek. ‘Van ons.’

De jongen naast haar op het bankje trok een beetje bleek weg. ‘Dat kan toch niet? We hadden toch afgesproken... Dat kan je niet maken!’

‘Niet tegen mijn vader, suffie.’ Ze streelde hem zacht over zijn lange haar. ‘Maar ik moest het aan iemand vertellen.’

‘Aan wie dan?’

‘Mijn leraar natuurkunde.’

‘Nou ja!’ Hij spuugde de woorden bijna uit. ‘Van iedereen op de wereld, een leraar! Had het meteen maar tegen de dominee verteld.’

‘Maar hij is echt aardig, Jules. En ik vertrouw hem.’

‘Een leraar. Nou, ik heb nog nooit een leraar vertrouwd, als je dat maar weet.’

‘Sorry, maar ik moet het echt aan iemand kwijt.’

Jules keek haar aan en zag tranen. ‘Oké, het is goed. Huil maar niet. En wat nu?’

‘Ik heb met hem afgesproken om te praten. Overmorgen om vier uur. Ga je mee?’

‘Ik vind het wel balen dat je dit doet. We hadden gezegd dat we het aan niemand zouden vertellen totdat...’

‘Dat weet ik ook wel. Maar snap je dan niet wat het voor mij betekent, dat ik aan niemand iets mag zeggen? Wat ik meemaak? Je moest eens weten...’

Jules viel haar in de rede. ‘Het is oké, Moniek. Met een stoere stem zei hij: ‘Ik zal mijn lot manhaftig dragen en met je meegaan naar die leraar. Natuurkunde, zei je? Nou, dat is in elk geval niet zo’n halve zachte.’

Maar Moniek was daar niet zo zeker van.

Om precies vier uur, de middag voor eerste kerstdag, belden ze aan. Een vrouw deed open.

‘Hallo Moniek,’ zei ze vriendelijk. ‘Ik ben Jeanet Prins. Welkom, ik zie dat je een vriend hebt meegenomen?’

‘Dag mevrouw Prins,’ antwoordde Moniek beleefd. ‘Dit is niet een vriend, maar mijn vriend Jules.’

‘Kom verder, de thee is klaar. Mijn man is in zijn werkkamer.’

‘Thee,’ bromde Jules achter haar.

‘Hou je mond,’ siste ze achterom. Ze liepen de werkkamer binnen.

‘Zo, Moniek, welkom bij mij thuis,’ zei de leraar. Het is voor het eerst sinds jaren dat ik weer eens een leerling over de vloer heb. In vroeger tijden was dat gewoner dan nu. Ah, en dat is je vriend.’

Ze schudden handen. Moniek en Jules lieten zich in een leren bankje zakken, de leraar tegenover hen in een bijbehorende fauteuil. De thee werd door mevrouw Prins ingeschonken, waarna ze discreet verdween.

Moniek keek haar leraar eens goed aan. Hij leek anders dan de talloze keren dat ze bij hem in de klas had gezeten. Jonger, kwetsbaarder. Hij was niet jong, misschien al wel vijftig. Maar hij had een vriendelijke blik. Ze slikte een keer en besloot haar verhaal te beginnen. Ze had tevoren bedacht hoe ze van start zou gaan.

‘Meneer Prins, ik denk dat ik moet stoppen met VWO.’

Als ik het niet had gedacht, dacht de leraar. Maar waarom, in ‘s hemelsnaam?

Hij zei: ‘Daar hoor ik van op, Moniek. Je laat me schrikken.’ Hij pauzeerde even. ‘En eerlijk gezegd vraag ik mij af wat de reden is. Je doet het goed op school, en helemaal voor natuurkunde.’

‘Ik wil gaan werken en de kost verdienen. Jules en ik willen gaan samenwonen. Vandaar.’

De leraar snapte het niet, al kreeg hij wel een vermoeden. Moniek was een intelligent meisje en Jules zag er ook niet stom uit, al had hij nog niets gezegd. Die twee begrepen toch wel dat je met een niet afgemaakte opleiding nergens komt in deze wereld?

Toen Moniek was uitgesproken viel er een lange stilte.

‘Wat je me nu vraagt, Moniek, vind ik erg moeilijk.’ Prins zuchtte diep. ‘Ik ben vereerd, ja ik ben er zelfs trots op dat je me in vertrouwen neemt. Maar je brengt me in een moeilijk parket.’

‘Dat besef ik heel goed,’ zei Moniek, ‘daarom ben ik ook naar u toe gekomen, omdat u – eh – misschien wel de enige op school bent die het zal begrijpen. Maar denkt u zich ook eens in onze situatie in. Wij zijn er zelf hartstikke blij mee. En we willen graag samen verder, weg uit onze familie. Dat hebben we uitgebreid met elkaar besproken. We houden van elkaar. Dit is dus geen opwelling, snapt u?’

‘Jullie zijn nog zo jong.’

Moniek keek hem ondeugend aan.

‘Morgen is het kerstmis, meneer Prins. Hoe oud was Maria eigenlijk, toen ze de kerstbaby kreeg?’

Prins glimlachte. ‘Heel gevat. Geen idee, niet oud, in elk geval. Maar ik denk dat het bij jullie tweeën toch iets anders ligt. Jij bent niet door het Hoogste Gezag uitgekozen om zwanger te worden. Jij bent niet door een engel ingelicht. En van een onbevlekt ontvangenis is volgens mij al helemaal geen sprake.’ Hij moest glimlachen om de uitdrukking. ‘Jullie zullen er toch een keer met je ouders over moeten praten. Hoe ver ben je zwanger?’

Moniek zweeg.

‘O, ik weet precies wat onze ouders gaan zeggen,’ kwam Jules ertussen. ‘Laat het maar wegmaken, zullen ze roepen. Mijn vader geeft me meteen geld voor de abortuskliniek. Maar dat zal niet gebeuren. We hebben het wel over óns kind.’

Nog weer later zei Moniek: 'Dank u wel, meneer Prins. Als u denkt dat dat mogelijk is...'. 'Ik ga er mijn gloeiende best voor doen. Ik zal met de rector praten en ik ga proberen om rondom de bevalling een speciaal lesprogramma voor je te laten maken. Die valt precies gelijk met de start van je laatste schooljaar. Hopelijk kun je dan in rust je kind krijgen. Misschien kost het je zelfs wel een jaar extra.'

'Ik wist dat ik u kon vertrouwen.'

'Juich niet te vroeg, Moniek, want ik heb je gezegd dat je een verdraaid moeilijke tijd tegemoet gaat. Je VWO afmaken met een kind is geen sinecure. En dat geldt trouwens voor jullie allebei.'

'Maar wij kunnen het echt aan,' zei Jules. 'Over een jaar ben ik volwaardig vakman en Moniek heeft over twee jaar haar VWO-diploma. Samen kunnen we een goed leven hebben.' 'Moniek moet verder leren dan de middelbare school, Jules. Ze kan meer en dat moet ze volgens mij ook doen. Die paar jaar extra studie kunnen een leven lang beter betaald werk opleveren. Vergeet dat niet.'

'Goed, dat is waar. Maar dan is de baby ook al weer een paar jaar ouder.'

Prins zuchtte diep. 'Waar jullie aan beginnen...'

'Zijn begonnen, zult u bedoelen,' zei Moniek. 'En welbewust, vergeet u dat niet.'

Hij knikte. Een tikje verward en verwonderd.

'Maar u vertelt het dus pas aan onze ouders als het te laat is voor een abortus,' besloot Moniek.

Prins knikte nogmaals.

Toen ze de voortuin uitliepen, zei Jules: 'Er zijn dus blijkbaar toch leraren die je kan vertrouwen. Ik hoop tenminste niet dat hij nu meteen de telefoon pakt om mijn ouders te bellen.'

Na het vertrek van de jongelui zaten ze met een glas wijn in de woonkamer. De leraar deed het verhaal aan zijn vrouw. Zij liet zijn woorden tot zich doordringen en reageerde erop met een omhelzing.

'Nu weet ik weer waarom jij ooit leraar bent geworden, Gerard,' zei Jeanet. 'Ik ben trots op je. Jij begrijpt kinderen.'

'Maar ik besef nu pas welke verantwoording ik op me heb genomen. Hun ouders zullen me nog voor de rechter slepen als ze er achter komen dat ik op de hoogte was.'

'Ben je mal.'

Ze dronken zwijgend.

'Weet je wat mij over de streep trok, Jeanet? Dat was de vaste overtuiging van die twee. Ze willen het met hun kind per se beter doen dan hun ouders het met hen hebben gedaan. Ik ken hun achtergrond, ik zal je niet precies vertellen uit wat voor gezinnen ze komen, maar je kunt bij beiden nauwelijks van gezinnen in de gebruikelijke betekenis van het woord spreken. Hun zwangerschap was geen ongelukje, nee, ze hebben er samen bewust voor gekozen. Ze hebben gekozen voor zelfstandigheid. Zwanger worden, samenwonen, stoppen met leren. Ik heb ze er volgens mij goddank van kunnen overtuigen dat dat laatste het stomste is dat ze kunnen doen. Ik zal op school regelen dat Moniek tenminste haar eindexamen kan doen.'

'Maar,' ging hij verder, 'zelfs het schrikbeeld dat ik hun schetste van ergens moeten inwonen, bijstand aanvragen en armoede lijden schrok hen niet in het minst af. Ze zien toekomst samen.'

Hij zuchtte. 'God, wat zijn die kinderen vroeg volwassen. Ik zal ze helpen zoveel als ik kan.'

‘Blijkbaar,’ beaamde zijn vrouw, ‘hebben ze samen goed nagedacht. Kom daar bij veel echte volwassenen maar eens om.’

Ze glimlachte breed. ‘Weet je, Gerard, ik vind het kerstkinderen. Kerst is een nieuw begin. De zonnewende, de natuur die zich nog onzichtbaar onder de grond aan het klaarmaken is voor het ontluiken in het voorjaar. De betekenis van kerst is zeker te weten dat het over een tijdje beter zal zijn.’

‘Dat is een verdraaid heidense kerstgedachte,’ zei de leraar. ‘Die hoor je morgen in de kerk niet.’

‘Hoezo? De Christelijke kerst gaat net zo goed over een nieuw begin, over hoop op een betere toekomst,’ antwoordde zijn vrouw. ‘Moniek had gelijk. Het kerstkind zelf was ook niet erg welkom, het kon nergens terecht. Waar die ouders aan begonnen waren... En toch kwam het, en de ouders kregen er de energie voor. Ik weet zeker dat het de hoop is en de verwachting op een beter leven waar je je kracht uit put.’

Hierna bleef het lange tijd stil in de kamer terwijl ze zwijgend en in gedachten tegenover elkaar zaten en van hun wijn dronken.

‘Jeanet,’ zei Prins zacht, ‘weet je wel dat ik zou willen dat ik de helft van het toekomstvertrouwen van die kinderen had?’

‘Kerstkinderen,’ antwoordde ze.

Hoop

‘Ik heb dit jaar niet zoveel met kerst...’ Hij zuchtte. Uit zijn woorden sprak treurnis.

‘Maar hoe kan dat nou?’ vroeg de vrouw tegenover hem. ‘Ik bedoel, het is toch je vak?’

Nu lachte hij, eerst melancholiek, dan cynisch.

‘Mijn vak? Ja, dat is het. Maar als je slager bent, dan heb je ook wel eens genoeg van het hakken in kadavers. En een arts kan zijn patiënten soms niet meer zien. Al is het je vak, daarom hoef je het nog niet altijd te zien zitten.’

‘Nou, ja,’ zei de vrouw, ‘ik vind het behoorlijk heftig hoor. Een dominee die niets met kerst heeft.’

‘Het kerstfeest is voor mij de drukste tijd van het jaar. En helemaal dit jaar, want eerste kerstdag valt op maandag. Heb je eerst zondag twee kerkdiensten, dan de kerstnachtdienst, twee diensten op eerste kerstdag en een zangdienst op tweede kerstdag. Dat laatste is een makkie, want met al die muziek hoef ik niet zo lang te preken. Maar toch, zes kerkdiensten in drie dagen tijd. Daar zou de Almachtige zelf nog genoeg van krijgen. En ik sta er mooi alleen voor.’

Ze schoot ondanks zijn somberheid in de lach. Maar even goed wist ze zo snel geen passende reactie te bedenken. Een passende reactie zou misschien zijn geweest dat hij in zijn Almachtige toch een trouwe partner had, en dat hij het dus niet in zijn eentje hoefde te doen. Maar die gedachte kwam niet snel genoeg om haar onder woorden te brengen. Ze zwegen een tijdje. Toen kwam er een andere de gedachte bij haar op, namelijk dat de organist en de koster minstens even veel reden tot klagen hadden. Die kerstliederen komen je als musicus ook de strot uit. En als koster zes keer de hele kerk klaar zetten en weer opruimen en net doen alsof elke dienst weer de eerste is, dat is het ook niet echt om vrolijk van te worden.

En dan haar eigen rol. Diaken. Een centrale positie, het middelpunt van de kerkelijke gemeenschap in het dorp. Zij kon er niet onderuit om de meeste kerkdiensten bij te wonen. Toch was ze niet ongelukkig bij die gedachte. In de kerk voelde ze zich op haar gemak. Maar het feit dat de voorganger, de dominee, gedemotiveerd dreigde te raken, dat was andere koek.

Ze zaten aan een tafeltje bij het raam van een *tearoom* in een ouderwets bakkerswinkeltje in het moderne stadscentrum. Ze hadden vrij uitzicht op de kerstdrukte. Twee eind dertigers, beiden in de kracht van hun leven, die door toeval de geestelijke zorg voor een paar honderd dorpsgenoten deelden. Vrienden waren ze ook, die elkaar vertrouwden, die elkaars sterke en zwakke punten kenden en die van elkaar wisten dat zij elkaars geheimen nooit zouden verraden. Ze waren elkaar in de stad tegengekomen en hadden besloten samen koffie te gaan drinken. Hun dorp lag een veilige vijftien kilometer weg. Koffie in een andere wereld.

Zijn sombere woorden hadden haar verrast en maakten haar een beetje bang. Zo kende zij Frederik niet. Frederik, de rots, de toetssteen, de norm van alle dingen.

‘Weet je, Rosa,’ zei hij, ‘ik was vanmorgen naar de stad gegaan om kerstcadeautjes te kopen. Voor Annet en de meisjes, zoals we ieder jaar doen. Ik had geen idee wat ik moest kopen, en eerlijk gezegd heb ik dat nog niet.’

‘Gewoon games,’ zei Rosa.

‘Pardon?’

‘Digitale spelletjes. Die zijn voor jongelui van het formaat van jouw oudste dochter razend populair. En voor de kleintjes alles wat roze is. Roze is al jaren de kleur van jonge meisjes, neem dat maar van mij aan. Geeft niet wat het voorstelt, als het maar roze is.’

‘Kijk,’ riep hij uit, ‘dat is nou precies wat mij tegenstaat. Die commercie, al die hectische toestanden, ver van de realiteit, al die oppervlakkigheid. Daar wil ik bij mijn kinderen eigenlijk helemaal niet mee aankomen.’ Hij zuchtte weer. Sombor.

Ze keek hem onderzoekend aan.

‘Oké,’ zei ze toen, ‘er is meer. Gooi het er maar uit. Ik luister.’

Hij grinnikte naar haar. Zo sombor was hij dus kennelijk ook weer niet.

‘Ach, Rosa, wat zal ik zeggen. Nu het bijna kerst is, vallen mij allerlei dingen op. De mensen kopen maar, ze kopen de grootste, de duurste en de meest overbodige cadeaus. Ze bieden tegen elkaar op in kerstverlichting van hun huis en hun tuin. De een doet nog meer en nog wilder dan de ander. Ze pakken ongelooflijk uit met eten, het kerstdiner moet meer en mooier zijn dan vorig jaar. Miljoenen onschuldige beesten leggen het loodje. Is dat allemaal nou zo nodig? Kerstpakketten, ook al zo iets, steeds meer en steeds groter. Goedbedoelde rommel waarvan de helft begin januari al weer naar de kringloopwinkel wordt gebracht of op Marktplaats wordt gezet. Alles is zo extreem, alles slaat zo door.

Games, zeg je? Commercie voor kinderen! Je kunt ze niet vroeg invoeren in de wereld van oppervlakkigheid, hun leren dat alles te koop is en dat ze ontevreden moeten zijn als ze het niet onmiddellijk krijgen. En wanneer komen ze er achter dat het allemaal onecht is, dat het allemaal schijn is? Dat het een zeepbel is?

En weet je wat het ergste is, Rosa, de mensen zijn het gewoon gaan vinden. Sterker nog, ze verwijten het anderen als niet onmiddellijk aan hun wensen wordt voldaan.

En de werkelijkheid wordt omgedraaid. Laats had een rechter in zijn uitspraak begrip voor een winkeldief. Die zei: dan had die winkelier zijn spullen ook niet zo uitnodigend moeten uitstallen. Nou vraag ik je! Kinderen worden door hun geesteszieke vader of moeder vermoord en een medewerker van Jeugdzorg wordt door justitie vervolgd, omdat hij het had

moeten voorkomen. Wie heeft er nu die moord gepleegd? Normen en waarden, ik moet er om lachen.'

Hij haalde diep adem na deze uitval. De mensen aan het volgende tafeltje keken tersluiks hun kant op, omdat zijn stem luider was gaan klinken. Hij zag het en bond in.

'Nou, goed, en dan kom ik dus met mijn Bijbelse kerstverhaal aanzetten. Baby geboren, zoon van God, gaat de wereld redden. Redden waarvan, in vredesnaam? Van de koopzucht? Van de vraatzucht? Baby komt in volslagen armoede ter wereld. Ha, ha, armoede, waar hebben we het over? In Nederland leven duizenden gezinnen in armoede, maar dat betekent niets in vergelijking met dit kind. Of met miljoenen mensen in derde wereldlanden. Het betekent hoogstens dat de mensen geen duur vlees kunnen eten of dat ze dit jaar geen trendy kerstballen in de boom kunnen hangen omdat iedereen dat doet, in plaats van de groene ballen van vorig jaar... Het is allemaal buitenkant.'

Rosa maakte een gebaar met haar hand. 'Je slaat op hol, Frederik.'

'Ik weet het, ik weet het. Zo mag ik niet praten over armoede. Maar je zei: gooi het er maar uit. Nou dat doe ik nu. En weet je, ik zal mijn verhaal maandag vanaf de kansel toch een beetje geloofwaardig moeten brengen voor de mensen tegenover me in de kerkbanken. Wil je wel geloven dat ik verschrikkelijk veel zin heb om hun kerst te bederven? Om ze de boodschap mee te geven dat ze zichzelf in slaap sussen, zichzelf drogeren, dat ze zich in een roes bevinden? Opium van het volk. Ha, Karl Marx had toch gelijk, de mensen bedwelmen zichzelf met religie, zodat ze de werkelijkheid niet hoeven zien.'

De serveerster kwam langs. Rosa bestelde nog twee koffie. 'En doe er maar twee appelgebak bij,' zei ze met een glimlach. 'Dat kan deze meneer wel gebruiken.' Want Frederik ging nu wel heel erg ver, vond ze. Toch zat er ook wel veel in, in wat hij zei.

'Frederik,' zei ze, nadat de koffie was gebracht – hij had al die tijd gezwegen – 'wat jij onder woorden brengt zijn gedachten die we allemaal op z'n tijd hebben. De gekte in deze wereld, in dit land. De hebzucht, het egoïsme. Ik ben het met je eens dat het geen onverdeeld voorrecht is om in deze tijd te leven. Jouw preek van daarnet – vergeef me het woord – zou ik ook zo kunnen houden. Maar zie je het niet wat erg zwart, wat erg eenzijdig? Mensen zijn niet alleen maar op zichzelf gericht.'

'Geef me één voorbeeld.'

'Dat is goed. Een maand geleden stond ik op het parkeerterrein van de supermarkt. Ik kom terug met mijn boodschappen, en daar staat in de regen een jonge vrouw op me te wachten. "Daarnet heeft een busje een deuk in uw auto gereden," zei ze. "Ik zag het gebeuren en ik denk, ik zal even op u wachten om u te waarschuwen. Hier, dit is het kenteken." Dat overkwam mij.'

'Oké, je boodschap is duidelijk.'

'En nog pas geleden,' ging ze verder, 'las ik in de krant dat twee jongens, met gevaar voor eigen leven, een gehandicapte man in zijn scootmobiel van een spoorwegovergang hebben getrokken, weg voor de toeterende en aanstormende trein. Dat ding was vastgelopen in de rails.'

Ze liet een stilte vallen. Frederik had zijn appelgebak al bijna op.

'Meneer de dominee,' vervolgde ze, 'volgens mij zijn dat zaken waar jij mee voor de dag moet komen. Dat moet jouw boodschap voor de kerst zijn. Het gaat om de hoop die je eruit kunt putten. Die hoop, die kun je, nee, die moet je aan de mensen meegeven. Dat kind in die kribbe, die verlosser, die redder van de wereld, dat kind staat symbool voor de betere kant

van de mensen. Je moet er de kerkgangers aan herinneren dat er in hen ook zo'n betere kant zit.'

'Dat is een vrijzinnige opvatting van het kerstevangelie, Rosa,' zei hij zacht, 'maar misschien heb je gelijk. Hoop. Met hun volgevreten buiken, net wat je zegt.'

Maar zijn ogen gloeiden niet meer, zijn adem was rustig.

Rosa lachte schamper.

'En dat zeg jij, terwijl je net het laatste stukje van een appelpunt hebt gegeten,' gaf ze terug.

'Ach ja,' zei hij, 'je hebt ook wel gelijk. Voor je het weet is de kerst weer voorbij en gaat het nieuwe jaar beginnen. Nadat de mensen tientallen miljoenen euro's' (hij kon het niet laten) 'aan nutteloos geknal en vuur hebben uitgegeven. Dan vallen de mensen weer terug in hun gewone, grijze leven, zonder kalfsmedaillon, hertenbout en kalkoen. Dan is het weer gehakt half-om-half en de hogere energienota van januari.'

Ze zaten een tijdje te kijken naar de drukte van de stad, de winkelende mensen, de haast en onrust van het laatste weekeinde voor kerst.

'Weet je wat ik denk, Rosa,' zei Frederik, 'ik denk dat ik mijn kerstpreek maar in de eerste week van januari ga houden. Dan komt hij vast beter over dan tijdens de roes van kerstmis.

En mijn thema wordt hoop, ja. Dat hebben ze wel nodig, in januari.'

Zijn gezicht klaarde op. Op een gedragen preektoon zei hij:

'Geloof is de zekerheid van de dingen die men hoopt...'

'Daar spreekt de dominee,' antwoordde Rosa, 'die goed thuis is in de Bijbel. Beter dan ik, in ieder geval.'

'Nee, ik ben serieus, ik meen wat ik zeg. Geloven is zeker zijn van wat je hoopt. Waar de mensen volgens mij aan lijden is te veel zekerheid, en te weinig hoop.'

Hij pakte haar hand over het tafeltje heen.

'Dank je, Rosa. Dank voor het opbeuren van een mismoedige predikant en het bedenken van het thema voor zijn preek.'

'En een idee voor kerstcadeautjes voor je kinderen.'

'Ook dat,' zei hij.

Hij wenkte de serveerster om af te rekenen.

Kerstklimaat

Er zijn bedrijven die altijd doorwerken, dag en nacht, door de week en in het weekeinde. En dus ook tijdens de kerstdagen. Het bedrijf waar ik werk hoort bij die categorie. Het is een meteorologisch instituut. Een bureau waar ze het weer voorspellen. Of eigenlijk moet ik zeggen: waar de weersverwachtingen worden opgesteld. Want voorspellen doen we niets, we verwachten alleen maar.

Het is de avond voor kerst. Ik heb dienst tot morgenochtend acht uur. Ik moet hier aanwezig zijn om ervoor te zorgen dat de computersystemen het goed blijven doen. Ons bedrijf staat bol van de computers. Ja, het is lang geleden dat de weermannen en weervrouwen de waarnemingen van de telex haalden. Wie weet nog wat een telex is, in de 21^e eeuw? Dat zij hun weerkaarten tekenden en met de hand de verwachtingen op papier zetten?

Mijn werk is eenvoudig als alles goed gaat. Een beetje ondersteuning hier, wat onderhoud daar, nieuwe software installeren, werkplekken in orde maken en zo.

Totdat er een storing optreedt. Dan hangt eigenlijk alles van mij af. Elk uur dat ik er langer over doe om de storing op te heffen, kost een paar ton. Tenminste, dat beweert de hoogste baas.

Ik heb mijn werkplek in een kantoortje naast de computerruimte. Het is in kerstsfeer versierd, compleet met kerstboompje, rode kerstballen en lampjes. Vanaf mijn bureau heb ik uitzicht op een glazen kamer die volgepropt is met op elkaar gestapelde computers, netwerkkabels en schakelkasten. Voor een normaal mens lijkt het een chaos, maar ik kan ermee lezen en schrijven. De ruimte is voorzien van airconditioning, het is er altijd even koel en even vochtig.

Het loopt tegen elfen. Ik zit in alle rust mijn logboek bij te werken als een collega op de half open staande deur klopt en haar hoofd om de hoek steekt.

‘Joris?’

Ik kijk op van mijn toetsenbord. ‘Hoi Melinda, kom verder.’

Melinda Johanson behoort tot het clubje van meteorologen. Melinda is een paar maanden geleden gepromoveerd op een studie over klimaatverandering. Kan het actueler? Zij stelt niet alleen weersverwachtingen op, maar schrijft ook wetenschappelijke artikelen in internationale tijdschriften. Ze ziet eruit als een geslaagde zakenvrouw. Modern broekpak, witte bloes. Ze heeft een dikke bos blond krullend haar, maar ze is dus geen dom blondje. Ik kijk haar vragend aan.

‘Ik heb dienst, net als jij,’ zegt ze. ‘Als enige in de weerkamer, op kerstavond. Dus ik dacht: ik zoek maar eens iemand op. En het is nu nog rustig, maar zal in de loop van de nacht wel anders worden.’

‘Hoezo?’ vraag ik.

‘Er ontwikkelt zich momenteel heel snel een erg diepe depressie. Ik denk dat we met deze temperatuur een flinke sneeuwstorm kunnen verwachten. Daarom kom ik even langs om je te waarschuwen. We kunnen straks nog de nodige drukte verwachten.’

‘Maar,’ zeg ik, ‘dat is toch helemaal tegen de weersverwachting in?’

‘Klopt, zegt Melinda. ‘Ik snap het ook niet helemaal. Geen van de computermodellen heeft voorzien dat die depressie zo diep zou zijn en zo snel onze kant op zou komen. Ik heb al een weeralarm laten uitgaan. Maar ja, veel mensen zijn natuurlijk al onderweg.’

Ik denk: ik zal me maar voorbereiden op een drukke nacht met veel bezoekers van de website, collega’s die om ondersteuning komen vragen en heel veel e-mails.

Het is even over twaalfen. Ik hoor dat het buiten slecht weer is. Ik loop naar de centrale receptie en ik zie dat de sneeuw al tegen de glazen deuren opwaait. Dikke vlokken vliegen haast horizontaal voorbij. De straten zullen snel onbegaanbaar zijn. Mensen die uit kerstnachtsdiensten komen zullen onaangenaam verrast zijn.

Als ik weer achter mijn bureau zit komt Melinda Johanson opnieuw binnen.

‘Alles onder controle?’ vraagt ze.

‘Zeker. Zo lang de apparatuur het blijft doen heb ik rust.’ En ik vervolg: ‘Vind je het niet vervelend om in de kerstnacht te moeten werken?’

‘Grappig dat je dat vraagt,’ antwoordt Melinda. Ze trekt een stoel naar zich toe en gaat er achterstevoren op zitten. Ik zie opeens een andere persoon, niet meer de wetenschapper, maar een vlotte jonge vrouw. Ze kijkt me een ogenblik peinzend aan.

‘Wat weten we hier als collega’s eigenlijk weinig van elkaar, toch?’

‘Hoe bedoel je?’

‘Nou, als je bedenkt dat we in dit gebouw met zo’n honderd mensen minstens de helft van ons leven doorbrengen... Ik weet bijvoorbeeld niet eens jouw achternaam.’

Ik vertel haar niet hoe ik heet. Dat kan ze lezen op het bordje naast de deur van het kantoor.

‘Nou ja,’ gaat ze verder, ‘ik vind kerstmis een gelegenheid om je met mensen bezig te houden. Een beetje aandacht voor elkaar, en zo. En dan merk ik gewoon dat ik mijn collega’s erg slecht ken.’

Ik zeg: ‘Tja... Nou ja, zelf heb ik er geen hekel aan, om vannacht te werken, bedoel ik. Alleen mis ik de kerstnachtdienst. Maar thuis is er niemand die mij verwacht.’ Terwijl ik dit zeg denk ik: wat een platgetrapt cliché, zo tegen kerst. Niemand die op me wacht. Melodramatisch, alsof ik zielig wil doen.

Melinda lacht. ‘Kijk, dat bedoel ik nou. Ik dacht nog wel dat je getrouwd was en een paar kinderen had.’

‘Niet dus. Ben jij wel getrouwd? Wil je trouwens koffie?’ Ik pak een thermoskan van de tafel en begin alvast bruin vocht in bekertjes te schenken.

‘Ja, graag koffie. En nee, ik ben niet getrouwd. Ik heb zelfs geen relatie.’ Ze maakt een gebaar met haar armen. ‘Geen tijd, hè. Studeren, werken. Je mag wel zeggen dat het klimaat mijn leven heeft geketend, in de afgelopen zes, zeven jaar.’

Het loopt tegen half een. We zijn aan de praat geraakt over het klimaat.

‘Volgens mij,’ zeg ik op zeker moment, ‘loopt het wel los met die klimaatverandering. Kijk maar naar buiten. Zomaar onverwacht een sneeuwstorm. Hoezo, opwarming van de aarde? Er zit eerder een nieuwe ijstijd aan te komen.’

‘Toch is het wel zeker dat de aarde gemiddeld warmer wordt,’ doceert Melinda. ‘Dat is onderzocht, daar kun je niet omheen.’

‘Maar’, vraag ik, ‘onderzoeken naar het weer worden toch nog niet zo lang gehouden. Pas zo’n honderd jaar, als ik het goed heb.’

Melinda gaat er eens goed voor zitten. Dit is haar vak. ‘Daar heb je gelijk in, Joris,’ zegt ze.

‘Als iemand tegenwoordig “klimaat” zegt, dan bedoelt hij eigenlijk “het weer”. Klimaat, dat is de weersgesteldheid door de loop van vele eeuwen. Daar zitten schommelingen in, zoals in onze tijd ook het geval is. Het wordt momenteel warmer. Dat is al vaker gebeurd, maar zulke schommelingen kunnen wel grote gevolgen hebben, hoor.’

‘Enfin,’ zeg ik opgewekt, ‘morgen – ik kijk op mijn horloge – nee vandaag is het eerste kerstdag. Buiten is er een sneeuwstorm, we worden van de buitenwereld afgesloten. Dit vind ik nou een echt kerstklimaat.’

Melinda kijkt sceptisch. ‘Een witte kerst komt statistisch maar ongeveer eens per twintig jaar voor,’ zegt ze. ‘Wist je dat?’

Half twee. De website van ons instituut draait stabiel. Om tien over één was er even een storing in de e-mail server. Ik heb een reset uitgevoerd en gelukkig werkte het daarna weer goed.

Ik kijk mee met de e-mail server via mijn scherm als systeemoperator. Ik kan alle binnenkomende mails lezen. Het zijn er al honderdachtenzeventig. Het is toch verbazingwekkend hoeveel mensen er midden in de nacht wakker zijn en hoeveel er daarvan de moeite nemen om ons een e-mail te sturen. Willen die mensen allemaal nog de weg op in de kerstnacht?

- Kunt u zeggen hoeveel sneeuw er nog gaat vallen?
- Wanneer zal de sneeuw weer weg zijn?
- Kan ik morgen met de auto de snelweg op?

Dat soort vragen. Er is een speciale collega van afdeling communicatie die ze moet beantwoorden. Ze is er druk mee.

Er zijn ook minder vriendelijke mails. Ik lees:

- Hadden jullie verdomme niet kunnen waarschuwen?
- Waarom rijden die treinen en bussen niet?
- We verzuipen hier in de sneeuw.
- We moeten naar een feest in Alkmaar, dat kunnen we nu wel op onze buik schrijven.
- Waardeloze club zijn jullie.

Verontwaardigd denk ik: alsof wij als instituut de sneeuw hadden kunnen tegenhouden. Nee, er zit weinig vrede en kerstsfeer in die berichten. Het is goed dat ik ze niet hoeft te beantwoorden.

Er verschijnt een e-mail bericht op mijn eigen PC-scherf.

‘Heb je een beetje kerstgevoel?’ luidt het.

Ik glimlach. Het komt van Melinda.

Ik mail haar terug: ‘Na mijn vierde beker koffie (of was het de vijfde?) krijg ik opeens een kerstgedachte. Wil je hem horen?’

‘Ik ben benieuwd,’ is even later het antwoord.

Dit is chatten per e-mail.

‘Dag Melinda,’ type ik, ‘je hebt me aan het denken gezet met je opmerking van daarstraks.

Over kerstmis en aandacht voor de mensen. Ik zie hier op mijn scherm berichten waar de honden geen brood van lusten. Die mensen denken alleen maar aan zichzelf. Aan het vervullen van hun eigen genoegens. Ze willen de deur uit, en dan sneeuwt het zomaar. Dat komt hun niet uit, en dan gaan ze ons mailen. Ze zijn niet te beroerd om de lelijkste dingen te zeggen. Je moest eens lezen wat ik hier langs zie komen. Alsof wij het kunnen helpen dat het sneeuwt. Is dat nou kerst? Groet van Joris.’ Ik druk op verzenden.

Een paar minuten later krijg ik een mail retour.

‘Beste Joris, onderga het maar rustig en wind je niet op, zeker niet in deze kerstnacht. Want mensen die alleen maar aan zichzelf denken, die redden het uiteindelijk niet.

Er schiet mij trouwens nog een mooie kerstgedachte te binnen: ik ben niet gelovig, maar als ik goed op de hoogte ben, kreeg het Kerstkind toen hij volwassen was ook de schuld van dingen waar hij zelf niets aan kon doen. Dat is toch ook een element van kerst?

Groeten, Melinda.’

Het is goed dat Melinda niet hier is, anders zou ze mij zien blozen. Want ik ben wel gelovig, maar van die kant had ik het nooit bekeken.

Armoe

De man zat tegenover mij in de wachtkamer van de huisarts en keek me voortdurend aan. Ik moest die week een spreekbeurt houden, wat me door een tergende kriebel in mijn keel onmogelijk gemaakt dreigde te worden. Daarom zat ik nu mijn kostbare tijd te verdoen tussen een zestal wachtende patiënten. Het onderwerp van mijn voordracht hield mij al geruime tijd bezig en ook nu was ik in gedachten bezig met de vraag hoe ik twee dagen voor kerst de ideeënwereld van de filosoof Immanuel Kant een beetje toegankelijk zou kunnen

maken voor een gewoon publiek. Ik was zo ver weg met mijn gedachten, dat ik in eerste instantie niet doorhad dat de man tegen mij sprak.

‘Hebt u dat nou ook?’ vroeg hij. ‘Dat vermoeide gevoel, zo tegen het einde van het jaar?’ ‘Hè, eh...’

‘Nou ja, dat je je voelt alsof je wel een week kan slapen, zal ik maar zeggen. Dat heb ik alle jaren weer. En altijd zo tegen de kerstmis. Het is alsof de duvel ermee speelt.’

Nu pas keek ik goed naar hem. Hij was niet erg jong maar ook niet oud. Iets kalend, bril op, slecht geschoren, oude overjas om zich heen. Nogal sjofel, vond ik. Duidelijk een alleenstaande man.

Als mijn gedachten niet zo overbelast waren geweest, dan zou ik wel een vorm van medelijden hebben opgebracht, of op zijn minst wat medegevoel. Tenslotte was ik weliswaar ook een alleenstaande man, maar blijkbaar in een veel gunstiger positie dan hij.

‘Och,’ begon ik ontwijkend, ‘ik zou niet willen zeggen...’.

‘Het is maar goed dat de dokter gratis is,’ viel hij me in de rede en knikte, tevreden over zijn uitspraak. ‘Ik zou anders niet weten hoe..., ah, nu ben ik aan de beurt.’

Vermoedelijk zou ik er nooit achter komen wat de man niet zou weten.

Twee dagen later zag ik hem opnieuw. Hij stond achter een karretje met een paar boodschappen erin, in de grote, goedkope supermarkt waar ik mijn dagelijkse inkopen doe. Ik zou hem niet hebben opgemerkt als hij mij niet opvallend vriendelijk had toegeknikt vanuit de rij voor de andere kassa. Ik meende zijn alcoholadem te kunnen ruiken, maar misschien vergiste ik me.

Ik was, hoe dan ook, niet erg ontvankelijk voor zijn charme, want de filosoof Kant hield mij in zijn greep. Ik kende dit verschijnsel. Het zou duren tot vlak voordat ik een bevrijdende hoeveelheid informatie en anekdotes aangaande deze denker over mijn geboiede toehoorders zou hebben uitgestrooid. Want het leek erop dat de lezing zou kunnen doorgaan. Het paardenmiddel tegen de keelontsteking had het gehoopte effect. In de roes van mijn concentratie bracht ik de tassen met levensmiddelen naar mijn appartement om mij direct weer aan de voorbereiding te wijden. Mijn lezing was zo goed als klaar. Ik moest alleen nog een pakkende opening bedenken en dan kon ik afreizen naar het naburige dorp, waar ongeveer honderd geïnteresseerden tien euro hadden betaald om de kenner aan het woord te zien en te horen.

Aan de man in de overjas dacht ik niet meer.

De zaal was comfortabel, de geluidsinstallatie werkte zowaar, de beelden van de beamer waren tot achter in de zaal te lezen. Het publiek was welwillend en geboeid, goedlachs en graag bereid om een eindje met mij mee te gaan langs de diepe sporen van denkkraft die Immanuel Kant in de opgedroogde modder van de geschiedenis heeft achtergelaten. Het was, kortom, een formidabele avond. Zo’n avond waarop je opeens weer begrijpt waarom je ooit filosofie bent gaan studeren. Zo totaal anders dan de dagelijkse colleges voor jonge studenten die slechts op de ultieme kick van het ogenblik uit schijnen te zijn, en die zich doorgaans niet interesseren voor het ‘Ding an sich’ of de ‘Kategorische Imperativ’. Het slotapplaus was lang en warm. Ik kreeg een fles wijn van de organisatie en bloemen van een mevrouw op de voorste rij die ik bij mijn weten nooit eerder had ontmoet.

Ik dronk na afloop samen met een aantal toehoorders nog een glas wijn in de foyer. Er waren zoutjes en nootjes en diverse bezoekers kwamen mij complimenteren of nog een vraag stellen, die ik gevlend beantwoordde. Zodoende was het bijna middernacht toen ik aankondigde dat ik naar huis zou gaan.

‘Zal ik u terug brengen naar de stad?’ vroeg de voorzitter van het genootschap.
‘Dat is heel vriendelijk van u, maar ik neem de laatste bus. Doet u geen moeite.’ Ik wilde graag alleen zijn om het succes van de avond in stilte te vieren.

De laatste bus bleek al weg te zijn. Volgens mijn horloge drie minuten te vroeg. Mijn primaire reactie hierop, een aanval van woede, kon weinig Kantiaans genoemd worden. Had ik immers nog geen twee uur eerder betoogd dat Kant zich, in navolging van Hugo de Groot, beijvert voor een volkenrecht dat internationale agressie en oorlog onmogelijk zou maken? Mijn agressie nam gelukkig snel af en mijn negatieve gevoelens mengden zich weer met de overmaat aan prettige emoties van deze dag. Ik had weinig keus en besloot de paar kilometer langs de verkeersweg dan maar lopend af te leggen.

De wandeling in de wegberm door het koude duister was echter nog geen tien minuten oud, toen ik uit mijn gepeins werd opgeschrikt door twee priemende koplampen. In een fractie van een seconde besepte dat die geen juiste koers hielden. Alles werd zwart.

Het licht brak pas weer door op eerste kerstdag, meer dan een etmaal later. Een intense ervaring van wit om mij heen. Ik voelde mijn hoofd en mijn rug, mijn rechter arm zat verpakt in gips en ik meende dat dat ook met mijn rechter knie onder de deken het geval was. Maar ik voelde me verbazend helder. Als eerste kwam Immanuel Kant aan mijn bed zitten om de gedachte af te maken die hij twee avonden eerder in mijn hoofd was begonnen. Ik praatte even met hem en keek toen naar links en naar rechts, wat een protesterende nek opleverde. Ik zag dat er vier patiënten op deze kamer konden liggen. De twee bedden tegenover mij waren leeg. In het bed naast mij ontdekte ik een gezicht dat mij bekend voorkwam.

‘Zo, zo,’ zei de man van de overjas, ‘eindelijk ben je weer onder de mensen’.
Ik moest even met mijn ogen knipperen voordat de herkenning tot mij doordrong. Hij was het, de arme sloeber met zijn ongeschoren gezicht en versleten pak. Hij droeg nu een blauw met groen gestreepte herenpyjama. En hij leek netjes geschoren. Wat deed hij in ‘s hemelsnaam hier in het ziekenhuis?

‘Dat lijkt er wel op,’ probeerde ik te zeggen. Maar al die uren zwijgen hadden mijn mond uitgedroogd.

‘Je hebt een aardige opdonder gekregen, ouwe. Ik hoorde dat ze je aan de andere kant van de grasberm hebben opgeraapt.’

Zelf wist ik van niets.

‘Ja,’ zei ik, ‘dat is wel duidelijk.’ Ik voelde een toenemende stijfheid langs mijn ruggengraat en in mijn ledematen trekken. ‘Trouwens, hoe komt het dat ú hier bent?’

Hij grijnsde sluw en wreef met zijn hand over de borststreek. ‘Rikketik.’

‘Ernstig?’

Hij trok een gezicht van nou-nou. ‘Valt wel mee.’

De routine van het kleine streekziekenhuis op eerste kerstdag, terwijl de polikliniek was gesloten, had duidelijk niet het hectische en vitale van de doordeweekse drukte. Er was weinig personeel en er gebeurde weinig. Van de dienstdoende arts hoorde ik dat iedereen die niet hoog nodig hier moest zijn naar huis was gestuurd. Hij had alle tijd voor me en leunde ontspannen achterover in de stoel naast mijn bed.

‘U mag van geluk spreken,’ begon hij. ‘Met een beetje meer pech had u gemakkelijk schedelletsel kunnen oplopen, of nog erger.’ Hij vertelde dat ik geschept was door een auto die in de slip was geraakt. Het feit dat ik een zijdelingse duw had gekregen in plaats van een

frontale aanrijding, had volgens hem mijn leven gered. Een week of zes, en ik zou wel weer de oude zijn. Maar omdat ik zo lang buiten bewustzijn was geweest...

‘Want,’ zei hij met een blik op de man naast mij, ‘we houden met kerst geen kostgangers, hier.’

‘Nou,’ antwoordde ik, ‘ik ben blij dat ik er zo vanaf ben gekomen.’

De man in het bed naast mij mengde zich in het gesprek. ‘Waarom is er nog niemand bij u op bezoek geweest?’

Ik probeerde mijn hoofd de andere kant op te draaien. ‘Ik zou niet weten wie er moest komen. Ik heb geen familie, tenminste niet in de buurt.’

‘Zo, dus u bent ook alleenstaand. Tja, dat ben ik namelijk ook, ziet u. Kind noch kraai, zeggen ze dan. Maar ja, zo gauw je wat gaat mankeren, dan is dat toch heel beroerd. En trouwens, ik heb ook al nauwelijks geld om van te leven. Je kunt toch niet geloven dat dat in deze tijd nog voorkomt.’

‘Is het ernstig? Met uw hart, bedoel ik?’

De arts keek mij met een spottende glimlach aan, wat mijn buurman ontging.

‘Och, wat heet ernstig,’ begon hij. ‘In elk geval ernstig genoeg om hier te liggen, nietwaar.’

‘Kom, ik ga maar weer eens verderop,’ zei de arts. ‘Tot ziens, heren.’

Die middag was er een kerstdienst in de aula van het ziekenhuis. Mijn buurman ging er in een geleende kamerjas naartoe, maar ik mocht niet uit bed. Ik bereidde me er juist op voor om hem mee te maken via de televisie, toen de arts weer langs kwam. Hij was duidelijk verlegen om een praatje. Hij vroeg me wat ik midden in de nacht op een verkeersweg had gedaan en ik vertelde hem van Immanuel Kant. Hij vond het prachtig.

Na een stilte zei hij: ‘We hebben momenteel niet zo veel patiënten, ziet u. Maar goed, ik heb toch dienst, dus...’ Hij haalde zijn schouders op.

‘U zult trouwens wel gedacht hebben,’ grinnikte hij, ‘wat uw kamergenoot mankeert. Nou, weinig, dus. Lichte hartproblemen. Maar hij is een alleenstaande, zo’n echte, die niets of niemand op de wereld heeft. Ik ken hem al heel mijn leven.’

Ik kon mijn oren haast niet geloven.

‘Bedoelt u dat hij hier een soort van in de kost is?’

‘Twee dagen per jaar, met kerst, ja. Dan neem ik hem op ter observatie, medisch gezien net verantwoord. Zo laten wij als ziekenhuis ons sociale gezicht zien. Dat is onze manier om iets aan het armoedeprobleem te doen.’ Hij lachte. ‘Dat had u niet gedacht, hè, dat zo iets nog kan in de tegenwoordige gezondheidszorg.’

‘s Avonds probeerde ik met mijn linkerhand een portie visschotel te eten. Naast mij deed mijn buurman zich te goed aan een bakje salade.

‘Waar leeft u normaal gesproken van?’ vroeg ik hem.

Hij at zijn mond leeg, veegde zijn lippen schoon en zei: ‘Steun, bijstand. En verder van wat de mensen mij te bieden hebben aan dingen die toch maar worden weggegooid. Die verkoop ik. En dat is heel veel, dat kan ik je vertellen.’

‘Het armoedeprobleem,’ zei ik voor me uit. ‘Het moet heel beroerd zijn om tot die groep te behoren.’

‘Och, armoede, wat bedoel je met armoede? Heb je mij horen zeggen dat ik arm ben?’

Hij was me ongemerkt weer gaan tutoyeren.

‘Nou ja, ik bedoel, u hebt toch weinig welvaart. Dat zei u daarnet zelf nog.’

‘Mag ik u een erg persoonlijke vraag stellen?’ was zijn reactie. ‘Hoeveel verdient u?’

‘Eh, tja, wat verdient een medewerker van een universiteit,’ zei ik enigszins in verwarring.

‘Tamelijk veel, zou ik zeggen.’

‘Precies. En wat verdien ik?’

Ik begreep echt niet waar hij heen wilde. ‘Weinig, denk ik,’ was mijn antwoord.

‘Aha, daar zit hem de fout. Ik verdien namelijk een heleboel, maar ik krijg bijna niks. Dat is heel wat anders.’

Ik keek alleen maar naar hem na dit platgetreden cliché.

‘Armoede’, betoogde hij, ‘heeft namelijk niks met geld te maken. Helemaal niks. Armoede is een gevoel, een beleving. Mensen die echt arm zijn, die vinden het nodig om iedere maand een paar duizend euro op de bank te krijgen. Hoe hoger je inkomen, hoe meer je slaaf bent. Snapt u?’

Hij zei weer u tegen mij.

‘Ik geloof dat ik het begrijp.’

‘Ik ben vrij. Ik ben niemand iets verplicht, ik heb van niemand iets te vragen. Ik heb geen bezit, maar ook geen schuld. Daarom zal ik u zeggen, wie van ons beiden arm is. U bent arm. En dat geldt net zo goed voor die dokter met zijn villa en zijn enorme salaris. Straatarm is hij, en dat vertel ik hem ieder jaar weer! En weet je hoe hij daarop reageert?’

Hij klopte veelbetekenend op zijn borst.

Ik wist even niet hoe ik hem van repliek moest dienen. Maar ik meende dat ik iets begon te bevatten van de reden waarom die dokter deze man ieder jaar tijdens de kerstdagen ter observatie in het ziekenhuis opneemt. Een beetje opspelend geweten, wellicht?

‘Pas maar op’, zei ik, ‘dat jij je over al dat sociale onrecht niet te veel opwindt. Anders krijg je het nog aan je hart.’

‘Nou begin je het geloof ik te snappen,’ grinnikte hij, en nam nog een hap salade.

Theo

In mijn geboortedorp woont iemand die een geestelijke beperking heeft. Theo heet hij. Die naam betekent god. Theo is geen god, maar hij straalt wel iets hemels uit. Op zijn eigen manier is hij zelfverzekerd en kijkt hij vol vertrouwen de wereld in. Het hele dorp kent hem. Hij is net zo geaccepteerd als de postbode of de burgemeester.

Ik ken Theo al sinds de tijd dat we allebei kinderen waren. We waren altijd met een groepje jongens waar hij ook bij hoorde. Het liefst speelden we in het bos, waar in het midden een groot landhuis van de vroegere leenheer stond. Het staat er nog steeds. Je kon je er heerlijk in de Middeleeuwen wanen. Je kon ridder zijn, op jacht gaan of sporen zoeken. Soms gingen we tegen het verbod van onze ouders over de brug de polder in. In dat waterrijke gebied moesten we goed op Theo passen, want Theo kon niet zwemmen. Maar dat ging eigenlijk automatisch goed.

Theo moet nu ongeveer vijftig zijn. Zo oud worden mensen met het downsyndroom tegenwoordig.

Ik had ons dorp verlaten en Theo volledig uit het oog verloren. Totdat ik vorige week in een sentimentele bui naar mijn dorp reed omdat ik nog eens langs ons vroegere huis en mijn oude school wilde lopen en weer op de plaatsen wilde zijn waar mijn kinderjaren zich afspeelden. Ik parkeerde mijn auto in ons vroegere straatje en wandelde richting het centrum. Dat is een groot woord voor een dorpsstraat en wat zijsteegjes.

En daar zat hij opeens. Zomaar op een bankje op het pleintje bij de dorpspomp.

‘Dag Krijn,’ zei Theo toen ik in gedachten langs het bankje liep. Hij had mij onmiddellijk herkend, eerder dan ik hem. Hij wist mijn naam, ondanks dat hij mij meer dan vijfendertig jaar niet had gezien. Theo was nauwelijks veranderd en zag er niet uit als een vijftiger. Hij sprak nog precies als toen, een tikje lijzig met een rappend, krakend stemgeluid.

Ik schrok op uit mijn gepeins.

‘Hé, Theo,’ riep ik en liep op hem af. ‘Wat leuk dat ik je zie.’ We omhelsden elkaar en sloegen elkaar op de schouders vanwege het weerzien. ‘Jeetje,’ riep ik uit en liet me naast hem zakken. Dit was vroeger het bankje waar oude mannen, de ouden van dagen uit het dorp, urenlang zaten te kletsen en te roken. Het mannenbankje.

We babbelden een beetje met elkaar, om erachter te komen hoe het met de ander was gesteld. Maar vrijblijvend babbelen met iemand die het syndroom van down heeft, dat gaat niet. Alleen op doelgerichte vragen is een antwoord mogelijk. Theo vroeg waar ik woonde. Hij had nog nooit van mijn woonplaats Warnsveld gehoord, zei hij, maar hij vond wel dat de naam een beetje op Warmond leek. Ik moest hem gelijk geven, want ik vergis me er nu en dan zelf nog in.

‘Ik ben bij de harmonie. Ik mag voorop lopen.’ Hij klonk trots, als iemand die zijn leven op orde heeft. Ik herinnerde me dat Theo in zijn jonge jaren al dol op uniformen was. Om die reden was hij ook bij de padvinderij, iets waar ze mij nooit voor hebben kunnen strikken. Daarna vertelde hij me met een stralend gezicht dat hij al jaren in een project woont. Het woord project sprak hij deftig en nadrukkelijk uit. Het bleek een vorm van begeleid wonen te zijn, een dorp verderop. Maar iedere dag kwam hij hier naartoe. Dit was zijn dorp. Meestal ging hij met de bus, want fietsen was moeilijk voor hem. Hij woonde samen met een partner, Christien. Theo vertelde alles op zijn trage manier en hij maakte een gelukkige en tevreden indruk. We wisselden nog het nodige uit over zoveel jaren geleden. Theo had een goed geheugen.

Op het moment dat ik aanstalten maakte om op te staan, keek hij me aan met een vragende, bijna smekende blik. Blijf toch zitten, betekende die.

‘Wat deed jij eigenlijk, op dat moment?’ vroeg hij opeens.

Ik zal verbaasd hebben gekeken, want ik had geen idee waar hij op doelde.

‘Nou, dat vraagt toch iedereen altijd?’ Hij sprak de woorden licht stotterend. ‘Op elf september, natuurlijk!’

Ja, logisch toch.

Ik dacht even na. Lang geleden. Ik was toen gemeentesecretaris. Het moet op een dinsdag zijn geweest, de vergadering van B&W was laat afgelopen. Ik liep door de hal van het gemeentehuis waar ze een televisietoestel hadden neergezet en ik zag de vlammen uit de torens van het World Trade Center schieten.

‘Ik kwam toen net uit een vergadering,’ zei ik. ‘En toen hoorde ik het nieuws.’

Hij wachtte nauwelijks op mijn antwoord, gedreven als hij was om zijn eigen verhaal te vertellen.

‘Nou,’ antwoordde hij, ‘ik was in de kerk. Ik was de pastoor aan het helpen. Toen kwam er iemand binnen om het te vertellen. Toen de pastoor het hoorde zei hij dat dit misschien wel het einde van de wereld was, maar dat dacht ik niet. Maar er kwam wel oorlog van.’

‘Ja, zei ik. Oorlog tegen terrorisme.’

‘Nee, nee,’ sprak Theo, op een toon van mij maak je niks. ‘Tegen Irak.’

‘Jawel, maar het gaat wel tegen terroristen.’

Theo keek mij aan met een brede, peinzende blik. ‘Wie bommen op mensen gooit is toch eigenlijk zelf ook een terrorist?’

‘Eh, nou ja...’

Hierna zaten we wat ongemakkelijk zwijgend naast elkaar. Ik had geen idee wat ik zeggen moest. Er kwam een oudere man langs die ik van gezicht kende, maar van wie me de naam niet te binnen wilde schieten. Ik groette hem, terwijl ik me realiseerde dat ik hem als kind op dit oude mannenbankje had zien zitten. Hij moet toen rond de dertig geweest zijn. Oude mannen, jawel.

‘Zondag mocht ik in de kerk een adventskaars aansteken,’ ging Theo opgewekt verder. ‘Want het is bijna kerstmis.’ Hij straalde.

‘Ja,’ zei ik. ‘Dat is tenslotte het feest van de vrede.’ Theo legde echter niet het verband met ons gesprekje over oorlog. En meteen had ik spijt van mijn opmerking, die ironisch bedoeld was. Theo zat er helemaal niet mee.

‘Maar,’ ging hij verder, ‘ik heb het niet gedaan, die kaars aansteken. Ik vind dat we de kerstmis dit jaar moeten overslaan. Alle ellende in de wereld. En dat vindt mijn Christien ook.’

‘Zo, vinden jullie dat? En waarom dan wel?’

‘Nou, daarom.’ Hij keek mij aan met een gezichtsuitdrukking die zei: snap dat nou toch. Een blik die ik eerder had gezien. Ik was weer terug in mijn jeugd. In het bos bij het grote landhuis, waar we als kinderen zochten naar sporen, van een vos of een ree die daar geweest moest zijn. Theo zag altijd dingen die mij niet opvielen. Hij was niet goed in leren op school, maar van de natuur wist hij veel. Ook toen al kon hij op dezelfde manier naar mij kijken: snap dat nou. Rekenen kon hij niet, maar hij kende de planten en struiken in de bermen en in het bos uit zijn hoofd. Het woord taxus heb ik van hem geleerd.

Theo zei: ‘Ik begrijp misschien wel niet zoveel, maar ik begrijp wel dat kerstmis en oorlog en bommen niet bij elkaar passen.’

Ik wilde zeggen: het is elk jaar kerst en er is toch altijd ergens wel oorlog? Maar ik hield me in. Hij had gelijk. Na elf september en wat daarop is gevolgd valt het niet mee om nog een mooie kerstgedachte te ontwikkelen. Welke zou dat moeten zijn? Het feest van vernieuwing? Van het licht? Van vrede soms?

‘Nou ja,’ ging Theo verder, ‘ik heb tegen de pastoor gezegd dat ik er het beste van wil hopen, van Amerika en zo. Toen vond hij dat een hele goeie. Want hij zei dat kerstmis ook het feest van de hoop is.’

‘Dat is ook zo, bevestigde ik.’

‘En nu ga ik zondag wel een kaars aansteken.’ Theo’s gezicht glom van trots. ‘De derde.’ Hij fronste. ‘Of is het nou de vierde kaars?’

‘Mooi hoor,’ zei ik om er van af te zijn. Maar Theo wilde me nog niet loslaten.

‘Jij bent mijn vriend,’ zei hij. ‘Jij wilde wel altijd met mij spelen. Andere jongens niet.’

Waarmee hij in twee zinnen de afgelopen vijfendertig jaren overbrugde.

Ik meende trouwens dat dit niet helemaal waar was. We hadden een vast groepje waar hij helemaal bij hoorde. Maar er waren inderdaad jongens die Theo ontliepen of hem probeerden te pesten.

‘Nou,’ begon ik, maar Theo had al weer een nieuwe gedachte.

‘Geloof jij nog in God?’

Wat moest ik hier nu weer op zeggen? Ik vroeg me af of ik überhaupt wel op die vraag wilde antwoorden.

Theo wachtte mijn antwoord niet af. Hij voelde wel aan dat het ontkennend zou zijn, ik zag het aan de manier waarop hij het vroeg. Als een uitvinder die zojuist een nieuwe ontdekking heeft gedaan stak hij een wijsvinger in de lucht.

‘Dan kan je ook geen kerstmis vieren, als je niet in God gelooft.’ Met een vollemaansgezicht gaf hij een knikje, alsof hij wilde zeggen: zo, breng daar maar eens wat tegenin.

Ik wist geen passende reactie te bedenken.

‘Wil je soms iets drinken?’ vroeg ik. Theo knikte. Samen liepen we naar het terrasje in de hoek van het pleintje. ‘Ik neem warme chocolademelk.’ Want ondanks de terrasverwarming vond ik het aardig fris.’

We wachtten zwijgend op onze bestelling. Wij, twee mannen van rond de vijftig, die een groot stuk van hun jonge jaren met elkaar deelden. Een groter verschil tussen ons beiden was nauwelijks denkbaar. Ik keek naar Theo aan de andere kant van het tafeltje, die mij trouwhartig aankeek. Daarna pakte hij zijn lepel en ging helemaal op in het smullen van de slagroom in zijn beker.

Hij keek naar me op. ‘Wat geloof jij dan wel met kerst?’ vroeg hij.

Ik zei iets over een periode om na te denken, om nieuwe energie op te doen of andere onzin.

Ik had geen idee of Theo iets van mijn woorden begreep.

Toen ik na een poosje opstond om mijn wandeling door het dorp voort te zetten voelde ik warmte voor deze man. Zo ongecompliceerd, maar zo oprecht. Zo echt. Ik dacht aan mezelf en ik dacht aan hem. Jouw naam is Theo. Deus, god. Maar je had even zo goed ‘hoop’ kunnen heten.

Ik nam uitgebreid afscheid van hem en wandelde in gedachten de Dorpstraat in. Deze man had iets in mij geraakt. Inderdaad, waarom wil ik eigenlijk kerstfeest vieren? Ik ben in mijn leven immers ver afgeraakt van de oorspronkelijke betekenis ervan.

Nog weer later liep ik uit zuivere nostalgie over de begraafplaats rondom de Oude Toren waar veel bekende dorpsgenoten lagen. Mijn hersenen begonnen met het reproduceren van vervlogen herinneringen. Ik liep daar en de gedachte kwam in mij op dat kerstfeest een moment van bezinning is. Over waar ik nu sta in mijn leven, wat ik nu doe. En waarom. En ik moest weer aan Theo denken. Aan de simpele maar pijnlijke waarheden waar hij mij mee verraste. Theo mag dan geestelijk gehandicapt zijn, hij stelde mij rake vragen. Vragen waar ik zo snel geen antwoord op heb.

Lichtstraaltje

Terwijl ik een beetje stram langs de steile trap naar boven klauter, verbaast het me dat ik nog precies weet welke treden er kraken. De tweede en de zevende van onderen, ze doen het nog steeds. Maar ook de derde, de zesde en de negende trede kraken nu. Boven aan de trap bevindt zich een zware houten deur. Ik tast in het halfduister feilloos naar de klink. Het stuk metaal voelt nog precies hetzelfde aan. Ik druk het ding naar beneden en duw de wat scheef hangende deur tegen de zwaartekracht in van me af.

Achter de deur is een soort torenkamertje, rond en stenig, met vierkante venstertjes in de dikke muren, waardoor de feestelijke kerstverlichting van de stad naar binnen schijnt.

Geluiden van de naderende kerst komen door een gebarsten raampje naar binnen. Vrolijke stemmen van winkelende gezinnen, stappen op de keien van het voetgangersgebied, het metalen luidsprekergeluid van een kinderkoor met kerstliedjes van onder de winkelgalerijen. Ik leun een ogenblik tegen de deurpost om op adem te komen. De laatste keer dat ik hier was, hoefde ik dat niet te doen. Zoveel jaren. Op de kop af veertig, realiseer ik me opeens.

Ik herinner me dat het ook toen kersttijd was, die keer dat ik deze zelfde trap ben afgerend. Was het koppigheid van mij? Dwarsheid? Mijn temperament? Ging het eigenlijk wel om zo'n principieel punt? Was het soms een theologisch geschil?

Wat het ook precies geweest mocht zijn, ik ben woedend weggelopen en heb sindsdien nooit meer een voet in de kerk gezet. Het zingen op hele noten, dat was de inzet van het meningsverschil, de ruzie, de scheiding. Ik was te modern.

Vanuit de benedenhal van de kerk dringen de kinderstemmen van Titus en zijn tweelingzusjes Ester en Ruth tot mij door. Het lachen wordt onderbroken door de basstem van mijn zoon Albert, die de kinderen tot kalmte maant. Want wij bevinden ons in een eerbiedwaardige omgeving, en daarbij past niet dat er al te vrolijk wordt gedaan. Ik glimlach tegen het duister. Mijn zoon Albert is soms een beetje ouderwets.

De zware deur van de torenkamer valt achter mij dicht. Aan de overkant van de ruimte begint een korte stenen wenteltrap die naar een volgende verdieping van de toren voert. Daar is de doorgang naar de gaanderij die langs de noordzijde in de kerkruimte is gebouwd. En daar is tevens het doel van mijn klimpartij. Naarmate ik dichterbij kom begin ik me steeds meer af te vragen waar ik in vredesnaam aan begonnen ben.

Nog geen half uur geleden zaten we bij McDonald's een bepaalde substantie te eten die mij onbekend voorkwam, maar die voor de kinderen, en trouwens ook voor hun ouders, een lekkernij leek te zijn. Ze werd geserveerd in bakjes van piepschuim, en het smaakte ook naar piepschuim. Maar gezellig was het zeker, ondanks de ongemakkelijke zit aan een eetbar, waar het gemorste eten van de vorige bezoekers nog op lag.

Ik werd me eens te meer gewaar dat de twee meisjes in elk opzicht volstrekt identiek zijn. Zelfs zo, dat ik gedurende hun negen levensjaren geen kans heb gezien om de juiste naam bij het juiste kind te onthouden. Hun broer Titus is lang en tenger, kijkt meestal ernstig en heeft op zijn dertiende al een serieus karakter. Hij lijkt veel op zijn vader, en dus ook op zijn grootvader. En niet alleen uiterlijk.

'Opa...', vraagt Ruth (Of was het Ester?) tussen twee happen door, '...wat is dat daar voor een gebouw? Is dat soms een kerk?' Ze wijst met een mayonaisevinger in de richting van de verlichte straat. Ik kijk om. Je kunt inderdaad door de ramen van het restaurant de omtrekken zien van een lomp kerkgebouw. Het is de plek die lang geleden zo'n grote rol in mijn leven heeft gespeeld.

'Dat is de Sint Anthoniuskerk,' zegt mijn zoon. 'Maar die wordt niet meer gebruikt'.

'O nee?' vraag ik verbaasd.

'Al jaren niet meer.' Hij zegt het op een toon alsof hij me mijn onwetendheid wel wil vergeven. 'Nou ja, jij woont ook al weer zo lang aan de andere kant van het land. Zo nu en dan houden ze er een tentoonstelling of een concert. Vorige week nog een organist met slagwerk erbij.'

'Kan dat zomaar?' vraag ik op argeloze toon.

'Het is een kerkorganist die met gewone kerkmuziek de kerk niet meer vol krijgt, en nu met een paar andere musici een soort popmuziek op het orgel maakt. Met synthesizers en slagwerk.' Albert gruwelt bij het idee. Maar mij spreekt het wel aan.

Het gesprek gaat nog even door, totdat Marijke, mijn schoondochter, de lont in het kruitvat steekt door op te merken: 'Zeg pa, jij speelde hier toch vroeger op het orgel?'

Ik zend nog een wanhopige blik in haar richting, maar het kwaad is al geschied.

'Kan opa dan orgelspelen?' De tweelingen, in koor.

‘Ja hoor,’ hoor ik Albert zeggen, ‘en behoorlijk goed ook. Opa speelde elke week tijdens de kerkdiensten. En vaak ook nog op woensdagavond voor het winkelende publiek.’

Ik wil het liefst maar door de grond zakken of gewoon weglopen. Als er iets is waar ik liever niet aan herinnerd word, dan is het wel mijn abrupt geëindigde carrière als kerkorganist.

‘Dat is lang geleden,’ zeg ik afwerend. ‘Het is echt voltooid verleden tijd.’

‘Maar je was goed, vader. Geef het maar toe.’ Dat is mijn zoon, in een poging om nog iets van het prestige van zijn oude heer te redden.

‘Oké,’ zeg ik. ‘Ik kon er wel wat van. Maar ik zeg het, dat is al zo lang geleden.’

‘Volgens mij heeft Titus zijn aanleg van jou geërfd,’ zegt Albert. Titus zegt niets. Hij heeft het te druk met een kipnugget.

‘Kun je het eigenlijk nog?’ vraagt Marijke.

‘Och...’

‘Zou je het niet leuk vinden om nog weer eens op het orgel te spelen?’

‘Nou ja...’

Natuurlijk had ik moeten zeggen dat ik geen techniek meer heb en dat mijn vingers stram zijn geworden. Maar aan de andere kant... Ik zou na zoveel jaren het orgel best wel weer eens willen zien.

Albert krijgt na het noemen van mijn naam direct de sleutel van de kerk mee. Tot mijn verbazing. ‘Hij weet vast de weg nog wel,’ lacht de beheerder, die een zoon is van de vroegere kosten. ‘Alles is nog hetzelfde.’

‘Natuurlijk weet hij de weg,’ zegt Albert. ‘Hij is wel zeventig, maar niet seniel!’

Aan het einde van de wenteltrap is de deur naar de kerkruimte, bijna onzichtbaar in het schemerduister. Ik grijp even mis als ik de houten deurknop wil pakken, die blijkt te zijn vervangen door een metalen kruk. Maar de gaanderij met de aflopende houten treden, de orgelkast links van mij, de stapel muziekboeken, de muziekstandaard van de dirigent, alles is nog precies hetzelfde. Zelfs het spiegeltje waarmee de organist om het orgel heen naar de kansel kon gluren is er nog. De grote kerkruimte is nagenoeg onverlicht. Ik leun even over de balustrade en zie beneden vaag mijn kinderen en kleinkinderen op de stenen vloer staan, daar waar vroeger de eiken kerkbanken stonden.

‘Nou vader,’ klinkt de stem van Albert, ‘laat maar eens wat horen. We zijn benieuwd.’

‘Ja, opa!’ roepen de meisjes. Daarop verdwijn ik uit hun gezichtsveld naar de speeltafel aan de achterkant van het instrument. Alle handelingen die nodig zijn om het orgel te kunnen bespelen doe ik automatisch. Het heeft wel iets van een roes, de manier waarop ik zijwaarts op de zware orgelbank glijd, het houten deksel van de speeltafel verwijder, mijn handen op de onderste registerknoppen laat rusten en mijn rug strek. Als vanzelfsprekend zoeken en vinden mijn voeten de pedalen. Het lampje boven de muziekstandaard gehoorzaamt de schakelaar, het zachte gezoem van de windmachine klinkt op en ik hoor hoe de balgen zich met lucht vullen. Ik trek een zacht holpijpregister open en speel op het bovenste van de twee manualen een langzame melodie.

Het valt me niet mee. Dit orgel was nooit echt vriendelijk voor de vingers, maar destijds kon ik zo snel spelen als ik wilde. Nu voel ik hoe zwaar het gaat om de toetsen in te drukken.

‘Speel eens iets van Bach, vader!’ hoor ik Albert roepen als er een stilte valt. ‘Een fuga, of zo.’ Een Bachfuga, wel ja. Ik weet van tevoren dat me dat nooit gaat lukken. Maar terwijl ik naar een excuus zit te zoeken, besef ik dat ik het orgel niet mag verwijten dat ik zelf oud ben geworden. Tenslotte is het orgel meer dan tweemaal zo oud als ik, en het speelt nog steeds. ‘Een fuga?’ roep ik. ‘Goed. Luister maar.’

Ik zoek in de stapel muziekboeken op het kastje en vind de bundel 'Acht kleine Präludien und Fugen', waaruit ik zo vaak heb gespeeld. Ik zet het boek op de standaard en begin aan een eenvoudig preludium. Het gaat ronduit belabberd. Alsof dit orgel na al die jaren, naar mij grijnzend via het klavier met witte en zwarte tanden, wraak op me wil nemen omdat ik het in de steek heb gelaten. 'Heb je nou je zin?' schijnt het te willen zeggen. 'Heb ik dat aan jou verdiend?'

En ik voel spijt, na zoveel jaren, en een sterke behoefte om het instrument mijn verontschuldiging aan te bieden voor mijn onbezonnenheid, waarvoor ik mijzelf bovendien nog de zwaarst denkbare straf heb opgelegd: uitsluiting voor het leven. Tot vandaag, veertig kerstfeesten later.

'Het lukt niet zo best, geloof ik,' roept Albert van beneden. Ik word onredelijk boos op mijn zoon, die zelf niet de minste muzikaliteit bezit. En met des te meer fanatisme stort ik mij op de noten. Maar het orgel brengt niet de melodie voort zoals de Grote Meester die heeft geschreven. Mijn kille handen weigeren zich op elkaar af te stemmen, de vingers bewegen te langzaam. Na het langzame preludium ben ik nog niet eens aan de fuga toe en het dreigt al te mislukken.

'Ik moet er even weer in komen, hoor,' roep ik opgewekt in de ruimte. Maar ik denk: hoe kom ik hier zonder gezichtsverlies uit?

Ik knak met mijn vingers – ongezond natuurlijk – zoals ik destijds ook deed, kijk op het muziekblad, zet het prestantregister bij en beweeg mijn handen met de moed der wanhoop in de richting van het klavier. Op dat zelfde moment voel ik een warm lichaam naast mij op de bank. Het komt tevoorschijn uit het donker en schuift dicht tegen mij aan. Twee jonge, slanke handen komen voor mij langs en beroeren de ivoren toetsen. En ik hoor de eerste maten van de fuga opklinken uit de pijpen boven mij, gespeeld zoals Bach het had bedoeld. Langzaam glijd ik naar de zijkant van de orgelbank en kijk toe, terwijl Titus recht voor de speeltafel schuift, met kaarsrechte rug en met een mooie vingerzetting de kunstig met elkaar verweven melodieën uitspeelt en na afloop uitroept: 'Jeetje, opa, ik wist niet dat u zo kon spelen.'

'Nog een nummer, vader,' roept Albert.

Terwijl mijn kleinzoon verder speelt, zelfs opzettelijk een foutje maakt om het echt te laten lijken, hoor ik Marijke vanuit het halfduister onder mij met enige bewondering in de stem zeggen: 'Die ouwe is het nog niet verleerd, zeg!'

De bont gekleurde kerstverlichting van de stad schijnt vrolijk door het hoge venster op de handen van mijn kleinzoon.

Kopen, kopen, kopen

De parkeergarage onder het winkelcentrum was al bijna leeg toen hij zijn auto parkeerde, uitstapte en richting winkels rende. Het liep tegen half vijf, de dag voor kerst. Een uur geleden had hij zich losgerukt van zijn werk. Belangrijke zaken voor een klant die absoluut niet konden wachten. Maar goed, bijna de hele wereld legde met kerst het werk neer, dus kon hij niet achterblijven. Hij was in de auto gesprongen en prompt in een file beland, waardoor hij er twee keer zo lang over deed als anders, mopperend op de andere

weggebruikers die blijkbaar allemaal op hetzelfde moment zo nodig dezelfde weg moesten nemen.

Eigenlijk vond hij het maar lastig, die kerst. Het kostte je twee dagen productie, dus ook twee dagen inkomsten. Aan de andere kant was het ook wel weer aardig. Twee dagen thuis, met Aniek en de kinderen. Eten, drinken, uitslapen. Toch had hij het nodig gevonden om werk mee naar huis te nemen.

Natuurlijk had hij er zich eerder de tijd voor moeten gunnen. Op het laatste moment boodschappen doen was niet verstandig. Hij moest iets moois kopen voor Aniek, een cadeautje voor zoon Tim van zes en voor dochter Pien, die drie was. Met twee treden tegelijk nam hij de trap naar het overdekte winkelcentrum. Verdraaid, wat was het er rustig. Tot zijn schrik zag hij dat verschillende zaken al gesloten waren. Een supermarkt was nog open, de noten- en kaasbar ook, maar de winkels waar je cadeaus kon kopen waren dicht. Een run naar de andere kant van het winkelcentrum leerde hem dat ook de winkel met huishoudelijke artikelen al gesloten was. Hij stond stil en dook dieper in zijn jack om na te denken. Wat nu?

Aniek lag nog laat in bed. Wakker worden op eerste kerstdag had altijd iets speciaals. Het leek alsof de wereld een beetje stilstond. Ondanks dat het al over negenen was, was het volkomen stil buiten en hoorde je geen verkeer op de weg. Ze was gewekt door vage klanken van kerkklokken die met de wind werden meegevoerd. Ook in huis was het stil. Ze tastte naast zich, maar de andere helft van het bed was leeg. Gert was dus al aan de dag begonnen. Aniek rekte zich uit en kroop weer onder haar dekbed. Kerstmis. Ze vroeg zich af wat er dit jaar voor haar onder de kerstboom zou liggen. Ze schrok van de materialistische gedachte. Zo vroeg nog en dan al aan cadeautjes denken. Maar het was traditie dat Gert voor allemaal een cadeau kocht. Die lagen altijd op kerstochtend onder de kerstboom. Vorig jaar had ze een mooie hanger gekregen, goud, met kleine diamantjes bezet. Het kon lijden sinds de zaak in de afgelopen jaren steeds beter was gaan draaien.

Aniek hield even haar adem in en luisterde scherp of er toch niet een geluidje te horen was in het huis. Maar het was doodstil. Opmerkelijk, want Tim zou je nog zo ver kunnen krijgen dat hij poosje stil was, maar de kleine Pien ging gewoon haar gang, die kletste en joelde, die kon je niet afzetten. Toen hoorde ze het geluid van een sleutel in het slot van de buitendeur, gevolgd door vrolijke kinderstemmen en de fluisterende stem van Gert die zei: 'Ssst, mamma slaapt misschien nog.' Aniek glimlachte en schoof het dekbed van zich af. Tijd om eruit te komen.

'Wij zijn al wezen wandelen,' legde haar zoon Tim uit, toen ze in haar ochtendjas in de woonkamer verscheen. 'Pien was om zeven uur uit bed. Buiten is het koud, het vriest, maar de zon schijnt. Er komt geen witte kerst, zegt pappa. En er zijn ook geen cadeautjes.' Pien klom bij haar op schoot toen ze in haar stoel ging zitten. 'Dag lieverd, heb je al gegeten?' 'Eten, eten,' riep Pien.

Pas toen drong Tims laatste mededeling tot haar door. Geen cadeautjes? Hoezo? Ze ving de blik van Gert, liet haar ogen afdwalen naar de lege ruimte onder de kerstboom en zette een vragend gezicht op. Haar man stak een wijsvinger omhoog, trok een wijsneuzerig gezicht en zei alleen maar: '*Surprise, surprise...*'.

Ze ontbeten met z'n allen. Dat gebeurde zelden of nooit. Doordeweeks was Gert vroeg op, vroeger dan de kinderen, en vertrok hij al voor dag en dauw naar kantoor. Zondags sliep hij meestal uit tot een uur of half negen, nam een bad en verdween daarna naar zijn

werkkamer. Klanten, altijd maar klanten. Mooi natuurlijk, want klanten brachten geld in het laatje, maar veel gezinsleven bleef er niet over. Aniek at altijd samen met de kinderen. Gert had de oven aangezet en toverde warme broodjes en zelfs een paar croissantjes op tafel. Aniek wist zeker dat zij die niet in huis had gehaald. Hij zette jam, kaas, honing en hagelslag klaar, stak toen weer zijn wijsvinger omhoog, zei: *'Surprise!'* en ging op zijn gemak aan tafel zitten. Moest hij niet werken, vroeg Aniek zich af. Haar gedachten dwaalden terug naar de vorige kerst. Toen had zij 's morgens aan het ontbijt haar hanger gekregen. Ze had Gert innig bedankt, waarna hij naar zijn werkkamer was gegaan om zich, afgezien van een korte middagpauze, pas 's avonds weer bij haar te voegen achter de televisie. Ze vroeg zich af of hij deze keer de avond en ochtend zou verwisselen en haar vanavond in haar eentje naar de televisie zou laten kijken. Enfin, dit ontbijt samen was al heel wat.

Deze kerstochtend leek alles anders te gaan. De kinderen waren druk bezig. Tim speelde met een vriendje op straat, terwijl Pien druk was met haar serviesje. Ze kookte eten en haar ouders moesten het proeven. In de loop van de ochtend bood Gert aan om koffie te zetten. Hij verdween naar de keuken en kwam terug met mokken dampende cappuccino, compleet met cacaostrooisel. Hij serveerde er roomsoesjes bij, waarvan Aniek ook al zeker wist dat zij die niet had gekocht. En nog steeds maakte hij geen aanstalten om aan het werk te gaan.

Nog altijd geen cadeautjes. Aniek durfde er niet goed over te beginnen, omdat dit zo hebbertig zou staan. Tegen enen zei Gert: 'Zullen we wat eten?' en zonder een antwoord af te wachten ging hij naar de keuken. Aniek voelde zich bijna schuldig dat ze de hele ochtend nog niets had gedaan, behalve lezen, een beetje praten en naar de radio luisteren. Ze had zin om te gaan kijken wat haar man in de keuken uitspookte, maar ze hield zich in.

'Tim! Binnen komen!' riep Gert na een half uur. 'Pien, eten'.

Hij stak zijn hoofd om de kamerdeur, deed zijn wijsvinger omhoog en zei: *'Surprise!'* Toen hij weer binnenkwam droeg hij een dienblad met daarop kopjes, bordjes en schaalpjes. 'Een kerstlunch à la Gert', riep hij. 'Voor ieder wat wils.' Hij zette het blad op de salontafel. Het zag er smakelijk uit. Er waren bekers melk voor de kinderen, twee kopjes thee, warme bolletjes, sneetjes brood, schaalpjes met verschillende salades, gesneden paprika, olijven. 'Kom op,' zei hij, we eten vandaag uit het vuistje.'

'Wat is dat, vuisje?' vroeg Tim.

'Vuisje,' herhaalde Pien.

'Dat wil zeggen: niet aan tafel, maar op je knieën bij de salontafel en eten met je handen.

Nou ja,' zei hij tegen Tim, 'dat doe je meestal toch al. Maar voor mij en mamma is dat bijzonder.'

'Ik wil een boterham,' riep Tim.

'Boterham,' deed Pien hem na. Pien deed Tim in alles na.

Na de lunch op de grond zette Gert het serviesgoed in de afwasmachine. Aniek pakte de stofzuiger, want de plavuizen waren bezaaid met kruimels en etensresten.

'Laat mij dat maar doen,' zei Gert. Maar Aniek kuste hem in het voorbijgaan op de mond en antwoordde: 'Jij doet al zoveel vandaag, ik ben blij dat ik even kan bewegen.'

Toen ze klaar waren, zakten ze in hun stoelen om een beetje uit te rusten. Gert maakte nog steeds geen aanstalten om te gaan werken.

Tegen drieën sprong Gert op. Hij stak weer zijn wijsvinger omhoog en riep: *'Surprise!'*

'O, nee,' kreunde Aniek, die niet goed meer wist wat ze aan haar man had, 'heb je nog meer bedacht?'

‘Ja, zeker! Ik stel voor dat we de dag onderbreken voor een wandelingetje. En daarna heb ik een verrassing.’ Tim was al aan het buitenspelen, Pien werd in haar jas, muts en sjaal geholpen en zelf kleedden ze zich ook aan. Ze liepen naar de vijver, waar de nodige eenden in het half bevroren water rondzwommen en een wak open hielden. Gert had een plastic tas meegenomen met het overschot van de bolletjes. De kinderen mochten het aan de eenden voeren, als ze maar niet te dicht bij de waterkant kwamen.

‘Die eenden boffen maar met zulk vers afgebakken brood,’ zei hij, terwijl de arme vogels met moeite over het gladde ijs glibberden om de stukjes brood te kunnen bereiken.

Aniek vond het behoorlijk koud, maar wel gezellig, zo met het hele gezin. Ze begon langzaam door te krijgen wat ‘geen cadeautjes’ betekende. Trouwens, geen van de beide kinderen had nog met een woord gerept over cadeautjes. Misschien vonden ze het niet belangrijk, dachten ze er gewoon niet aan. Nou ja, ging het door haar heen, die kinderen hebben ook alles al. Alles, alles en nog meer!

Op de terugweg van de wandeling begon het toch nog te sneeuwen. Toen ze nog maar nauwelijks thuis waren en hun natte jassen hadden uitgetrokken, rende Gert alweer naar keuken om warme chocolademelk te maken. Daarna liep hij naar de garage en haalde een plastic tas uit zijn auto. Hij kwam ermee de kamer in, riep: ‘*Surprise*’, en haalde een Cd-rom van Harry Potter tevoorschijn. O nee, dacht Aniek. Daar zijn ze toch nog veel te klein voor? Maar de film viel in de smaak, al was het de vraag of de kinderen er veel van begrepen. De middag vloog om.

‘Nu ben ik aan de beurt om te koken,’ zei Aniek tegen zessen.

‘Maar laat mij je dan tenminste helpen.’

‘Oké.’

Pas tegen middernacht, toen ze naast elkaar in het donker onder hun dekbedden lagen, durfde Aniek het onderwerp ‘cadeautjes’ ter sprake te brengen. De avond was in een aangename roezigheid voorbij gegleden, voornamelijk dank zij een flinke hoeveelheid wijn bij de maaltijd en een flesje berenburg dat Gert (‘*Surprise!*’) tevoorschijn had gehaald. Hij wist dat Aniek daar gek op was, maar dat zij het niet kocht omdat ze bang was er te veel van te drinken. En zo was Eerste kerstdag geëindigd zoals hij was begonnen: met het gezin. Gert was de hele dag niet op zijn werkkamer geweest, had geen telefoongesprekken gevoerd met klanten, had zelfs geen vakbladen zitten lezen.

‘Het was een andere kerstdag dan anders...,’ begon ze voorzichtig.

‘Ja.’

‘Net wat Tim vanmorgen zei, geen cadeautjes.’

‘Nee.’

Maar het was wel heel gezellig met ons viertjes. Dat was zeker het kerstcadeau?’

‘Nou,’ zei Gert, ‘eigenlijk zou je het geen cadeau mogen noemen. Het zou normaal moeten zijn. Maar inderdaad, ik wilde jullie vandaag een beetje verwennen.’

‘Dat heb je gedaan, heel erg zelfs. Dank je wel.’

Er viel een stilte.

‘Aniek?’

‘Ja?’

‘Ik moet iets bekennen. Ik was gisterenmiddag te laat om nog cadeautjes te kunnen kopen. De meeste winkels waren al om vier uur dichtgegaan in plaats van vijf uur. Shit, dacht ik, maar laat ik van de nood een deugd maken. De supermarkt en de videotheek waren nog open. Zo ben ik op het idee gekomen.’

Aniek grinnikte. 'Ja, dat gebeurt en nou als je je klanten altijd voor laat gaan, dan kom je te laat om voor je vrouw en kinderen te zorgen.'

'Weet je, op dat moment bedacht ik dat het eigenlijk allemaal gekte is, dat cadeautjesgedoe. Vorig jaar heb je een sieraad gekregen. Ik had goed verdiend, oké. Maar waar is het einde? Ik heb dit jaar ook redelijk verdiend. Moet ik je nu een nog duurdere ketting geven? Of een bontjas, of een sportwagen?'

'Een bontjas, getsie.'

'Nou ja, je begrijpt me wel.'

'Mm.'

'Dus ik dacht: laat ik dit jaar eens echt vrij nemen met kerst, wat meer tijd aan jou en de kinderen besteden, de klanten eens één keer niet voor laten gaan.'

'Mooie gedachte.'

'Toen ben ik de supermarkt ingelopen. De spullen konden vannacht in de auto blijven staan, want het was koud genoeg.'

'Ja.'

'En ik dacht: het heeft allemaal niets met kerst te maken. Kopen, kopen, kopen, dure dingen, overbodige dingen.'

Aniek draaide zich naar hem toe en fluisterde: 'Als je niet in God gelooft, is kerst toch een belangrijk moment. De zonnwende, een keerpunt in de natuur. Een nieuwe start.

Tenminste, zo zie ik het. De geboorte van een kind vind ik een mooi symbool. Een nieuw leven. Misschien zou jij in sommige opzichten ook een beetje opnieuw kunnen beginnen.'

'Ik geloof dat ik begrijp wat je bedoelt.' Hij aarzelde een moment, alsof hij de woorden bijna niet kon uitspreken. 'Minder lang werken, meer tijd voor jou en de kinderen, een iets rustiger leven?'

'Dat bedoel ik.'

'Nou ja, de zaak loopt goed. Dus op zich zou het kunnen. Ik moet het proberen.'

'Maar je hoeft je niet elke dag zo uit te sloven hoor, al vond ik het wel heel lief. Eén dag doen zoals vandaag is wel genoeg.'

Singh

Een niets vermoedende klant zou de ontvangsthall van het verzekeringskantoor niet hebben herkend. Wat overdag nog een aantrekkelijke, chique maar toch zakelijke werkomgeving was geweest, had men voor de avond omgetoverd tot een ruime feestzaal die kon wedijveren met een luxe dansschool of een discotheek. Een complete metamorfose. Door de omroepinstallatie klonk zachte kerstmuziek. De balie van de receptionistes was als bar in gebruik genomen. Er stonden tafels met drank, zoutjes en hapjes.

Half negen. De meer dan honderdvijftig medewerkers van deze vestiging waren er allemaal. De traditionele kerstviering was een gebeurtenis die je niet liet lopen, nog los van het feit dat de kerstpakketten en de gebruikelijke enveloppen met inhoud zouden worden uitgedeeld. Mannen en vrouwen stonden aan hangtafels die strategisch over de ruimte waren verspreid, of zaten in groepjes aan tafeltjes en luisterden naar de kersttoespraak van de president-directeur. Het formele gedoe van alledag en de hiërarchische verhoudingen

waren een moment opzij gezet in het prettige vooruitzicht van de kersttijd. Het officiële deel van de avond liep ten einde.

‘En dan nu het moment...’, zei de directeur, ontspannen zittend op de vierde tree van de trap, ‘...waarop iedereen toch een beetje heeft zitten wachten. We gaan met ons allen genieten van muziek, hapjes en drankjes. Genieten jullie vooral ook van de gezellige, collegiale sfeer die hier hangt. In ons mooie bedrijf, waar nog aandacht is voor de mens achter de werknemer. En laten we dat zo houden. Ik wens jullie allemaal een vrolijk kerstfeest en een onvergetelijke jaarwisseling.’

De directeur hief zijn glas naar de toehoorders, keek tevreden om zich heen en nam een slok. Iedereen beantwoordde zijn gebaar. De traditionele toespraak, zijn laatste officiële klus in het oude jaar, zat er op. Nog een half uurtje zou hij blijven, een paar borrels achterover slaan en zich dan snel naar het Zeeuwse platteland laten rijden, waar hij in zijn buitenhuis de kerst zou doorbrengen.

Persoonlijk had hij het niet zo begrepen op de kerst. Normaal gesproken al niet omdat het per saldo verloren dagen waren. Alles wat hem ook maar enigszins kon boeien, wat te maken had met geld verdienen, was met de kerst gesloten. Van zijn eigen bedrijf tot de effectenbeurs aan toe.

Gewend als hij was aan zeventig uur per week werken, verveelde hij zich stierlijk tijdens de feestdagen en voelde hij zich schuldig over zoveel uren niets doen.

Maar dit jaar leek de kerst nog extra beroerd te worden. Dat had alles te maken met een telefoontje van die middag. Hij had net op het punt gestaan om een besluit te nemen over een grote, uiterst profijtelijke transactie, toen de telefoon op zijn bureau ging.

‘Neemt u mij niet kwalijk, meneer...’

‘Dat doe ik wel Andrea, want je zou mij niet storen.’

‘Ik weet het, meneer, maar het is uw vrouw en ze zei dat het goed was...’

‘Nou, vooruit dan maar.’

De kerstfeesten van het bedrijf stonden bekend om hun perfecte organisatie en verzorging. Er was goede muziek, een overvloed aan eten en aan drank. Vooral de whisky’s, de cognacs, de rums en de andere onbeperkt verkrijgbare luxe sterke drankjes waren befaamd. En om ieder risico uit te sluiten – ze waren tenslotte verzekeraars – gaf het bedrijf een vermogen uit aan “shuttles”, taxibusjes die alle aanwezigen na afloop van het feest naar huis brachten, zodat niemand met drank op achter het stuur hoefde.

Na een tijdje zat de stemming er goed in. Maar in één van de hoeken van de feestruimte ontstond enig rumoer rond een kleine, Oosters uitziende man. Hij droeg een wit uniform in tropenstijl en een witte tulband. Hij werd aangesproken als Singh.

Twee jonge mannen van de buitendienst, gekleed in driedelige kostuums, die al ruim vóór lagen op het gemiddelde drinkschema, zaten hem te treiteren nadat hij een borrel had geweigerd.

‘Kom op, Singh,’ riep de een, ‘doe een beetje sociaal en drink met ons mee.’

‘Jullie weten dat ik niet mag drinken.’

De tweede man smaalde: ‘Hij mag niet drinken, hoor dat dan. Van wie mag je niet drinken, van je vrouw soms?’ Je zag de man uit India in elkaar krimpen. ‘Ons geloof verbiedt het.’

‘Rare jongens, die Indianen,’ was de reactie. ‘Die weten niet wat genieten is.’

‘Als het ook niet om koeien gaat,’ schamperde de ander, ‘dan is het wel drank...’

Na deze woorden stond het slachtoffer op, rechte zijn rug, sprak de woorden 'vrolijk kerstfeest, heren' en liep met trotse pas naar de overkant van de zaal in de richting van de directeur.

'Slijmen met de baas, dat is waar hij goed in is,' riep een van de kwelgeesten, precies luid genoeg om de directeur zijn woorden te laten opvangen.

Half elf. De directeur zat in de comfortabele kussens, achter in de directieauto op weg naar zijn Zeeuwse villa. Een ledspotje verlichtte de laptop op zijn schoot. Inderdaad, hij had volgens zijn elektronische agenda de komende twee dagen geen afspraken. En er was ook geen nieuwe mail. Alsof de wereld op kerstavond ophield te bestaan. Schuin voor zich, half in het duister, zag hij de witte tulband van de bestuurder die zich zwijgend concentreerde op de donkere snelweg. Prima kerel, dacht hij. Rijdt vlot en veilig, is bescheiden, praat niet te veel en is altijd beschikbaar. En hij drinkt geen druppel alcohol. Ideale chauffeur. Zijn gedachten gingen vooruit naar het landhuis waar zij naar toe reden. Het zou moeilijk thuiskomen worden. Zijn vrouw zou treurig zijn, zijn logerende kleindochter van zes zou vermoedelijk ontroostbaar zijn. Daarover ging het telefoontje van die middag. De zwarte kat van het kind, een vrachtauto. Een kat, nota bene. Waar hij zich mee moest bezig houden, waar praat je over. Waarom moest om te beginnen dat beest dan ook zo nodig mee uit logeren? Dit kon een gezellige kerst worden.

Hij zette het probleem uit zijn gedachten, zoals hij altijd deed met lastige zaken. Tegen de tijd dat hij thuis was zou het nog vroeg genoeg zijn om de situatie onder ogen te zien.

Hij klapte zijn laptop dicht. Zijn gedachten flitsten terug naar het personeelsfeest.

'Wat gebeurde er nou, Singh, vanavond tijdens de kerstviering? Je leek me ontdaan.'

'Ik ben blij dat u ernaar vraagt, meneer. De collega's beledigden mijn volk en mijn geloof. Ze wisten dan wel niet wat ze zeiden, want ze hadden veel alcohol op. Maar toch... Maar God zal ze straffen. Zo krijgen vanzelf een kater.'

'Hm, ja.'

'Het gebruik van alcohol vernietigt het menselijke in mensen, meneer. Het brengt je tot ontaard gedrag. Wij Hindoes weten dat al eeuwen.'

De directeur fronste zijn wenkbrauwen. Hindoe? Ja, natuurlijk.

Het bleef een poosje stil in de auto, omdat de chauffeur een reusachtig verkeersplein naderde, waar hij de goede afrit moest nemen.

De chauffeur verbrak de stilte. 'Vergeef me dat ik het zeg meneer, meer ik wil u graag zeggen dat ik meeleef met uw kleindochter.'

De wenkbrauwen van de directeur vlogen omhoog. 'Hoe weet jij...'

'Uw secretaresse, meneer. Ze heeft mij verteld van wat de kat van uw kleindochter is overkomen. Ik vind het heel erg voor haar.'

De directeur dacht even na hoe hij zou reageren. Privézaken met je chauffeur bespreken, dat gebeurt alleen in televisieseries. Maar de manier waarop de Indiër over zijn kleindochter sprak raakte hem. De warmte in zijn stem. Het deed hem goed dat deze ondoordringelijke man met zijn niet te peilen gedachtewereld oprecht begaan was met de dagelijkse beslommingen van zijn baas. Hij glimlachte even. Je zegt zo iets dan wel in je kerstspeech, dat er in dit bedrijf nog met mensen wordt meegeleefd, maar deze kerel doet dat echt.

'Dank je wel, Singh. Ik stel dat op prijs. Het meisje zal inderdaad heel verdrietig zijn.' Hij keek zijn chauffeur via de binnenspiegel aan. Deze gluurde een seconde terug, zonder zijn concentratie op de weg te verliezen.

‘Wij Hindoes zijn in zo’n geval veel minder bedroefd, meneer, omdat we zeker weten dat het dier weer terug komt. Misschien als een hoger wezen, misschien zelfs als mens.

‘Tja, jullie Hindoes geloven in reïncarnatie. Maar dat gaat de meesten van ons Westerlingen toch echt een stapje te ver.’

Singh keek een ogenblik later breed lachend via de spiegel naar zijn baas. Een gouden tand blonk in het halfduister van de auto.

‘Ook in het Westen is reïncarnatie van een poes mogelijk, meneer.’ Hij wachtte even voor het effect. ‘Ik heb vanavond met mijn zuster in Rotterdam gebeld. Zij heeft jonge angorakatten. Het meisje kan er een hebben, als ze wil. Zo kunt u vanavond toch goed nieuws voor uw kleindochter meebrengen.’

De directeur wist even niet wat hem overkwam, daar achter in die auto. Zat hij zich, samen met zijn chauffeur, druk te maken over een kat. Van alle dingen op de wereld, een kát. Hij, de succesvolle ondernemer die op het punt stond om nog voor oudjaar voor een paar miljoen aan opties te verzilveren. Hij zou haar een gouden fiets kunnen geven. Of een dozijn babypoppen van een duur merk. Of wat een kind van zes ook maar wenst. Een kat!

Maar ja, het meisje...

Toen nam hij een besluit.

‘Je bent een goeie kerel, Singh,’ zei hij met warmte in zijn stem. ‘Zodra de kerst voorbij is, rijd je met de Mercedes naar je zuster en haalt die kat op.’ Hij lachte hardop. ‘Een nieuwe kat!’

‘Oh, voor mij is het morgen geen kerstmis, meneer. Ik heb morgen alle tijd.’ De directeur slikte even. Natuurlijk, een ander geloof.

‘Het is prima, Singh. Morgenochtend, zal ik tegen haar zeggen.’ Hij dacht weer even na. ‘En ik denk dat ik samen met die kleine meid met je mee ga.’ Het zou een aardige besteding zijn van de vruchteloze uren.

Terwijl hij tevreden vaststelde dat hij op eerste kerstdag tenminste nog iets zinnigs te doen had, nam hij zich voor om die twee bengels van de buitendienst die zijn chauffeur hadden beledigd de komende week bij zich te roepen en ze eens goed te laten zweten.

Singh zei: ‘Dat is prima meneer, morgenochtend. Een kat.’

De directeur dacht aan zijn kleindochter. En vervolgens aan het komende onderhoud met de twee heren.

‘Inderdaad, Singh, een kater.’

Niet meer meedoen

Het was niet alleen koud in de loods, maar ook vochtig. Het mocht een wonder heten dat de regen niet dwars door het dak heen kletterde. De kwaliteit van de kapconstructie, gemaakt van stro en pannen, was maar net toereikend om het overvloedige hemelwater buiten te houden en af te laten lopen naar de gemetselde zijwanden, waar het toch nog aan de binnenzijde omlaag droop en plasjes op de vloer veroorzaakte. Het gebouw was oud en afgedankt. Er zouden niet veel jaren meer aan zijn levensduur worden toegevoegd.

Dit laatste kon redelijkerwijs niet worden gezegd van het meisje dat ergens midden in de ruimte, op voldoende afstand van het water aan de randen, op een dunne kampeermatras

lag te slapen. Zij was jong genoeg om nog minstens vijftig jaar te moeten gaan eer zij de gemiddelde levensduur voor het vrouwelijke geslacht bereikt zou hebben, al was dit momenteel wat moeilijk waar te nemen. Niet alleen door het feit dat het in het holst van de nacht was, en er slechts mondjesmaat strooilicht door de vensters naar binnen viel, maar ook doordat zij zich vanwege het barre weer in een cocon van kleding had gehuld. Jas over jas, met daaronder trui over trui, het geheel gecompleteerd door een groene bodywarmer. Een wollen muts met pluim was over haar hoofd getrokken, waardoor je nog net kon zien dat zij blond was. Toch zag het meisje er niet uit als een zwerfster. Haar kleding was schoon en heel en van een snit die een dakloze zich nooit zou kunnen permitteren. Ook de tas aan haar voeten verraadde een kwaliteit die niet paste bij dit miezerige nachtverblijf.

Een plotselinge windvlaag beroerde haar voorhoofdpony die onder de muts uit kwam. Het meisje merkte het in haar slaap, zuchtte een keer en maakte smakgeluidjes, maar werd er niet wakker van. Ook werd zij niet gewekt door de menselijke gestalte die de windvlaag had veroorzaakt door het openen van de scheef hangende buitendeur. Hij, want de gedaante was zonder twijfel een man, wurmde zich door de opening naar binnen en stapte behendig over een modderplek heen, die even had geglommen toen het maanlicht naar binnen viel. Hij zette zijn zwarte paraplu tegen de wand. Vlak voordat de deur zich weer sloot, glipte een veel kleinere donkere schaduw achter hem aan de loods in en begon zijn vacht te schudden.

Zo vast in slaap als het meisje nu was, zo wakker en helder was zij geweest toen zij een paar uur geleden had besloten om niet langer mee te doen. De enorme, protserige *party* ter gelegenheid van kerstmis was tot een voorlopig hoogtepunt gekomen, nadat de menigte een modern soort reidans had uitgevoerd. Het orkestje zweeg even om een verfrissing te nemen. Het was een chique bijeenkomst in het weelderige interieur van een stadsvilla. Zakenlieden, modeontwerpers, accountants, actrices, journalisten, beursgangers en andere yuppen verdrongen zich rond de geïmproviseerde bar om een exclusief drankje of modieuze cocktail te bemachtigen. De mannen waren voor de gelegenheid gekleed in zwarte en witte smokings, gesteven overhemden met strikken. Sommigen droegen camberbands. De vrouwen waren in avondjaponnen met lange rokken en diepe décolletés. Het meisje had al een poosje wat verloren rondgelopen tussen de tientallen gasten. Flonkerende sieraden, Rolex horloges en trendy conversatie. Wie had ook al weer gezegd dat receptiegangers elkaar niets te zeggen hebben, en dat vervolgens ook vol overgave doen?

Volgend hoogtepunt. Een korte, dikke kerstman kwam, luid bellend met een koperen koebel, de zaal binnen. Achter hem een tweede kerstman met de potsierlijke, zwalkende gang van iemand die al behoorlijk dronken is. Hij droeg niet zonder moeite en met de nodige acrobatiek een zilveren schaal met daarop een glimmende stolp, en stelde zich vlak bij het podium op. Het meisje stond opeens vlak naast hem.

‘Beste gasten,’ riep kerstman nummer een, ‘dit is een speciaal feest op een speciale dag. Daarbij hoort een speciale verrassing.’ De stolp werd van de schaal gelicht. Applaus, gelach. Wat is dit in ‘s hemelsnaam, vroeg het meisje zich af. En even later dacht ze: nu is de maat vol. Toen zij weer enigszins bij zinnen was, bevond ze zich al buiten, met een strak opgerold matrasje onder de arm en een flinke tas op haar rug. Het regende dat het goot, een weinig kerstachtig weertype.

Het duurde even voordat de ogen van de binnengekomen figuur aan het donker waren gewend en hij ontdekte dat hij niet de enige was die hier de nacht wilde doorbrengen. Zijn

kleine metgezel had minder moeite met het duister en liep meteen kwispelend naar het slapende meisje toe. Een kort geluidje van zijn baas bracht de hond op andere gedachten. De man voldeed beter aan het beeld van een zwerver dan het meisje. Zijn dikke overjas vertoonde sleetse plekken en de neuzen van zijn overschoenen waren kapot. Hij droeg een oude rugzak. Onder zijn muts kwam een hoeveelheid lang, grijzend haar tevoorschijn. Hij keek om zich heen en ontdekte een droge plek op de zanderige vloer van de loods. Daar liet hij zich zakken en begon hij zijn tas open te maken. Een platte fles kwam tevoorschijn, waaruit hij een paar flinke teugen nam. Daarna pakte hij een pakje shag en rolde in het zwakke binnenvallende licht een sigaret. Door de tabak werkte hij wat korreltjes van iets dat nog het meest op klei leek. Met een groot soort lucifer die hij aan de zijkant van zijn schoenzool aanstreek stak hij de sigaret aan, inhaleerde en zuchtte tevreden. Met de tas onder zijn hoofd strekte hij zich uit.

De zoet-penetrante geur van de rook die zich door de ruimte verspreidde was teveel voor de slaap van het meisje.

Geschrokken kwam ze overeind, onmiddellijk klaarwakker.

‘Wie ben je, wat kom je doen? Christus, je laat me schrikken.’ Haar ogen stonden wijd en angstig. De man grinnikte om haar ontzetting. Ze zag vaag zijn tanden, gevlekt van het roken, in een brede mond die werd omzoomd door slappe lippen. Alleen als hij een trek van zijn sigaret nam, trokken de lippen even strak, alsof hij iets wilde gaan zeggen, maar er op het laatste moment van af zag. Zijn ogen waren opvallend helder en lichtten op door de gloeiende punt van de sigaret.

‘Nou, wie ik ook ben, Christus in ieder geval niet, ook al is het dan kerstavond.’

‘Jee, wat ben je geestig, wat moet ik lachen.’ De toon was gezet. ‘Kom je hier soms ook slapen?’

De man zuchtte diep en tilde zijn hoofd op. Hij herkende haar. O, niet dat hij het meisje persoonlijk kende, maar hij herkende het beeld van haar verschijning, van haar stem en van haar geur, een mengsel van parfum en badschuim. Hij herkende ook haar spraak, die niet hoorde bij deze plaats.

‘Vraag jij altijd naar de bekende weg, juffie? Natuurlijk kom ik hier slapen. Sorry hoor, als ik je gewekt heb, maar ja, toevallig was het Amstel Hotel vol. En je moet toch wat, nietwaar?’ Even overwoog ze het woordensteekspel mee te spelen, maar bedacht toen dat het al na middernacht was.

‘Als je dan je kop maar houdt. En blijf alsjeblieft een beetje uit mijn buurt, want je stinkt als de hel met die sigaret van je.’

Hij kon het toch niet laten. ‘Vind je dat je zelf ook niet een beetje stinkt, kleffe kakmadam?’ Geruime tijd was het stil. Beiden leken ze in slaap te zijn gevallen.

Er was maar één wezen in de loods dat, niet geremd door menselijke gevoelens van aversie, in de gaten had dat de beide anderen in het geheel niet sliepen. Het lag met de kop op de voorpoten en keek tersluiks in de richting van de onverwachte kamergenote, alsof hij iets van haar verwachtte. Toen er een half uur lang niets gebeurde, kwam de hond, een forse zwarte labrador, langzaam overeind, eerst met zijn achterlijf, en dan, door zijn voorpoten te strekken, helemaal. Hij schuifelde in de richting van het meisje, alsof hij ieder moment verwachtte dat hij zou worden teruggefloten. Even snuffelde hij aan haar, ontdekte de comfortabele bodywarmer en besloot zich daar eens lekker tegenaan te leggen. Honden slaan bruggen tussen mensen.

‘Hallo, hond. Nou ja, jij kunt het allemaal ook niet helpen.’ Ondanks de nog wat vochtige vacht vond zij de aanwezigheid van het warme dier niet onprettig.

‘Hoezo, hij kan het niet helpen?’ klonk het van drie meter verder.

‘Ach, al deze shit, deze kerstnacht. Dit beestenweer, deze rotschuur. Deze hele kolere... Enfin, wat kan het jou ook schelen.’

‘Maar natuurlijk, wat kan het mij schelen. Ik ben toch maar een zwerver, nietwaar?’

‘Dat bedoel ik niet.’

‘Dat bedoel je wel degelijk. Ik zie er niet uit, ik leef op straat, je vindt dat ik stink, en daarom kan het mij niks schelen hoe het met jou gaat. Vertel me nou maar wat je dwars zit, want je wilt het toch kwijt. Je ligt hier tenslotte niet voor de kat z’n je-weet-wel te slapen. Je bent zeker van huis weggelopen?’

Het meisje twijfelde een ogenblik, voelde de grote kop van het dier tegen haar buik, en dacht: ach, al is het een engerd, iemand met een hond kan niet echt kwaad zijn.

‘Hoe weet je dat?’ vroeg ze.

‘Ach meid, de manier waarop je eruit ziet, zoals je erbij ligt, dat spreekt boekdelen. Ik leef al zo’n vijftien jaar van de straat, en ik heb alles gezien, ook van die doetjes zoals jij. Ben je soms verslaafd geraakt?’

‘Nee, nee, niet verslaafd.’

‘Nou, dat is tenminste iets. Kom op, vertel maar aan ome Ben. Ik ben nou toch wakker, dit kan er ook nog wel bij.’

‘Lieve hond heb je. Hoe heet hij?’

‘Rijst.’

‘Wat rijst?’

‘Die hond, zo heet hij. Ik heet Ben en ze noemen me in de stad Uncle Ben. Vandaar. Nou, komt er nog wat?’

Ze moest ondanks alles even grinniken.

‘Oké, jij je zin. Ja, ik ben van huis weggelopen. En daar hadden ze het ook goed naar gemaakt.’

‘Hoe heet je?’ viel hij haar in de rede. ‘Dan weet ik tenminste wat ik tegen je zeggen moet.’

‘Marie Antoinette, dat geloof je toch niet? Getverdemme, wat een naam. Maar goed, ik zei dus dat ze het ernaar gemaakt hebben. Ik loop al aan paar maanden te denken dat ik eruit wil. Ik woon in een kast van een huis, ergens aan de Ceintuurbaan. Mijn vader is bankier, en blijkbaar een hele goeie, want hij verdient sloten geld. Ik krijg alles wat ik vraag. Maar wat ik daarvoor terug moet doen, dat is niet te filmen. Ik heb een lekker smoeltje zeggen ze, dus wil mijn moeder dat ik bij alle ontvangsten en feesten als een soort levend meubilair aanwezig ben. Minstens wekelijks, weet je dat? Dan moet ik een jurk uit de pruikentijd aan, die draagt mijn moeder zelf ook, en maar mooi lopen te zijn. Volgens mij hebben ze me daarom ook die namen gegeven, ze denken dat ze een soort van vorsten zijn. Verlichte despoten. En dan moet ik gesprekjes voeren met god weet wat voor oplichters uit de financiële wereld, dansen met hun kleffe zoontjes en ga zo maar door. Ik werd er op het laatst helemaal beroerd van.’

‘En toen ben je dus maar weggelopen?’

‘Niet meteen. Ik bedoel, ik liep er natuurlijk al een tijd over te denken, maar dat doe je niet zo gauw, toch? Maar nu met dat kerstfeest, dat was toch wel de druppel.’

De hond bewoog zijn kop en likte haar wang. Ze slikte even.

‘Jezus,’ zei ze, ‘dat die hond zo lief doet, daar moet ik bijna van huilen, weet je dat? Thuis ben ik een stuk decor. Mijn ouders denken alleen maar aan zichzelf. Geen vriendelijk woord

voor mij, nooit een beetje aanhankelijkheid, niets. En dan komt er zo'n stomme hond naar me toe, die wil nota bene aardig tegen me zijn. Dat dat nog bestaat op deze wereld.'

'Vertel verder.'

'Nou, vanavond, of intussen dus gisteravond, toen was er weer zo'n feest. Iedereen was er. Werkelijk *everybody*. Kerstfeest, vreten op aarde. Je weet wel, beetje praten, beetje dansen, beetje flirten en heel veel drank. Ze hadden nota bene een draaispit in de schouw gemaakt, met een complete lamsrug die boven het vuur hing te roosteren. De halve zaal was tegen negenen al dronken. Op een gegeven moment komt mijn vader binnen, belachelijk toegetakeld als Kerstman, met mijn broer in zijn kielzog. De maaltijd ging beginnen. Het was de bedoeling dat de gasten zich flink zouden te buiten gaan aan stukken vlees met van alles erbij. Laat dat maar aan mijn ouders over. Nou, mijn broer had een schaal bij zich, en toen de stolp er vanaf ging...'

'Toen?'

'Ze hadden de kop bewaard van het schaap dat geroosterd werd en die werd trots aan iedereen getoond... Jakkes, ik krijg er nog de rillingen van. Ik dacht: en nu is het genoeg, nu ga ik er vandoor. Nou, en daarom ben ik hier. Vrolijk kerstfeest, maar ik doe niet meer mee!' Ben grinnikte weer even.

'Aardige kerstgedachte,' zei hij, 'ik doe niet meer mee'.

'Ja, lach jij er maar om, maar nu zit ik mooi hier. Hopelijk zweten ze thuis peentjes dat ik verdwenen ben.'

'Hoe oud ben je eigenlijk?'

'Negentien.'

'Toen ik negentien was, Marie Antoinette, had ik al een jaar zwerven achter de rug. De eerste weken zijn het moeilijkst, maar als je eenmaal in de routine bent, dan gaat het beter. En ik herinner mij nog goed de eerste kerst dat ik, eh, laat ik maar zeggen niet meer thuis woonde. Ik sliep die nacht bij het Leger des Heils.'

'Waarom was jij van huis weggelopen?'

'Omdat, goh, dit heb ik nog niet vaak aan iemand verteld, omdat ik te veel in het keurslijf van mijn familie werd geperst. Ik mag dan maar een zwerver zijn, Marie Antoinette, maar wij tweeën hebben meer met elkaar gemeen dan je wel denkt. Mijn vader was dominee. Ik moest van alles, naar de kerk natuurlijk, meedoen met allerlei belachelijke bijeenkomsten en zo, maar ik moest vooral het Atheneum afmaken om theologie te gaan studeren. Geen ontkomen aan. Nou, op mijn achttiende ben ik hem dus gesmeerd.'

Er viel een lange stilte in de loods. Nog steeds ruiste de regen onophoudelijk op het dak en was het druppelen van het water langs de wanden te horen. Ben verbrak voor het eerst weer het gedeelde stilzwijgen.

'De Heilssoldaat, met wie ik die eerste kerstavond sprak, die zei het zelfde tegen mij als wat ik daarnet tegen jou heb gezegd, Marie. Hij zei: 'Wij hebben meer met elkaar gemeen dan je denkt, Ben'. Dus ik vraag: 'Hoezo?' Zegt hij: 'Een soldaat van het Leger des Heils heeft in zekere zin ook besloten om niet meer mee te doen. Ik ben ook uitgestapt en heb mijn familie achtergelaten. Goeie baan, geld, vakanties, dat heb ik niet meer. Ik ben uit de wereld van het "hebben" gestapt en ik ben overgegaan naar de wereld van het "zijn".'

Het meisje liet de woorden tot zich doordringen.

'Ben jij dus gaan zwerven omdat je bewust niet meer mee wilde doen?'

'Alleen maar daarom. En wat jij nu hebt gedaan is een stap in die zelfde richting.'

'Wat staat mij te wachten, Ben, als ik niet meer mee wil doen?'

'Nou, weinig te hebben, dus. Kijk maar naar mij. Soms werk ik een paar dagen, want ik moet toch ook wat eten, en dan kan ik weer weken vooruit. Bezit maakt je maar angstig dat je het

kwijt raakt. Maar, weet je, er is zo ontzettend veel te zijn. Ik ben er voor mezelf, voor Rijst – Marie Antoinette glimlachte even – en nu ben ik er weer voor jou. Zo is er altijd wel iets nuttigs te doen.'

Opnieuw zwegen ze een tijdje, elk bezig met de eigen gedachten.

'Ben?'

'Mm, mm.'

'Het lijkt wel alsof we hier een soort alternatief kerstspel zitten op te voeren, vind je ook niet?'

'Nu je het zegt, we zitten inderdaad in een schuur, een man en een vrouw, hond erbij. Het begint er aardig op te lijken.' Hij lachte luid. 'Verdraaid, en jij heet ook nog Maria, alleen heet ik geen Jozef.'

Het meisje lachte mee.

'Nou, zei ze, laten we de gedachte van "niet meer meedoen" maar vasthouden. Samen niet meer meedoen, in dit geval.'

'Daar wordt volgens mij je kerst niet slechter van,' stemde hij in. 'Kom wat dichterbij me, dan eten we samen van de voorraad die jij vast en zeker van huis hebt meegenomen. Des te eerder is die op en sta je voor de beslissing om echt niet meer mee te doen.'

Het meisje kwam overeind, pakte haar dure tas en ging naast de zwerver zitten. De hond likte haar handen.

Museum van Oudheden

'Weet u, meneer,' zei de vrouw tegenover mij, 'we hebben als Westerse beschaving niet veel van het verleden geleerd.' Ze ging er voor zitten om haar standpunt uiteen te zetten. Met een dwaas in het Witte Huis, dictators in Rusland en Turkije, een mallot in Noord-Korea... Ze spelen een levensgevaarlijk spel, genaamd oorlog. En kijk eens om u heen. Als u hier rondloopt, dan ziet u toch duidelijk dat daar weinig goeds van komt.'

Mijn ontmoeting met de vrouw was puur toeval. Ik was in mijn kerstvakantie naar Leiden gegaan en ik had alle tijd. Ik wilde de stad, waar ik als kind talloze voetstappen had liggen, eens bezien met de ogen van een toerist. Mooie, oude stad, de winkelstraten rijk verlicht in verband met het komende kerstfeest. Ik wandelde vanaf het station over de onherkenbare vroegere Beestenmarkt, het water over, langs de Haarlemmerstraat, Donkersteeg, stak langs een voormalig groot warenhuis door naar de Breestraat, steegje door, richting Pieterskerk. Want die wilde ik graag weer eens bekijken. Met een beetje geluk zou de organist aan het oefenen zijn voor de kerstdienst. Maar het zat me niet mee. De Pieterskerk was in bezit genomen door een spirituele beurs. Dus wandelde ik maar door naar het Rapenburg. Daar bleek dat de Hortus Botanicus, mijn tweede keus, pas over twee uur open zou gaan. Zodoende bleef me weinig anders over dan schuin aan de overkant van het water het Museum van Oudheden binnen te lopen.

Ik toonde mijn Museumkaart en ging op pad. Zwervend door het enorme gebouw werd ik vooral gegrepen door de voorwerpen, de tekeningen en teksten over het oude Egypte. Kunstvoorwerpen, werktuigen uit het dagelijkse leven, mummies, de fraaie bouwwerken, de wapens. En het viel me op dat er een eeuwenlange geschiedenis in beeld was gebracht van cultuur, bloei en verval. Maar ook een geschiedenis van overheersingen. Een land overheerst

door de Assyriërs, door Perzië, door Alexander de Grote, onderdeel van het Romeinse Rijk, onderdeel van het Byzantijnse rijk, officieel Engels protectoraat.

Egypte was nota bene ook nog het land waar het pasgeboren kerstkind en zijn ouders naartoe moesten vluchten om hun leven te redden.

Ik dacht: wat is dat toch, die drang van mensen om de baas over anderen te willen spelen? Om oorlog te voeren, met geweld gebieden in bezit te nemen en de bevolking te overheersen?

Na een paar uur geboeid slenteren door het museum, trap op, trap af, werd ik moe en wandelde ik naar beneden, naar het museumrestaurant voor een kop koffie en een broodje kaas. Het bleek erg druk te zijn. Alle tafeltjes waren bezet. Er was welgeteld nog één stoel beschikbaar bij een tafeltje waar al een vrouw aan zat. Zij leek mij rond de zeventig. Ze had loshangend lang, grijs haar. Ze droeg een grove wollen trui en een spijkerbroek. Qua uiterlijk had ik haar eerder op de spirituele beurs in de Pieterskerk verwacht dan hier. Hoe een mens zich kan vergissen. Ze zag me zoekend rondkijken en wenkte me.

'Kom gerust hier zitten', zei ze.

Ik knikte dankbaar, want ik was wel aan iets te eten toe. Bij de uitgiftebalie haalde ik twee belegde broodjes en een cappuccino.

'Mooi museum,' zei ik toen ik terug was. Gewoon om iets te zeggen. 'Het is leuk om hier te zijn. Ik kwam in mijn jeugd regelmatig in deze stad. Ik heb er op school gezeten. Maar in dit museum was ik nog nooit geweest.'

Even later waren we in een gesprek gewikkeld, waarbij bleek dat zij het museum op haar duimpje kende.

'Ik heb een groot deel van mijn leven hier als wetenschappelijk medewerker gewerkt', zei ze.

'En het blijft me boeien, vooral natuurlijk Egypte, mijn specialiteit.'

Ik moest denken aan mijn eerdere oorlogsoverpeinzingen terwijl ik op de Egyptische afdeling rondliep.

'Maar ik vind het ook een wreed museum,' merkte ik op.

'Hoe bedoelt u dat?'

Ik vertelde haar wat ik had gelezen over alle overheersingen in de teksten van de tentoonstelling. Ze viel me in de rede. 'U hoeft mij niets uit te leggen, want ik heb die teksten zelf geschreven.'

'Maar wordt u er niet depressief van? De ene bezetting na de andere. Vindt u niet dat dit een beetje treurig beeld geeft? Egypte stelt tegenwoordig niets meer voor, de beschaving is voorbij.'

'Nou...'

'Het is in ieder geval niet meer de beschaving zoals die ooit was. Die is teloorgegaan door geweld en oorlog. Het was een mooi verleden, maar het is niet goed afgelopen. Het verzamelen van de collectie over Egypte is eigenlijk te vroeg gestopt. Dit museum zou ook moeten laten zien hoe dat land er op dit moment voor staat.'

Ze dacht even na en glimlachte. 'U hebt wel een beetje gelijk,' vond ze. 'Er zou eigenlijk een museum naast moeten worden gebouwd, waarin de situatie van het heden wordt belicht.'

Ik zei: 'Of de toekomst. Onze Westerse beschaving, nou ja, beschaving, is volgens mij al lang over haar hoogtepunt heen. Het zal niet lang meer duren voordat de overblijfselen van onze eigen samenleving verzameld en tentoongesteld gaan worden. Ik vraag mij af wat er over pak weg honderd of vijfhonderd jaar in de musea te zien zal zijn. Als onze beschaving voorbij is gegaan.'

Ze lachte om de felheid van mijn woorden.

'Wat denkt u, zal ons nageslacht de moeite zal nemen om voor ons musea in te richten? Misschien hebben we het tegen die tijd wel zo bont gemaakt dat onze nakomelingen ons zo snel mogelijk willen vergeten in plaats van onze spullen te bewaren en tentoon te stellen.' Ik maakte een gebaar van hopeloosheid met mijn handen. Haar manier van benaderen beviel me wel.

'Maar u zegt een waar woord. De situatie van een beschaving kan snel veranderen, dat kun je in dit museum zien.'

Ik at zwijgend van mijn broodje.

De vrouw tegenover mij zuchtte. 'Misschien is een volgende oorlog niet ver weg. Ik bedoel, er is al veel oorlog, maar een grote oorlog, op wereldschaal. Als je de geschiedenis bekijkt, is de kans groot dat er steeds weer sprake zal zijn van nieuwe overheersingen. Misschien komt de volgende wel door Amerika. Of door China. En vergeet India niet. Eén op de zes huidige wereldburgers woont in dat land. Die landen kunnen wel plannen koesteren om de wereld in hun beleving een grote stap verder te brengen. Zoals ooit de Romeinen in hun wereld deden. En die hebben het eeuwen volgehouden.'

De vrouw keek mij indringend aan, alsof ze wilde controleren of ik haar sarcasme had begrepen.

'Als er in dit museum één ding duidelijk wordt,' vervolgde ze, 'dan is het wel dat de geschiedenis een voortdurende herhaling van zetten is. Land A neemt land B in, en wordt later weer ingenomen door beschaving C. En hup, weer een nieuwe afdeling in het Museum van Oudheden.'

Ik was onder de indruk van de manier waarop ze haar eigen werk, waarschijnlijk toch haar levenswerk, wist te relativiseren. En ik bedacht dat ik misschien beter naar de Hortus Botanicus had kunnen gaan. Want de plantenwereld is al met al toch iets vredelievender, die bestaan naast elkaar en gunnen elkaar in het algemeen hun plekje onder de zon.

Ik legde de gedachte op tafel.

'Ha, u bent een filosoof. Nou wat de planten betreft, ik ben er niet zo zeker van dat daar zo'n vrede heerst. Ook bij hen is het overleven of doodgaan.' Ze grinnikte. 'Ik heb in mijn tuin last van zevenblad. Ik weet niet of u dat kent, maar als je die plant zijn gang laat gaan, dan neemt hij de hele tuin over, hoor. Dat geldt ook voor de maggiplant. Of riet. Hebt u al eens riet geplant? Nou, zet er maar een wand van een meter diep in de grond omheen, want voor je het weet staat je hele tuin vol met riet en leggen de andere planten het loodje.'

'Waarschijnlijk hebt u gelijk. Maar ik word niet vrolijk van die gedachte. Zit de strijd en de overheersing dan in de genen van levende wezens? Moet ons leven altijd ten koste gaan van het leven van anderen? Waarom kunnen we de ruimte en de materie niet gewoon met elkaar delen?'

Vrij naar Karl Marx.

De vrouw tegenover mij lachte weer.

'Enfin, u en ik zitten tenminste in een redelijk vredelievende stemming aan een tafeltje te eten.'

Ik dacht aan het naderende kerstfeest, aan vrede op aarde en aan alle andere goedbedoelde gemeenplaatsen die je in dit jaargetijde te horen krijgt. De werkelijkheid is dat ook het kerstkind aan het eind van zijn leven door een overheerser werd vermoord.

Ik at de laatste kruimels van mijn broodje en lepelde het schuim van de cappuccino uit mijn kopje.

De vrouw keek het zwijgend aan en dacht zichtbaar na.

'Ja,' zei ze na een poosje, 'u hebt gelijk, we hebben als Westerse wereld weinig van het verleden geleerd. En het is maar goed dat we niet in de toekomst kunnen kijken.'

'Onze toekomst,' zei ik.

Ik stond op en zette mijn gebruikte spullen op het dienblad. Voordat ik ermee naar het rek liep boog ik voorover en gaf de vrouw een hand. 'Hartelijk dank voor de gastvrijheid aan uw tafeltje en voor de leerzame conversatie.'

'Misschien moet u met ons gesprek in gedachten de collectie nog eens bekijken,' zei ze. 'Ik wens u een mooi vervolg van de dag en een, eh, vredige kerst.'

Ik heb nog regelmatig aan deze vrouw moeten denken, maar ik heb nooit geweten hoe zij heette.

Op de terugweg door de uitbundig versierde stad naar het station dacht ik aan het Museum van Oudheden en ik vond het actueler dan ooit. Alleen wist ik niet zeker of ik die actualiteit wel onder ogen wilde zien. Het beeld van elkaar verdringende planten in de natuur wilde maar niet uit mijn hoofd gaan.

Ik verlangde sterk terug naar de tijd dat ik als jochie mee mocht naar Leiden om boodschappen te doen, aan de vertrouwde hand van mijn moeder, in een gelukzalige onwetendheid.

Ik liep door de stad en wenste dat ik nog het kind was dat onbevangen en zonder schroom van het kerstfeest kon genieten.

Kijk, dat is voor mij nou kerst

Voor een atheïst als ik heeft kerstmis een andere betekenis dan voor veel andere mensen. Ik moet u zeggen dat ik geen geloof hecht aan alles wat ze er in Christelijke kringen allemaal bijslepen. O, begrijpt u mij goed, van mij mogen ze hoor. Geen kwaad woord erover. Maar mij zegt het niets. Zo simpel is dat.

Tegenover mij in de straat wonen mensen die al ruim een maand voordat het zover is nerveus worden. Van achter mijn raam neem ik hun doen en laten waar. Het is alsof ze in een lichte trance geraken, alsof ze enkele centimeters boven de straat beginnen te zweven. Ze steken voor het raam kaarsen aan, elke week één erbij. Terwijl in de rest van het land huizen uitbundig worden versierd, wordt de verlichting van hun huis getemperd. Zij leven in een gewijde sfeer toe naar het uiteindelijke moment waarop zij kunnen zeggen: nu is het kerstfeest. Dan wandelen ze op kerstmorgen naar de kerk, blijven daar ongeveer twee uur en keren als herboren terug. Ik zie het aan hun opgeluchte gezichten als zij het tuinpad oplopen en de sleutel in de het slot steken. Ik hoor voor het eerst na weken weer hun vrolijke gesprek. Ze maken grapjes tegen de kinderen en verheugen zich op de gezellige thuiskomst. Het kerstfeest, ik heb dit nu al een aantal jaren zien gebeuren, is voor deze mensen een moeilijke zwangerschap, een pijnlijke bevalling en ten slotte een uitbundige blijdschap over hoe het toch nog is goed gekomen.

Ik wilde dat ik zo kon zijn als dat gezin aan de overkant. Dat ik mijzelf en mijn beleving zo kon regisseren, dat er op een tevoren bepaald ogenblik een euforie over mij kwam: alleen maar blij en gelukkig zijn. Maar ik kan het niet. Ik ben blij, of ik ben het niet. Bij mij hangt dat af van wat mij op het moment zelf bezig houdt, en niet van de tijd van het jaar. Ik zie niet in waarom ik op vierentwintig december somber zou moeten zijn, en op de vijfentwintigste opeens gelukkig. Nee, ik zou niet op commando kerstfeest kunnen vieren.

December is voor mij trouwens de donkerste en meest neerslachtige maand van het jaar. Je hebt in die maand de hardste stormen, de meeste regen, de hoogste rekeningen en de meest onzinnige cadeautjesregen. In december ondergaan de mensen gelaten hun lot, in de verwachting dat het bijna kerst is. Dat betekent een aantal vrije dagen en veel en lekker eten. In de natuur hebben de dieren die verstandig zijn zich tegen die tijd al lang verstopt in een holle boom of onder de grond, om pas weer in het voorjaar wakker te worden. Nee, als het dan toch moest, dan zou ik kerstmis liever midden in de zomer laten vallen. Op zo'n eindeloze avond in de tuin, met een paar flessen bier en een boek. Achterover liggend in een gemakkelijke stoel, terwijl de avondzon in je gezicht schijnt en je de zachte geluiden uit naburige tuinen opvangt. Het wordt langzaam donker. Hier en daar worden tuinkaarsen aangestoken, die een zacht flikkerend schijnsel afgeven. Je ruikt in de verte kaarsvet, brandend houtskool en schroeïend vlees. Tegen middernacht, als het al lang donker is, is de wind nog zwoel en dartelen er nachtvlinders om je heen en scheren er vleermuizen langs de dakgoot. Je staart vanuit je dekstoel naar de zwarte hemel met eindeloos veel sterren. Kijk, op zulke momenten kan ik me meer van kerstmis voorstellen dan in december.

Het is eens gebeurd dat ik midden in zo'n zomernacht op de fiets ben gestapt en naar de oever van de plas ben gereden. Daar heb ik uren lang in het gras gezeten, turend naar het stille meer, naar de bomen erachter en de klare hemel erboven. En ik dacht: ben je er nou, of besta je inderdaad niet? Als je bestaat, waarom laat je dat dan niet eens wat duidelijker merken? Waarom zo'n onhandig gedoe met kerken, priesters en missen? Waarom die onbegrijpelijke taal in de Bijbel en de heilige geschriften die toch door mensen zijn bedacht? Terwijl ik daar zo zat en het maanlicht in de windribbels op het water weerkaatste, was ik buitengewoon ontvankelijk voor het hogere. Het was het moment bij uitstek voor een kerstgedachte. Misschien was die bewuste nacht wel de enige gelegenheid in mijn volwassen leven waarbij ik ooit door een goede priester bekeerd had kunnen worden. Maar er gebeurde niets. Ik ben terug gefietst en toen ik thuis kwam rinkelde de telefoon. Men had mij nodig. Ik trok mijn donkere pak aan, strikte de grijze das, zette een hoed op en reed naar het adres dat ik had opgekregen.

U moet namelijk weten dat ik een beroep heb dat door de gemiddelde mens misschien wel het meest wordt gevreesd, maar dat tegelijk ook het mooiste beroep is dat er bestaat. Macaber en schoon. Ik ben uitvaartbegeleider. Begrafenisondernemer, zei men vroeger, maar sinds er veel wordt gecremeerd is dat woord in onbruik geraakt. Zelf vind ik de Engelse term "*undertaker*" heel raak. Plastisch en reëel, zoals ook de dood zelf reëel is. In de meer dan dertig jaar dat ik dit werk nu doe heb ik veel van het leven en van de dood gezien. Daar zou ik uren over kunnen vertellen. Maar laat ik bij mijn onderwerp blijven. Van huis uit was ik, ik mag wel zeggen, goed katholiek. Ik bezocht de mis, ging ter communie en biechtte regelmatig. Mijn ouders hebben serieus met de gedachte gespeeld om mij af te staan aan de heilige kerk, zoals dat in onze kring heette. Goed katholieke gezinnen leverden minstens één dochter voor een religieuze orde en één zoon voor het seminarium. Zo ging dat in die tijd. Het was eigenlijk bij toeval dat ik in het begrafenisvak terecht kwam. Ik zal zo'n jaar of negentien geweest zijn toen ik in de hoogste klas van het gymnasium zat. Om wat te verdienen reageerde ik op een advertentie die vroeg om een 'serieus en evenwichtig persoon met een representatief voorkomen'. Deze persoon zou een aantal uren per week de wacht moeten houden bij de ingang van het lijkenhuis in onze stad, waar de doden lagen

opgebaard voor de armenbegrafenis. Wie op bezoek kwamen om een bepaalde overledene te zien, moesten zich bij mij melden. Ik liep dan mee, zodat zij zich niet zouden vergissen in het kamertje, en trok me vervolgens discreet terug. Toen al had ik het gevoel dat de kracht van de dood mij fascineert. Niet in de zin van leuk of aangenaam, maar ik vind de dood indrukwekkend door zijn onontkoombaarheid.

Uiteindelijk ben ik in het werk blijven hangen. Tijdens mijn studie filosofie bleef ik betrokken bij de begrafenisonderneming. Kort na mijn afstuderen overleed de eigenaar en werd ik door de weduwe gevraagd om de zaak te gaan leiden. Ik kon toen kiezen: het vak van uitvaartverzorger of een leven als docent op een seminarium, waar het hoogstens een paar studenten zou interesseren wat ik vertel. De keus was niet moeilijk. Ik ben misschien wel de enige lijkbezorger in Nederland met een academische graad.

In mijn jaren als begrafenisondernemer ben ik een overtuigd atheïst geworden. Ik had als filosoof al zo mijn gedachten over de wereld, de existentie van de mens en het bestaan van God. Maar in de loop der jaren ben ik deze zaken steeds scherper gaan zien vanaf mijn vaste plekje achteraan in de aula, tussen de twee pilaren aan weerszijden van de ingang. Ik sta daar altijd als een dorpelwachter tijdens de rouwbijeenkomst. Ik zie familie, vrienden en bekenden binnenkomen en ik zie hen de ruimte weer verlaten. Ik heb mijn ogen en oren altijd goed open gehad. Ik heb familieleden gezien die, soms met prachtige volzinnen, soms in stuntelige toespraakjes, wanhopig probeerden de werkelijkheid te ontkennen. Ik heb geestelijken gezien die het verdriet aandikten door schuld en boete te prediken, of die juist wanhopige pogingen deden om nog enige zin te ontdekken in wat er was gebeurd. Ik heb zwijgende bijeenkomsten meegemaakt, alsof men wilde uitdrukken: elk woord dat hier gezegd wordt is te veel. Of rouwbijeenkomsten waar men alleen maar weerzinwekkende, schreeuwende muziek liet horen om uiting te geven aan de walgelijkheid van de dood. Ik heb ook heel warme taferelen gezien waarin mensen troost zochten bij elkaar en samen hun verdriet verwerkten. Elke keer als ik na afloop weer alleen thuis kwam – het huwelijk is mij nooit gegeven – trok ik mij terug in een donker kamertje, zoals ik ook vaak tijdens mijn studie had gedaan, en overpeinsde ik wat ik had gezien.

Al doende heb ik ontdekt dat er geen god bestaat, geen god kan bestaan. Althans niet in de gebruikelijke betekenis van het woord. Ik heb veel goden in onze aula horen prediken. Het waren of onzichtbare, onontkoombare krachten, die het allemaal al lang tevoren zo hadden beschikt, of het waren liefdevolle machten die wij weliswaar niet konden begrijpen, nu niet, maar die het uiteindelijk wel voor ons eigen bestwil deden, als wij maar bereid waren de betekenis te zien. Het waren abstracties, kunstmatige gedachtespinsels, die moesten helpen om het verdriet draaglijk te maken. Het is echter mijn overtuiging, dat wij uiteindelijk toch zelf een diepere zin moeten zien te vinden, als die er al is. Wij alleen, en niemand anders. Kijk, dat is nou atheïsme. Het sterven van mensen, waar ik zo nauw bij betrokken ben, is een absolute grens, waar je met alle zingeving niet aan ontkomt.

Toch heb ik, paradoxaal genoeg, in mijn praktijk als begrafenisondernemer ook mijn eigen betekenis van de kerstgedachte ontdekt. Ieder pas geboren kind is een bron van nieuwe kansen en nieuwe mogelijkheden. Wat is kerstmis anders dan een moment van bezinning over het meest menselijke van de mens, namelijk dat hij een vrije keuze en een vrije wil heeft? Mensen zijn gedoemd, zelfs veroordeeld tot het vinden van hun eigen werkelijkheid en hun handelen. Opnieuw beginnen, omvallen en weer opstaan, doorgaan. Het kerstkind is een symbool voor een nieuwe richting, een oorspronkelijke gedachte, een plan dat uitgroeit tot een toekomst.

Afgelopen week kwam ik in een gezin waar de oma was overleden, nadat zij daar jaren in huis had gewoond. Ondanks het feit dat de vrouw heel oud was geworden, heerste er groot verdriet. Vooral de oudste zoon, een bengel van een jaar of veertien, was ontroostbaar. Ik betuigde mijn deelneming en besprak, zoals ik gewend ben, met de familie de uitvaart, die direct na kerst zal plaatsvinden. Aan tafel zat hun jongste kind, een meisje van drie of vier jaar, met aandacht te luisteren naar wat er werd gezegd. Na afloop van het gesprek liep ik door de gang naar de buitendeur, toen het kind me aan mijn lange overjas trok. Ik moest bukken, en zij vertelde mij dat zij wel wist hoe zij oma terug zou krijgen. Pappa en mamma zouden een nieuw kindje maken, en dat kindje zou later oud worden. En zij zelf zou dan dus weer een nieuwe oma hebben. Het was een kwestie van afwachten.

Ik moest glimlachen vanwege de ongerijmdheid van de gedachte. Maar het kind inspireerde mij wel tot het opschrijven van deze kerstoverpeinzing. Zij had namelijk in haar kinderlijke denken goed begrepen wat ik mezelf al jaren voorhoud. Je construeert zelf je eigen toekomst.

Kijk, dat is voor mij nou kerst.

Hangjongeren

Het was de avond van eerste kerstdag. De hele middag al hadden een stuk of wat jongens en meisjes in de puberleeftijd zich opgehouden in de grasberm tegenover ons huis. Een beetje praten en sigaretjes roken, hangen op het betonnen bankje langs de oever, leunen tegen het boompje en tegen de lantaarnpaal. Dat deden ze al meer dan een week iedere dag. We hadden er last van, vooral van hun knetterende brommertjes. Ik had mij er over verbaasd dat ze het vandaag zo lang uithielden, want het vroer dan wel niet, maar lekker warm was het evenmin.

‘Wat zouden die jongelui elkaar toch allemaal te vertellen hebben?’ vroeg mijn vrouw op zeker moment. ‘Ik zie ze steeds maar met elkaar praten.’

‘Geen idee,’ antwoordde ik, ‘maar het zal wel niet over het weer gaan. Als mensen zo lang kletsen, gaat het geheid over anderen.’

De avond viel en ze waren er nog steeds. De groep was iets groter geworden. Regelmatig schalden hun stemmen en hun gelach over het open land. Op zeker moment hoorden we weer een brommertje met loeiende motor aan komen scheuren, waarop in de groep een gejuich opging. Toen ik nieuwsgierig door een kier van de gordijnen keek, zag ik dat er een krat met flesjes bier werd afgeladen.

‘Nou, Alie,’ zei ik tegen mijn vrouw, ‘dat gaat waarschijnlijk wel de hele avond duren.’

Ze keek me een beetje vermoeid aan. ‘Waarom ga je niet eens met ze praten?’

‘Ja, waarom eigenlijk niet?’ aarzelde ik. ‘Nou ja, ze zien er niet uit en misschien zijn ze wel agressief.’ Ik had er absoluut geen zin in.

‘Kom, kom, Peter, het is tenslotte kerst. Een beetje rust is ons vanavond toch wel gegund?’

‘Goed, goed, ik ga al.’ Alie heeft makkelijk praten, maar zelf gaat ze er niet op af.

Ik trok een sjaal en een jas aan en stak de straat over.

‘Vrolijk kerstfeest,’ zei ik in het algemeen, en nam de groep in me op. Er waren een stuk of vijf jongens, zo goed als kaal geschoren, gekleed in het uniform van de moderne

hangjongere, spijkerbroek en stoer jack. Er zaten ook drie meisjes, in strakke broeken, zwaar opgemaakt en voorzien van piercings en rijen oorringetjes.

‘Amuseren jullie je een beetje?’ vroeg ik. Ze keken alleen maar. Een middelbare man, die blijkbaar hun plezier kwam vergallen.

Een van de jongens doorbrak het wederzijdse zwijgen. Hij hief zijn bierfles naar me op.

‘Pilsje?’ Alsof hij het meende.

Een seconde aarzelde ik. ‘Waarom ook niet, bedankt.’ Hij maakte zonder iets te zeggen een nieuw flesje open. Ik zette het aan mijn mond en liet me in het gras zakken.

‘We vroegen ons al af hoe lang het zou duren,’ zei een andere jongen vanaf de bank.

‘Hoezo, duren?’

‘Voordat je de politie zou bellen. We zitten hier al een tijdje. Vandaar.’

‘Ik was niet van plan om de politie te bellen.’

‘Dat doen ze anders allemaal wel.’ Algemene instemming.

‘Nou, ik dus niet. Ik vroeg me alleen af wat jullie daar nou in zien, dat gehang. En toen dacht ik: op kerstavond moeten die lui zich een beetje inhouden, want dan wil ik naar muziek luisteren.’

‘Dus je jaagt ons niet weg?’

‘Dat was ik niet van plan, zo lang jullie er geen troep van maken.’

Opnieuw stilte. De communicatie tussen oud en jong verliep niet echt vlot.

‘Waarom zitten jullie eigenlijk niet gewoon thuis?’ heropende ik de conversatie.

Er ging een gezamenlijk gejoel op. Dit was blijkbaar niet de meest geslaagde opmerking die ik had kunnen maken. Ik zag het gordijn van ons huis bewegen. Alie gluurde door het raam om te zien wat er gebeurde.

Om mezelf een houding te geven nam ik een slok bier. ‘Toen ik zo jong was als jullie...,’ begon ik. Maar ze lieten me niet uitpraten.

‘Alsjeblieft, zeg,’ zei een andere jongen op de bank, ‘*give me a break!* Toen jij jong was, liepen ze nog in berenvellen door het land te rennen en achter de elanden aan te jagen.’

‘Oké,’ probeerde ik opnieuw, ‘maar wat ik me afvraag: vinden jullie het nou leuk, dat hangen op straat?’

‘Zolang niemand de politie belt, wel.’ Algemeen gelach klonk op.

Weer stilte. Ik dronk mijn bier.

‘Och, een beetje gelijk heeft hij wel, hoor’. Eén van de jongens die tot dan toe nog niets had gezegd ging rechter op zitten. ‘Ik bedoel maar, als ik bij mijn ouwelui niet zo betutteld zou worden,’ zei hij, ‘dan zat ik nu misschien ook thuis bij de kerstboom.’

Ik bleef zwijgen, want er leek een moment van bezinning te zijn aangebroken.

‘Mijn moeder is met kerst niet thuis,’ zei een langharig meisje met een neusring. ‘Ze zit in de een of andere liefdadigheidsclub, of zo. Die zorgt voor de thuislozen in de stad.’ Er werd gegrinnikt.

‘En bij ons is het één en al kerk wat de klok slaat,’ zei een kale jongen, die er koud uitzag in een dun spijkerjackje. ‘Als het aan mijn ouders ligt, dan zit ik uren naar een zwartgallige dominee te luisteren.’

‘Hé,’ vroeg het meisje met de neusring en ze keek me nieuwsgierig aan. ‘wat doe jij zelf eigenlijk, zo’n heel kerstweekeinde?’

‘Tja,’ zei ik, ‘wat doen we met kerst? Wel, we lezen, we eten lekker en we luisteren naar mooie muziek. Zo lang jullie er tenminste niet doorheen schreeuwen, natuurlijk.’ Ik lachte maar eens, om goed duidelijk te maken dat het een grapje was.

‘Wat verrekste saai,’ riep de kale jongen quasi bekakt. ‘Nee, dan wij toen we jong waren...’.

‘Boeh!’, brulde iemand.

Ik nam een laatste teug van het bier en kwam kreunend overeind. In mijn broek zat een natte plek van het vochtige gras. 'Nou, mensen, bedankt voor het bier, ik zoek de warme kachel maar weer eens op.'

Alie nam mijn jas aan. 'En?' vroeg ze.

'Geen onaardige kinderen, geloof ik. Maar of ze gelukkig zijn...'

'Ik hoop in elk geval dat ze zich een beetje rustig houden,' zei ze. En daarmee was het onderwerp afgedaan. Die avond hoorden we hen nu en dan lachen, maar het Weihnachts Oratorium en onze lectuur werden er nauwelijks door verstoord.

Totdat om een uur of tien de bel ging. Ik keek tersluiks door een kiertje in het gordijn en zag dat de kale jongen voor de deur stond. Inwendig vloekte ik.

'Zouden ze nou toch nog rotgeintjes gaan uithalen?' bromde ik.

'Doe toch maar open,' zei Alie.

'Hoi,' zei de kale jongen.

'Dag.' Ik was niet toeschietelijk, en dat merkte hij heel goed.

'Ik, eh, misschien kun je even kijken want Edwin is niet goed geworden.'

Een seconde haatte ik mezelf om mijn negatieve instelling. Maar toen riep de burgerplicht. Ik trok zwijgend mijn jas aan en stak achter hem aan de weg over. Op de bank lag de jongen in het spijkerjack. Hij klappertandde en keek angstig om zich heen.

'Hij is alweer bij kennis,' zei het meisje met de neusring tegen mij, met een al even angstige blik. Mijn hemel, dacht ik, wat is ze nog jong.

'Kom mee, breng hem naar binnen.' Ik aarzelde weer. 'En jullie allemaal ook.'

Ik denk nog wel eens terug aan de blik van Alie, toen de kleine optocht door de voordeur binnenkwam. Het spijkerjack voorop, ondersteund door de kale en een meisje. De rest er achteraan. Alies blik hield het midden tussen stomme verbazing en afgrijzen.

Maar ik denk ook nog vaak aan het vervolg van die avond. Toen de veel te dun geklede jongen na een uurtje weer op temperatuur was gekomen en de vrees dat hij iets ernstig had verdwenen was, werd het zelfs gezellig. En wel in mijn ouderwetse betekenis. Zes jongelui, onverschillig hangend op de bank, zittend op de poef en op de grond. Rokend in ons huis waar roken verboden was. Drinkend van onze wijn en van het bier dat we nog in de garage hadden staan. Ze praatten op een manier die ik niet kende, gebruikten vreemde woorden voor alledaagse dingen en wilden vooral ontzettend vet en cool en zelfverzekerd lijken.

Alie had de CD met muziek van Händel willen afzetten, toen ze binnen kwamen, maar dat vond ik niet goed. Tenslotte had ik bij deze mensen op hun manier in het natte gras gezeten, nu vond ik dat ze maar op onze manier in onze huiskamer moesten zitten.

'Pilsje?' vroeg ik aan de kale jongen. Hij grinnikte.

'Tof van jou,' zei hij even later, 'dat je dat biertje aanpakte. Toen wist ik dat je de beroerste niet bent.'

'Dat was wederzijds,' zei ik jofel. Maar ik schaamde me omdat ik wist dat dat een leugentje was. Hoezo vooroordeel?

Licht en donker

Kerstavond, tegen negenen. Tegen een straffe, koude wind in fiets ik langs de grote kerk in de richting van het oude dorp waar het museum – mijn museum – is gevestigd. Ik duik diep in mijn kraag om de waterkou minder te voelen. Na een halve kilometer verlaat ik de uitgestorven verkeersweg en sla rechtsaf een straat in die leidt naar een buurtje uit het begin van de vorige eeuw.

Museum is misschien wel een groot woord. De collectie is ondergebracht in een paar voormalige woningen voor hoger personeel van de plaatselijke veevoederfabriek. Die hadden jarenlang staan verpauperen tot er vier jaar geleden plotseling monumentengeld beschikbaar kwam. Ik was er als de kippen bij om een bestemming als museum geregeld te krijgen. Sindsdien is het gaan lopen. We genieten een bescheiden regionale bekendheid. Ondersteund door een groep vrijwilligers ben ik collectiebeheerder, suppoost en directeur. CEO noem ik mezelf spottend. Collectiebeheerder en overige karweitjes. Ik ben ook conciërge als dat zo uitkomt. Ook op kerstavond, als het automatische alarm is afgegaan, maar niemand van de vrijwilligers zin heeft om de deur uit te gaan.

Ik zet mijn fiets in het rek en inspecteer de voorgevel en de ingang. Zo te zien is er niets aan de hand. Dat is meestal zo, maar je kunt er ook weer niet van uitgaan. Ik maak de toegangsdeur open, schakel het alarm uit en de binnenverlichting aan.

Het museum heet kortweg 'Licht'. Museum Licht. Niet een erg prozaïsche naam, maar hij geeft precies weer wat het museum inhoudt. Het is begonnen met een verzameling gloeilampen uit mijn tijd als ingenieur bij Philips. Vanaf het begin van mijn loopbaan heb ik van alle geproduceerde lichtbronnen een paar exemplaren bewaard. Peertjes, TL-buizen, spotjes en wat al niet meer. Later kwamen er ook lampen van andere fabrikanten bij en armaturen. En ook bijzondere lampen, zoals die voor een tandarts, een voetbalveld of een operatiekamer. En nog weer later halogeenlampen en LED-licht. De collectie is steeds actueler geworden.

Ik loop een rondje door het museum maar zie niets ongewoons of verdachts. Loos alarm. Waarschijnlijk is er een vlieg langs een sensor gevlogen. En omdat ik toch niets beters te doen heb, ga ik naar de cafetariaruimte om koffie te zetten. Even later laat ik me met een mok dampend vocht en een gevulde koek aan een tafeltje zakken en ontspan me. Eerlijk gezegd kwam het me niet eens slecht uit dat ik het telefoontje van de centrale kreeg. Alleen is maar alleen, vooral op kerstavond. Thuis is er niet veel te beleven. Een paar jaar voor mijn pensionering hield mijn vrouw ons huwelijk voor gezien. Zij leed volgens haar zeggen al jaren zwaar onder mijn verzamelwoede. Het hele huis, de zolder en de garage en zelfs de carport lagen vol met elektriciteitsrommel en ze had er schoon genoeg van. Achteraf vraag ik me af hoe het gelopen zou zijn als dit museum eerder tot stand was gekomen. Ze had geen kind meer aan me gehad. Maar dat is natuurlijk redeneren achteraf.

Terwijl ik door een brochure van het museum blader hoor ik iets bij de toegangsdeur. Ik ben vergeten hem achter me op slot te doen. Nieuwsgierig loop ik naar de ingang van het gebouw waar een oudere vrouw aan de kaartjesbalie staat. Een dame, mag ik wel zeggen. Ik schat haar rond de zeventig. Ze is gekleed op het koude weer in een mooie sportieve jas en ze draagt een vlotte muts en bonte handschoenen.

'Bent u vanavond open? Alle lichten zijn aan.'

'Nou nee. Ik ben toevallig hier. Maar ik heb alle tijd, hoor. Komt u verder.'

'Fijn. Is de Museumkaart geldig?'

Ik glimlach. 'Nee, die accepteren wij niet. Maar het kassasysteem is uitgeschakeld, u mag er voor niets in. Omdat het morgen kerstfeest is. Zal ik uw jas aanpakken?'

Ik doe alsnog de toegangsdeur achter haar op slot en hang de jas en muts in het garderobehoekje.

‘Ik heb koffie gezet. Wilt u koffie? Of kijkt u liever eerst rond?’

Samen wandelen we op ons gemak het hele museum door en ik geef uitgebreid uitleg. Mijn beroepsdeformatie speelt op als ik eenmaal bezig ben. De vrouw reageert niet uitbundig, maar het lijkt haar wel te boeien.

‘Dat er zoveel te weten valt over zo iets simpels als een lamp’, zegt ze na afloop van de rondleiding. We gaan in het cafetaria zitten. Ik schenk koffie in.

‘Het verbaast me dat u op kerstavond een museum wilt bezoeken,’ zeg ik.

‘Kerstavond?’ antwoordt ze. Ze lacht kort. Ondanks haar leeftijd is zij een mooie vrouw met een open, zelfs olijke oogopslag. Ze zegt: ‘Eerlijk gezegd ben ik een beetje verbaasd dat ik hier zit. Maar u bent ontzettend aardig, hoor.’

Ik weet niet precies hoe ik moet reageren en zwijg. Ze vervolgt: ‘Ik was op weg naar iets. Maar de laatste tijd ben ik een beetje vergeetachtig. Ik zag dit verlichte gebouw, dus ik dacht: laat ik daar maar eens aankloppen.’

‘U was op weg naar iets?’ probeer ik haar te helpen.

‘Ah!’ Ze steekt haar wijsvinger omhoog. ‘Ik weet het weer. De kerk. Ik was op weg naar de kerk. Daar is toch vanavond iets te doen?’

‘Ja,’ zeg ik, ‘straks om elf uur. Dan is er de kerstnachtdienst. Maar dan was u wel een beetje vroeg. Het is nu pas bij tien.’

‘Tja.’ Haar blik draait weg.

‘Waar woont u eigenlijk,’ vraag ik om van onderwerp te veranderen. De vrouw trekt een wat pijnlijk gezicht. ‘Tja,’ zegt ze weer.

Ik begin me ongemakkelijk te voelen. Ik neem een slokje van mijn koffie en kijk haar aan. Opeens gaat als bij toverslag haar blik weer open.

‘Ik heet Anne Marie, Anne Marie van der Kolk. En ik woon in het buitengebied, schuin tegenover de korenmolen.’

Ik denk: dan heb je een behoorlijk eind gefietst, dame. En dat met die kou.

‘Woont u alleen?’ Ze kijkt naar me op en het licht in haar ogen dooft weer.

‘Alleen?’ vraagt ze verwonderd. ‘Waar ben ik hier eigenlijk?’

‘U bent in Museum Licht,’ antwoord ik en ik voel me er een beetje dom bij.

Ze kijkt me opnieuw aan. ‘Wat een mooie symboliek,’ zegt ze. ‘Licht, een heel museum over licht. Weet u, bij mij gaat soms het licht uit. Ik word dement, nee, ik ben het al een beetje. U moet maar geduld met mij hebben. Maar zo nu en dan weet ik alles nog, hoor.’

‘Kerstfeest is het feest van het licht.’ Ik weet niet precies waarom ik het zeg. Maar mijn opmerking raakt een snaar bij de vrouw tegenover me. Ze buigt voorover in mijn richting en schuift haar handen over de tafel naar mij toe, alsof ze me ernstig wil toespreken.

‘Net wat u zegt, meneer, het feest van het licht.’ Ze lacht haar mooie lach. ‘Het is prachtig in dit museum, zoveel licht op kerstavond.’ Dan versombert haar blik. ‘Ik had zelf veel licht, moet u weten. Vroeger, toen ik jonger was. Mijn werk was om licht te brengen in het leven van anderen. Ik ben psycholoog, ziet u. Ik hielp mensen hun donkere kanten onder ogen te zien. Vaak gebruikte ik daarbij de beeldspraak van het licht. En nu...’. Haar gezicht lacht nog, maar haar ogen zijn weer leeg.

Er valt een lange stilte. Ik schenk nog een keer koffie in.

‘Ik heet trouwens Tom,’ merk ik op. ‘Dat klinkt aardiger dan meneer’.

Maar Anne Marie is weer in onwetendheid vervallen. ‘U bent ontzettend aardig, hoor,’ herhaalt ze. ‘Maar wat doe ik hier eigenlijk?’ Ze steunt haar hoofd in haar handen. Ik zie een

traan in haar ooghoek. Ik overhandig haar een papieren servetje dat ze aanpakt alsof het heel gewoon is.

Zo zitten we een tijdje zwijgend tegenover elkaar. Ons gesprek over licht, haar psychische ervaring, heeft haar energie gekost. Ze ziet er moe uit.

Anne Marie tilt haar hoofd op. 'Ik ben een knipperlicht.' Ze glimlacht, weer helder. 'Hebt u dat ook in uw museum? Ha, een knipperlicht is ook een licht,' zegt ze, alsof ze wil demonstreren dat ze de metafoor echt wel in de gaten heeft. Ik vind dat ze mooi formuleert. 'Dementie is een vervelende kwaal. Zo ben je er en zo ben je weg. Dan heb je geen idee wie je bent of wat je doet. Licht en donker. Lamp aan, lamp uit. Het is dan net alsof je alles wel weet, en ook je denkvermogen hebt, maar dat je er niet bij kunt komen. Op dit moment ben ik me goed van mijn ziekte bewust. Maar helaas ook op momenten dat ik het niet meer weet, dan weet ik ergens toch dat het me overkomt. Dat is frustrerend.'

Ik staar haar aan. Dit gesprek, deze biecht, deze verzuchtingen van een getergd mens, ik weet niet hoe ik ermee moet omgaan, hoe ik moet reageren. Ik ben een techneut. Ik denk langs rechte lijnen. Iets is aan of uit, recht of krom, plus of min. Als ik een probleem tegenkom, dan laat ik mijn kennis erop los en probeer ik het op te lossen. Maar dit...

'De prognose is niet goed', gaat ze verder. 'Dit is de laatste Kerst die ik min of meer bewust meemaak. Mijn lamp zal steeds vaker en langer uit zijn. Totdat hij helemaal niet meer wil branden. Wilt u wel geloven, meneer, dat ik naar dat moment verlang?'

'Tom,' zeg ik. 'Zeg maar Tom.'

'Je bent ontzettend aardig, Tom.'

Maar zo voel ik me niet. Ik ben in verwarring. Ik kijk haar aan en zie dat ze weer weg is. Er gaat een flits van een gedachte door mijn hersenen voor een kleine uitbreiding van het museum. Licht aan. Licht uit. Een psychologische toepassing van mijn lichthobby?

Dan kom ik op een idee.

'Zal ik met je meegaan naar de kerstnachtdienst?' Ik, nota bene een overtuigd agnosticus, naar een kerkdienst.

Anne Marie slaat haar ogen op en begint te huilen. Even denk ik nog dat ik iets verkeerd heb gezegd, maar zij huilt van ontroering. Ik reik haar een nieuw servetje aan waarmee ze haar ogen dept.

'Dat zou ik ontzettend fijn vinden, meneer.'

'Tom,' zeg ik.

Als we tegen halfeen samen in de richting van haar huis fietsen, is de snijdende wind gaan liggen. Het is eerste kerstdag. Anne Marie rijdt in zichzelf gekeerd naast me en neuriet een kerstliedje dat tijdens de kerkdienst is gezongen. Na een kwartiertje zie ik hoe de molen zich aftekent tegen de maanverlichte hemel.

'Tom?' zegt ze als we voor haar deur stoppen.

'Anne Marie?'

'Zou je mij nog een poosje gezelschap willen houden?'

Ik zet mijn fiets tegen het hek en schakel de LED verlichting uit. Ze geeft me de sleutel. Ik ga haar voor over de drempel, en ik weet niet precies waar ik aan begin.

Maar op dat moment besef ik wel dat mijn Museum Licht er in de afgelopen avond en nacht een nieuwe betekenis bij heeft gekregen. Ik bedien een schakelaar aan de wand.

'Het licht is aan,' antwoord ik.

Geweldige kerstnacht

Ons bedrijf lijkt op een vesting. Een versterkt fort. De fabriek ligt op een terrein waar een hoge muur omheen staat, met een poortgebouw erin. Vlak voorbij de toegangspoort is er een soort spoorboom over de toegangsweg met een huisje ernaast. In dat huisje breng ik een groot deel van mijn tijd door. Ik heb tijdens mijn werk een blauw pak aan, overhemd, jasje, stropdas, en een pet op. Het dragen van die pet is buiten verplicht, zo heeft de directie bepaald. Dat staat beter tegenover de bezoekers. Binnen mag hij af.

Het is een mooi baantje voor iemand van mijn jaren. Ik wil niet liegen over mijn leeftijd, het is al wel een paar jaar geleden dat ik zestig werd. Mijn taak is het om bezoekers binnen te laten en hun de weg te wijzen.

Ons bedrijf is een continubedrijf. Dag en nacht, door de week en in het weekeinde draaien de machines door. Het hele jaar. De ploegen arbeiders wisselen elkaar iedere acht uur af. Daarom moet de poort dag en nacht bewaakt worden. Zelf houd ik er wel van om in het wachthuisje te zitten op de tijden dat andere mensen thuis zijn. Tenslotte heb ik kind noch kraai, er is niemand die op me rekent. Ja, ik heb een zoon, maar die woont al jaren in het buitenland. Zo kon het gebeuren dat ik me vrijwillig aanmeldde om in de nacht van Kerstmis dienst te draaien. Dat hoefde ik tegen de bedrijfsleider geen twee keer te zeggen, want het is moeilijk om op zulke tijden personeel te krijgen.

Het zal tegen tien zijn geweest – de avondploeg was net begonnen – toen er een auto voor de slagboom stopte en een paar keer met zijn koplampen flitste. Ik deed mijn bodywarmer aan en liep naar buiten. Het bleek een laag, rood geval te zijn dat behoorlijk, hoe zeg je dat tegenwoordig, gepimpt was. Knetterende uitlaat, brede spoilers, koplampen met van dat blauwe licht, witte strepen over de zijkant, siervelgen, dat soort dingen. ‘Kan die boom niet open?’ vroeg de bestuurder door een kier in het zijraampje. Het was een jongeman met een pet op.

‘Wat kom je doen?’ vroeg ik. Want het leek me sterk dat hij om deze tijd met iemand een afspraak had.

‘Ik kom werken en ik ben al te laat.’

Ik herkende hem niet. Maar er werken hier een paar honderd mensen, dus deed ik de slagboom omhoog. Hij reed het fabrieksterrein op alsof hij er dagelijks kwam. Ik liep terug naar mijn warme hok en ging verder met televisie kijken.

Een paar minuten later werd van buitenaf de deur open gedaan. De jongeman kwam binnen. In zijn ene hand had hij een tas, in zijn andere hand een geopend mes.

‘Ik wil geld,’ riep hij. ‘Waar is de kas?’ Hij zette er een gezicht bij zoals je wel in tweederangs Westerns ziet doen. Een stoere, onverzettelijke blik.

Nu heb ik al heel wat meegemaakt in mijn leven, maar een overval nog niet. Je zou dan ook denken dat ik ter plekke in de stress zou schieten. Maar niets daarvan. Want op de een of andere manier wist ik vanbinnen onmiddellijk dat deze jongen geen crimineel was.

Ik moest wel even slikken om mijn stem onder controle te krijgen.

‘Nou jongen,’ zei ik, ‘je hebt je avond niet. Dit is de portiersloge, niet het kantoor. Er is hier geen kas en ik heb geen geld.’

Waar haalde ik het lef vandaan, dacht ik achteraf.

‘Kom op, geen shitverhaal,’ riep de jongen. ‘Ik weet dat je hier een kas hebt.’ Hij kwam bij de deur vandaan en deed een paar stappen in mijn richting.

‘Beste jongen, ik ben wel oud maar ik kan niet toveren. Ik ben portier, geen kassier. Sorry, maar je komt echt voor niets.’ Om mijn woorden kracht bij te zetten deed ik de laden van mijn bureautje open.

Misschien had hij een andere reactie van mij verwacht. Ik zag de stoere blik van zijn gezicht afzakken. Toen maakte hij een beweging met het mes die mij niet beviel.

‘Luister, jongen. Ga even weg met dat mes. Ik zal mijn portemonnee pakken en je wat geld geven. Waar heb je trouwens geld voor nodig?’

‘Geef het me nou maar,’ zei hij.

‘Moet je horen,’ vervolgde ik, ‘ik ben niet rijk. Ik ben gepensioneerd met alleen AOW. Ik zit hier niet op kerstavond bij te verdienen omdat ik zo veel geld heb.’

Ik pakte mijn portemonnee uit mijn achterzak en deed hem open. Terwijl ik daarvoor mijn bovenlichaam draaide meende ik buiten iets te zien bewegen. Door het raam zag ik in het licht van de lantaarn die bij de slagboom staat het silhouet van een andere jongen.

Uit mijn portemonnee haalde ik twee briefjes van twintig euro, het enige papiergeld dat erin zat.

‘Alsjeblieft,’ zei ik. ‘Het is alles wat ik bij me heb.’ Ik vond het zelf nogal zielig klinken.

Ik zag aan zijn houding dat de jongen twijfelde. De stoerheid was verdwenen. Hij liet het mes zakken.

‘Hé, het gaat niet om jouw geld,’ zei hij. ‘Ik wil geld van het bedrijf. Waar is de kas?’

Nu wist ik het zeker. Dit was geen gewone overval. Die jongen had geen enkele moeite

gedaan om niet herkend te worden. En waarom zou hij het fabrieksterrein opgereden zijn?

Ik zette mijn vaderlijke gezicht en wees naar de bezoekersstoel. ‘Kom op, ga zitten en vertel wat er aan de hand is.’

Even later zat er een heel andere jongen naast me. Hij had zijn mes ingeklapt en zich op de stoel laten zakken.

‘Geintje,’ zei hij met een scheef lachje, waarin geen vrolijkheid was te ontdekken. Maar zo gemakkelijk liet ik het niet over zijn kant gaan. Tenslotte had hij mij een ogenblik echt bang gemaakt.

‘Kijk,’ zei ik, ‘hier zit een rode knop.’ Ik wees naar de onderkant van het bureau naast mijn linker knie. ‘Als ik daar op druk dan breekt de hel los. Er valt in het poortgebouw een hek naar beneden en dan zit je vast op het fabrieksterrein en kun je nergens meer heen. Ik verzeker je dat je niet de tijd hebt om weg te komen. Dus dan zit je binnen het kwartier op het politiebureau. Als je niet wilt dat ik dat doe, dan eis ik een verklaring. Waar heb je geld voor nodig? Ben je soms verslaafd?’

Hij schudde zijn hoofd. Ik zag hem zijn kansen uitrekenen.

‘Oké,’ begon hij, ‘maar het was echt een soort geintje. Ze zeiden dat ik het niet zou durven. Nu weten ze dat ik het wel durf.’

‘Is dat je maat, die ik daar zien staan?’

‘Dat is mijn vriend.’

‘Mooie vriend van je. Die blijft buiten staan en houdt zijn voeten droog.’

‘Het is zijn auto.’

‘O, dus hij is er ook bij als je wordt gepakt.’ Ik vond het net een soap worden. Zo stom, zo verschrikkelijk stom. ‘Nou,’ zei ik, ‘komt er nog wat?’

‘We willen vannacht naar de disco. Die is hier twintig kilometer vandaan. Maar ik heb geen geld. En mijn vriend heeft geen zin om voor mij te betalen.’

‘En toen dachten jullie: kom, laten we ergens maar wat geld gaan halen? Hoe kom je erop.’

‘Nou ja, we hebben natuurlijk eerst ingedronken. En een pil genomen, maar die is volgens mij zo goed als uitgewerkt. Van een pil ga je dit soort dingen doen.’

Ik wist niet goed wat ik ermee aan moest.

‘Nou moet je me eerst maar eens uitleggen hoe jullie op dit idee zijn gekomen. Weet je wel wat je riskeert? Als je op jouw leeftijd veroordeeld wordt voor een overval, dan ligt verdorie je hele leven aan diggelen. Je hebt geluk dat ik hier zit. Wil je vriend trouwens ook niet binnenkomen?’

‘Die is hem waarschijnlijk al gesmeerd.’

‘Ha, zonder zijn auto zeker. Dat maak je mij niet wijs.’

Hij haalde onverschillig zijn schouders op. ‘Er is een speciale Kerstdisco,’ ging hij verder.

‘Daar kun je je goed vermaken. Maar de prijzen zijn hoger dan in de gewone weekeinden. Ze schenken er veel bier. En andere drank.’

‘En ze hebben er zeker pillen?’

‘Ook.’

‘Nou, en verder?’

‘Verder? Je kunt er je ellende van de hele week even vergeten. Die shitschool, mijn vader en moeder, de hele zooi. We hebben het niet zo makkelijk, weet je.’

‘Drank en pillen...’ mompelde ik.

‘En vrouwen, natuurlijk.’ Zijn glimlach kwam even terug.

‘En vrouwen, natuurlijk,’ herhaalde ik. ‘Sjonge, hoe oud ben je eigenlijk?’

‘Zeventien.’ Hij zag er ouder uit, maar ik voelde dat hij de waarheid sprak.

‘En dan toch al in een auto rijden. Geen rijbewijs, natuurlijk.’ Ik schudde mijn hoofd. ‘Ik begrijp jullie jongeren niet. Je hebt alles wat maar denkbaar is. En toch zoeken jullie met z’n allen de foute dingen op.’

‘Alles wat denkbaar is,’ snoof hij. ‘Ouwe zak, je weet niet waar je het over hebt.’ Hij ging er eens goed voor zitten. ‘Wij moeten grote kosten maken om mee te kunnen doen, weet je dat wel? En ik maar vakken vullen bij de Liddl. Mobieltje, scooter, uitgaan. Weet je wat drank kost? Voor een beetje avond ben je in je eentje zo maar honderd euro kwijt.’

‘En dan de pillen, niet te vergeten...’.

‘En de pillen.’ Hij kwam van zijn stoel overeind, alsof hij besloot om te vertrekken.

‘Vannacht gaan we comazuipen.’

‘Wát ga je doen?’

‘Comazuipen. Wie het meeste op kan en dat het langst volhoudt. Dat is vet cool. Doet het goed bij de vrouwen. Die doen trouwens zelf ook behoorlijk mee.’

‘Maar’, riep ik uit, ‘weet je wel wat voor een risico je daarmee loopt!’

De jongen lachte schamper. Ja, hij lachte me uit.

‘Ri-si-co!’ riep hij terug. Alsof hij alleen van het woord al walgde. Op dat moment nam ik een besluit.

‘Wil je vriend ook niet even binnenkomen?’

De jongen keek me even aan, draaide zich toen om naar de deur. Hij stak zijn hoofd naar buiten en floot op zijn vingers. Even later waren er twee jongens in mijn portiersloge. Twee jongens die vast van plan waren om in deze kerstnacht op de eerste hulpafdeling van een ziekenhuis te belanden. En misschien nog wel erger.

Ik probeerde wat met ze te kletsen, maar ik merkte dat ze ongeduldig begonnen te worden.

De avond lokte, de drank en de pillen, de vrouwen.

De vriend keek naar mijn bureau, waar mijn briefjes van twintig euro nog op lagen.

‘Is dat alles?’ vroeg hij.

‘Hij heeft niet meer,’ zei de jongen. ‘En er is hier geen kassa.’

Ik dacht: dit is toch te gek voor woorden. Ik wordt bestolen waar ik bij sta. Een ze vinden het de normaalste zaak van de wereld. Maar er is iets dat ik voor hen kan doen.

‘Hoe heten jullie eigenlijk?’ vroeg ik liefjes.

Ze keken me aan, twijfelend of ze antwoord zouden geven.

‘Sven.’

‘Ivo.’

Toen hield ik mijn kleine, onvoorstelbaar truttige Kersttoespraak.

‘Sven en Ivo,’ zei ik, ‘ik mag dan misschien een ouwe zak zijn, zoals Sven mij noemde, maar ik heb het hart op de goede plaats. Ik keur af wat jullie doen, wat jullie nu hier doen en wat jullie vannacht gaan doen. Het kan me niet schelen wat jullie ervan vinden en of je me wat aandoet of niet. Ik sta alleen op de wereld, aan mij is weinig verloren. Maar jullie hebben je leven nog voor je. Ik ben van plan om jullie te beschermen tegen een overdosis sterkedrank en tegen pillen waar je gekke dingen van gaat doen. In zekere zin red ik jullie leven, onthoud dat goed. Dat lijkt me een mooie daad voor Kerstmis.’

En vervolgens drukte ik op de rode knop onder mijn bureau.

Terwijl op het hele terrein zwaailichten aangingen en sirenes begonnen te loeien en het hek in het poorthuis zich sloot, wist ik dat ik een goede beslissing had genomen.

Liza's kerstfeest

Liza woonde met haar ouders in een huis aan de rand van het dorp. Het was geen groot dorp. Bij hun huis hield de straat op en direct erachter was een stukje bos. En daar weer achter begonnen de graslanden van het weidegebied. Liza was nog maar acht jaar. Ze mocht van haar moeder niet alleen het bos in. En al helemaal niet verderop.

Het was december, morgen zou het kerstmis zijn. In hun huis had haar moeder overal kaarsen neergezet. In de woonkamer stond de kerstboom met lampjes en gekleurde ballen. Buiten had haar vader lampjes in de appelboom gehangen. Maar die brandden nu niet, want de lucht was nog helder blauw. Er scheen een vrolijk zonnetje.

Liza speelde in de achtertuin en vermaakte zich met de verse sneeuw die 's nachts was gevallen. Ze maakte er allemaal kleine sneeuwpopjes van, een hele familie. Ze had al een vader en een moeder gemaakt – de vader groot en stevig, de moeder iets kleiner – en ze was juist bezig met het tweede kind, toen ze in haar ooghoek iets zal bewegen.

‘O, kijk nou’, zei Liza hardop. Natuurlijk was er niemand die haar kon horen, want haar moeder was druk aan het bakken in de keuken en haar vader was op zijn werkkamer. Maar de vogel die vlak bij haar was neergestreken schrok niet van haar stem. Het was een mooie vogel, zo groot als een tamme duif. Maar het was geen duif. Liza zag zijn bruin met beige borst en rug, de zwart met witte vleugeltoppen, zijn donkere staart en de helder blauwe vlekken aan de beide zijanten. Ze wist wat voor een vogel het was. Een Vlaamse gaai. Die kwam wel vaker in hun tuin.

De vogel keek Liza met een schuin kopje aan alsof hij haar gedag wilde zeggen. Zijn oogjes stonden star, zoals bij alle Vlaamse gaaien. Maar deze drukte iets uit met de manier waarop hij keek. Liza was opeens haar sneeuwpoppen vergeten en kon alleen nog maar naar de vogel kijken.

‘Kom je mee?’ leek hij te zeggen. Vogels praten niet. Maar deze Vlaamse gaai wilde haar iets duidelijk maken. Het leek wel alsof hij wenkte met zijn kopje. ‘Kom je mee?’

De vogel hipte een halve meter in de richting van het tuinhekje en keek toen weer om. Met zijn snavel maakte hij een geluidje, alsof hij wilde zeggen: ‘Toe nou, Liza, ik wil je iets laten zien.’

Liza deed een paar stappen in zijn richting, alsof ze de Vlaamse gaai wilde volgen. De vogel hipte weer een eindje verder en keek nog eens achterom. Ze begon er plezier in te krijgen.

Maar nu dacht Liza toch even na. Zou moeder het goede vinden als ze er vandoor ging? Nou ja, ze was al acht jaar en ze kende de omgeving van het huis. Ze zou niet verdwalen. Achter het keukenraam zag ze haar moeder met een schort voor en met een rood hoofd van inspanning achter het aanrecht staan. ‘Die heeft het veel te druk’, dacht ze, ‘ze zal mij niet missen’. En ze besloot achter de Vlaamse gaai aan te lopen.

De vogel vloog telkens kleine stukjes vooruit, ging daarna weer op de grond of op een lage tak van een boom op haar zitten wachten en keek haar dan aan.

‘Ben je er nog?’ leek hij te zeggen. ‘Volg je me nog?’

Zo verlieten ze achter elkaar de tuin en gingen in de richting van het bos. Liza aarzelde. Ze wist dat ze daar niet alleen mocht komen. Maar het was licht en het pad was breed. Ze was hier al vaak met haar ouders geweest. Op een keer moest je het toch alleen kunnen, dacht ze.

Liza volgde de Vlaamse gaai door het bos. Na een poosje kwamen ze aan bij de rand van het weiland. In de zomer stond hier hoog gras, maar na de sneeuw van vannacht was alles wit, zo ver je kijken kon. Ook op het hek lag een laagje sneeuw.

De Vlaamse gaai wilde dat Liza het weiland in ging. Ze dacht weer even na. Dit weiland was echt verboden terrein, nog meer verboden dan het bos. Maar Liza dacht: ik ben nu al zo ver, nu maakt het niet meer uit.

Voor een vogel is het niet moeilijk om een hek te passeren. Die slaat een paar keer met zijn vleugels en hij is aan de andere kant. Maar voor een meisje van acht ligt dat anders. Liza klauterde met veel moeite op de bovenste plank van het hek en liet zich aan de andere kant in de sneeuw vallen. Haar broek en handschoenen waren helemaal wit. Maar ze was in de wei.

De Vlaamse gaai vloog steeds weer kleine stukjes voor haar uit. Elke keer keek hij om of het meisje nog volgde. Ze kwamen in de buurt van een groepje bomen, midden in de wei. De vogel vloog zijn laatste eindje voorop en ging toen op een tak van één van de bomen zitten. Langzaam kwam Liza dichterbij. Ze hoorde allerlei geluidjes. Alsof er iemand jammerde of een beetje hilde. Een kind, of zo. Ze keek verwonderd om zich heen. In de verte zag zij het hek waar ze overheen was geklommen. Verderop in de wei liepen schapen, die tot bijna halverwege hun poten in de sneeuw zakten. Ze wroetten met hun snuiten in de sneeuw om te kijken of daaronder nog een beetje gras was te vinden. Stomme beesten, dacht Liza. Want achter het groepje bomen zag ze een half open schuurtje met een afdak, waar de sneeuw was weggeveegd. Daaronder stond een grote houten bak met vers hooi en ander schapenvoer.

Maar zodra ze bij de bomen aankwam, wist ze niet wat ze zag. Op de grond, onder het houten afdak lag een schaap met haar dikke wollen vacht op de grond. Ze hijgde een beetje

en maakte de geluiden die Liza had gehoord. Liza was pas acht jaar, maar ze begreep heel goed wat hier aan de hand was. Op jonge leeftijd had ze bij de boeren in het dorp al vaak gezien dat er lammetjes werden geboren. Dit schaap zou moeder worden. Alleen gebeurde dat altijd in het voorjaar. Nu was het winter, en heel koud. En het arme schaap was buiten. Liza keek omhoog naar de vogel in de boom. Maar die was verdwenen. Wat vreemd, ze had de Vlaamse gaai toch niet gedroomd?

Liza liet zich op haar hurken zakken en keek toe. Ze ging totaal op in wat ze zag. Hoe lang het duurde weet ze niet meer, maar op zeker moment zag ze uit de achterkant van het schaap iets naar buiten komen. De moeder blaatte een paar keer zacht en, floep, daar kwam een lammetje tevoorschijn. Liza moest een beetje huilen, zo mooi vond ze het. Maar ze hilde ook omdat ze het zielig vond dat dit pasgeboren diertje meteen in de winterkou moest leven.

Niet veel later kwam er een tweede lammetje. Iets kleiner dan het eerste. Het moederschaap begon haar jongen te likken.

Toen keek Liza om zich heen. Ze merkte dat de zon, die zo mooi had geschenen, was verdwenen. Het was al schemerig. Oef, ze was de tijd vergeten.

‘Liza, Liza!’ Ze hoorde de stemmen al van verre. De stemmen van haar vader en van haar moeder. Ze kwamen aanhollen door het besneeuwde weiland. Ze waren heel ongerust. ‘Liza, waar was je nou?’ zei haar vader, die nog hijgde van het hollen. ‘Het is al aan het donker worden! Gelukkig hebben we je kunnen vinden door de sporen in de sneeuw te volgen.’

‘Liza, je weet toch dat je het tegen mij moet zeggen als je ver weg gaat?’ vulde haar moeder aan.

En toen pas zagen ze wat er onder het houten afdak was gebeurd. Twee bibberende lammetjes stonden wankel op hun pootjes. Het moederschaap keek tevreden toe.

Na alles wat ze die middag had meegemaakt was Liza niet erg onder de indruk van haar boze ouders.

‘Ik heb zo iets bijzonder beleefd,’ zie ze, ‘ik ben in het kerstverhaal geweest.’

Haar ouders keken haar alleen maar aan.

‘Ik was niet achter een ster aangegaan, zoals de wijzen uit het oosten, maar achter een vogel. En toen kwam ik hier in deze stal en toen werden de lammetjes geboren. Mama, het was zo mooi.’

Liza’s vader was al niet erg boos meer, dat merkte ze wel.

‘Dit is echt een beetje kerstfeest, Liza,’ zei hij. ‘Een nieuwe geboorte, een dubbele nog wel.’ Hij glimlachte naar haar moeder. ‘Wat een fantasie heeft onze dochter toch. Een vogel gevolgd, ja, ja. Maar ik vind het toch een mooie gedachte.’

Toen haalde hij zijn mobiele telefoon tevoorschijn en belde de boer van wie dit land was.

‘Want,’ zei hij, ‘die lammetjes moeten snel naar binnen, anders gaan ze dood van de kou.’

Even later liep Liza hand in hand met haar ouders terug. Het hek van het weiland stond nu open. De boer kwam er al aan rijden om het jonge schapegezin op te halen.

‘Dank voor de waarschuwing,’ riep hij vanuit het autoraampje. Liza’s vader wees naar zijn dochter. Zijn grote dochter.

Toen ze de tuin in kwamen was het bijna donker. Liza keek omhoog naar de appelboom, waar nu de lampjes brandden. Op een tak zal de Vlaamse gaai. Hij had zijn snavel wijd opengesperd, alsof hij er hard om moest lachen.

‘Wat een fantasie heeft onze dochter toch,’ had vader gezegd.

Liza besloot om maar niets te zeggen en het zo te laten. Grote mensen zouden het toch niet kunnen begrijpen.

Kerstzang

Ik wilde de kerst dit jaar eens niet thuis doorbrengen. Dus pakte ik een koffer in, gooide die achter in de auto en reed op 23 december ’s morgens richting Hoek van Holland voor de veerboot naar Engeland. Dat was trouwens nog makkelijker gezegd dan gedaan. Ik deed er welgeteld anderhalf uur over om langs Rotterdam te komen. En nog eens bijna een uur om over een smalle dijk de zeehaven te bereiken. Het was goed dat ik, zoals altijd, veel te vroeg was vertrokken. Maar eenmaal aan boord was ik de ellende snel vergeten en kwam vanzelf die ontspannen sfeer over me die zo kenmerkend is voor vakanties.

Mijn reisdoel was een stadje in midden Engeland, Stow-on-the-Wold geheten. Ik was er ooit in de zomer op vakantie geweest en had adressen uitgewisseld met de eigenaar van het huisje waar ik toen verbleef. En opeens, jaren later, ontving ik een e-mail met een kerstaanbieding voor datzelfde huisje. Ik las hem en dacht: *why not?* De kerstdagen doorbrengen in Engeland. Inderdaad, waarom niet?

De boot doet ruim zes uur over de overtocht. Ik nestelde me daarom in een comfortabel zitje. Ik had een leesboek en puzzelboekjes meegenomen en vermaakte me ermee.

Een bordje frites van matige kwaliteit tegen een woekerprijs uit één van de restaurants aan boord met een glas bier hoort traditioneel ook bij de reis. Dus liep ik met de frites in de ene en het bier in de andere hand terug naar mijn plekje toen een jonge vrouw die naast mij liep door het deinen van het schip haar evenwicht verloor en het bord frites uit mijn hand sloeg. ‘O, goodness me, I’m so sorry, I’m terribly sorry.’ Engelsen kunnen op honderd manieren sorry zeggen. Ik maakte een relativerende opmerking en samen begonnen we de rommel op te ruimen. Een haastig toegesnelde steward nam het werk al snel over.

‘Ik zal een nieuwe voor u halen,’ zei de vrouw. ‘Oh, my word, I’m sorry, sir.’

Zo’n ongelukje schept een band. Zij kwam niet veel later terug met een nieuw bord frites, schoof bij mij aan en we raakten in gesprek. Ze sprak een mooi soort Engels.

Ik vertelde dat ik uit Nederland kwam en waar ik van plan was de kerstdagen door te brengen.

‘Wat een toeval,’ riep ze uit. ‘Ik woon ook in de Cotswolds, in Bourton-on-the-Water. Dat ligt daar nog geen vijf mijl vandaan.’

De vrouw bleek Lilian te heten en van beroep onderwijzeres te zijn. Ze was onderweg naar huis van een bezoek aan een antiekbeurs in Rotterdam en ze zat duidelijk om een praatje verlegen. Maar misschien praatte ze ook wel uit ouderwetse Engelse beleefdheid met me, wie zal het zeggen. We hadden alle tijd en babbelden een poosje met elkaar. Over het weer, over het Verenigd Koninkrijk, dat niet bij Europa wil horen, waardoor je nog steeds je Euro’s voor ponden moet omwisselen. Over de Engelse politiek, die steeds weer kans ziet om zich in de nesten te werken. Over de enorme wateroverlast in het Engelse binnenland.

‘Maar gelukkig niet bij ons,’ zei Lilian.

En ik moest vertellen over Nederland, over de korte lontjes van zijn inwoners, over Amsterdam, waar de verdorvenheid heerst. En natuurlijk over het koninklijk huis, Máxima en Willem Alexander en hun kinderen, daar zijn de Engelsen dol op. Via de Amerikaanse president kwam het gesprek op de oorlogen in de wereld.

‘Tja,’ merkte ik somber op, ‘het is me volledig onduidelijk wat wij als Nederland in het Verre Oosten te zoeken hebben. Het is tenslotte de oorlog van de Verenigde Staten, die zo nodig de hele wereld moeten controleren.

Geen van ons beiden voelde zich geroepen om er nog iets aan toe te voegen. Lilian en ik begrepen elkaar over de landsgrens heen.

Toen zei Lilian, van onderwerp wisselend: ‘Ik krijg opeens een idee. Bourton is maar een kwartiertje rijden van waar jij verblijft. Je moet me maar vergeven als ik te opdringerig ben. Maar zou je er misschien iets voor voelen om in mijn dorp de kerstavonddienst bij te wonen?’

Ze keek me vragend, bijna schuld bewust aan, alsof ze vreesde dat ik boos zou worden.

‘Wat ontzettend aardig dat je dat vraagt!’ antwoordde ik. Ik spreek kennelijk voldoende Engels om mijn oprechte instemming over te kunnen brengen. Lilian leek opgelucht. Voor hetzelfde geld had dit een genante situatie kunnen worden. En als Engelsen ergens een hekel aan hebben...

Lilian vertelde dat ze niet alleen onderwijzeres was, maar ook dirigent van het plaatselijke kerkkoor. ‘Nou ja, koor, het is maar een klein groepje hoor. Bepaald geen King’s College Choir.’

‘Nou ja!’, zei ik verrast, ‘al weer zo’n toeval. Ik ben ook koorzanger.’ Maar Lilian legde uit dat dit helemaal niet zo’n groot toeval is. ‘Na de voetbal is koorzingen de meest beoefende hobby.’

Ik kwam tegen middernacht in het huisje aan en ging meteen naar bed.

De volgende avond reed ik anderhalf uur te vroeg naar Bourton-on-the-Water. Dan kijk ik daar nog wat rond, was het idee. Het was al lang donker, maar het plaatsje baadde in het licht. Overal langs de straten stonden kerstbomen met lampjes, er brandden vuren in metalen korven en over de wegen waren snoeren met verlichting gespannen. Door het dorp langs de hoofdstraat stroomde een riviertje, waar de plaats waarschijnlijk zijn naam aan te danken had. Ik nam me voor om er ook bij daglicht een kijkje te gaan nemen.

Ik had de auto juist geparkeerd toen ik achter me een stem hoorde.

‘Hallo! Je bent dus echt gekomen. Wat leuk! Welkom in Bourton-on-the-Water, het Engelse Venetië.’

Ik keek verrast om. ‘Ik ben een beetje vroeg,’ verontschuldigde ik me, terwijl ik quasi verbaasd op mijn horloge keek.

Lilian lachte ontspannen. ‘Maakt niet uit, kom binnen in de kerk, daar is het warm.’

Zo’n Engels kerkje staat garant voor sfeer. Waarschijnlijk stond het gebouw er al vierhonderd jaren of meer. Met wit gepleisterde muren, waar hier en daar nog stukken van oude muurschilderingen te zien waren. Een dak van zware houten balken die het nog wel vierhonderd jaar zouden uithouden. Moderne, grijs geschilderde banken, een prachtige barokke kansel tegen de lange zijde van het gebouw. Voorin stond een kerstboom die tot aan het dak reikte, versierd met ballen en lampjes. Een opvallende standaard met kaarsen op het hek voor de kansel, voor elke adventszondag één. Een grote kaars in het midden voor de kerstdag. Ze brandden allemaal. De organist was al aan het oefenen.

Een tiental mannen en vrouwen stond voor in het kerkje te praten. Zij reageerden opgewekt op de komst van Lilian. 'Dit is ons koor,' zei ze vrolijk. 'Kom op mensen, dan zingen we de muziek nog een keer door.' Ik ging op de voorste bank zitten.

Het koor deed een paar inzingoefeningen en begon aan de stukken die ze in de dienst zouden zingen. Terwijl ik luisterde werd ik blij verrast door de herkenning. Het koor zong dezelfde traditionele carols als mijn eigen koor in Nederland. We hadden ze twee dagen geleden nog voor publiek uitgevoerd. Away in a manger, Silent night, God rest you merry gentleman, Hark the herald angels sing, Deck the hall... Ik kende ze allemaal. Vanaf mijn kerkbank begon ik mijn eigen baspartij mee te neuriën.

Lilian hoorde het en draaide zich om.

Deze kerst zal ik niet gauw vergeten. Nooit in mijn leven heb ik, weinig religieus als ik ben, zo intensief een kerkdienst meegemaakt als deze kerstavonddienst. Lilian vroeg of ik soms zin had om mee te repeteren. Ik kreeg een koormap in mijn handen en een plaatsje naast de twee bassen van het koor. We schudden elkaar de hand en oefenden samen alsof we nooit anders hadden gedaan.

Het kerkje stroomde vol. Oudere en jongere mensen, veel kinderen vulden de banken. Het bleek een bijeenkomst te zijn met veel muziek en een korte preek. Het oefenen in het koor ging mij zo goed af, dat ik van Lilian ook in de dienst mee mocht doen, als ik dat wilde. En of ik dat wilde!

De preek ging over hetzelfde onderwerp waar Lilian en ik op de veerboot zo somber over hadden zitten praten. Oorlog. Die verhoudt zich toch slecht met het kerstfeest, vond de predikant. 'Het nieuwe leven, waar we tijdens het kerstfeest aan denken staat in schril contrast met de vele doden die vallen in het verre oosten en in andere oorlogen. De leiders van die landen moesten zich maar eens achter de oren krabben,' zei hij.

En ik was het roerend met hem eens. Maar toen was er weer muziek,orgel, samenzang. En de muziek van ons koor. Ik zong mijn partijen, ik kende ze zo goed als van buiten.

's Avonds heel laat reed ik glimlachend naar mijn huisje. Over een half uurtje zou de eerste kerstdag beginnen. De koormuziek galmde nog na in mijn hoofd. Deck the hall, Hark... Het zingen had mij onverwacht de vrolijkheid verschaft waar ik ieder jaar met kerstmis weer op hoop, maar die zo zelden komt.

Vrolijk kerstfeest, zat ik te bedenken terwijl ik de weg volgde over de hellingen en dalen.

Hoezo vrolijk? Oekraïne, Afghanistan, Irak, Somalië, Eritrea...

Maar voordat de somberheid weer bezit van mij kon nemen dacht ik aan Lilian en haar koor. En aan het kerstfeest. Een feest van hoop op een betere wereld.

Het einde

Vanuit onze huiskamer op de bovenste verdieping van een groot woongebouw kijk ik uit over de Roemeense stad. Het is de middag voor kerst, 24 december. Over een uur zal het gaan schemeren en zullen we naar de kerk gaan om het kerstfeest in te luiden. Daarna volgt de traditionele maaltijd in de late kerstavond.

Ik staar uit het raam. Mijn gedachten zweven door de tijd.

Het is drie jaar geleden.

Kerstmis viel in het weekeinde. Het was vrijdagavond, mijn dienst van die dag was voorbij. Morgen eerste kerstdag.

De klok stond op vijf over elf. Het nieuws op de radio was afgelopen en ik zette het apparaat uit. In mijn kantoortje was het stil, op het zachte zoemen van de computer na. In de verte, uit de fabriek, klonk het vertrouwde geluid van de machines. Nu nog wel. Over een maand zou het verstommen.

'Môge, Gerard'. Eén van mijn collega-conciërges, die de nachtdienst van mij zou overnemen, kwam binnen. Iedere avond met het zelfde grapje.

'G'n avond, Arie,' antwoordde ik, terwijl hij zijn jas ophing en met zijn grote lijf omslachtig aan het bureau ging zitten. Volgens de voorschriften namen we samen het logboek van de afgelopen dienst door. We concludeerden dat er niets bijzonders was voorgevallen. Ik begon mijn jas aan te trekken.

'Vandaag nog vier weken, Gerard,' zei Arie. Bij de deur draaide ik me om.

'Ja,' antwoordde ik, 'nog vier weken.' Ik treuzelde even op de drempel, wachtte of er nog meer kwam, maar Arie zweeg. Met een 'nou, tot kijk dan maar weer' liep ik het kantoortje uit.

Buiten was niet erg koud, maar wel druilerig. Vocht schitterde in het schijnsel van de lantarens. Ik dook in mijn kraag en begon de afstand van ruim een kilometer naar huis te lopen. Vanaf het industrieterrein moest ik langs een van de invalswegen van de stad, waar het verkeer om deze tijd niet druk meer was. De straat leek in handen te zijn van de nachtelijke bezoekers van de nabij gelegen tippelzone. Ik negeerde een paar langzaam rijdende auto's vlak naast me.

Na een kwartiertje wandelde ik onder een viaduct door, waarachter de binnenstad begint. Het liep tegen half twaalf. Ik bedacht dat ik best nog een afzakkertje kon nemen in mijn vaste café met de naam 'De Kroon'. Er was niemand die thuis op mij wachtte, en daar binnen was het droog en warm.

In het café voelde ik me, zoals altijd, meteen op mijn gemak. Er hing een rustige en vredige sfeer. Uit de luidsprekers klonk een weemoedige blues. In de verste hoek zaten de vaste drinkers, die rond dit uur al een eind op weg waren naar de vergetelheid van de alcoholroes. Twee mannen met echte lederen giletjes speelden een spelletje biljart. De zitplaatsen aan de bar waren leeg. Ik hees me op één van de krukken.

'Een kopstoot, alsjeblieft', bestelde ik bij het meisje achter de bar dat Elsje heette. 'Hoi, Gerard,' zei ze, 'klaar met je werk?'

'Ja, het zit er voor vandaag weer op. Morgen verder.'

Zo'n jong ding nog, dacht ik, wat moet dat 's nachts in een kroeg. Ik krijg wel vaker van die weemoedige gedachten als het laat is. Maar ze bediende me capabel en maakte een zelfverzekerde indruk. Ze tapte een pils en schonk een jonge jenever in.

'Hoe moet dat nou straks, als de fabriek...?' vroeg ze, terwijl ze de glazen voor me neerzette.

'Tja, hoe moet dat dan?' Ik was gevleid dat er iemand met me meeleeftde. Ik zei: 'Ik zou het niet weten, Elsje. Eerlijk gezegd weet ik niet eens of ik dan weg moet of dat ik kan blijven.'

'Wat een ellende,' zei ze en wijdde haar aan aandacht aan een andere klant.

Ik dronk van de jenever en het bier en ik zat me net af te vragen van welke van de twee je eigenlijk officieel het eerst hoorde te drinken, toen een niet meer zo jonge vrouw op de barkruk naast me schoof. Er was meer dan voldoende ruimte aan de bar, maar uitgerekend

de kruk direct naast mij moest ze kiezen. Dat kon in deze buurt eigenlijk maar één ding betekenen.

‘O, nee’, was dan ook mijn eerste gedachte. ‘Een heroïneverslaafde vrouw op zoek naar klanten.’ Ik baalde, want ik was moe na de lange dag. Maar toen ze eenmaal zat en ik haar aankeek, zag ik meteen dat ze niet in het vak zat. Ze zag er erg verzorgd uit, kort modieus gekapt en met onopvallende make-up. Ik schatte haar eind veertig, begin vijftig, maar je moet daarmee altijd voorzichtig zijn. Te hoog inschatten is dodelijk, maar te laag is ook weer niet goed. Ze droeg een lichtblauwe regenjas van een soort lakstof, die glom van het vocht van buiten.

Ik had meteen spijt van mijn vooroordeel. In een opwelling besloot ik daarvoor boete te doen door haar een drankje aan te bieden.

‘Doet u met mij mee?’ vroeg ik, terwijl ik naar mijn beide glaasjes wees. Ze lachte even en probeerde op haar beurt mij in te schatten. Ik had het voordeel van mijn grijsblauwe conciërgelokostuum met epauletten, dat met een lichtblauw overhemd en de zwarte das in ieder geval een indruk van beschaafdheid gaf.

‘Een glas rode wijn, alstublieft.’ Ze liet de jas van haar schouders glijden. ‘U bent nog laat op pad’, zei ze, terwijl ze opvallend naar mijn uniform keek. ‘Bent u op weg naar of komt u van uw werk?’

‘Elsje,’ riep ik naar de serveerster, ‘een rode wijn graag, maar wel een goede’. ‘Nee,’ antwoordde ik mijn buurvrouw, ‘ik heb net de middag- en avonddienst er op zitten.’

‘Bij welk bedrijf werkt u?’

‘De Buizenindustrie, verderop langs de weg. Dat wil zeggen, tot 15 januari, nog vier weken. Ze schijnen in Roemenië goedkoper te kunnen produceren, daarom gaat de tent in deze stad dicht.’

‘Dat kost u dus uw baan.’ Het was meer een vaststelling dan een vraag.

‘Hou alsjeblieft op met dat “u” zeggen,’ zei ik, ‘in dit café doen we niet zo formeel. Ik heet Gerard.’

Elsje zette een glas wijn voor haar op de bar.

Ze stak haar hand uit. ‘Beatrix. Geen familie, overigens.’ We lachten allebei om het grapje, dat zij waarschijnlijk al duizend keer had gemaakt. Wat wil je ook met zo’n naam. ‘Maar,’ ging ze verder, ‘ik begrijp dat je over vier weken op straat staat.’

‘Dat is zo goed als zeker, ja. Dat betekent het einde. Tenzij ik mee ga naar Roemenië.’

‘Tja, het einde...,’ zie ze zacht.

We zwegen een poosje en namen kleine slokjes van onze drankjes. De situatie was ontspannen, er hoefde even niets te worden gezegd.

Ik draaide mij langzaam op mijn barkruk in de richting van Beatrix en nam haar in mij op. Ze leek mij een zakenvrouw met een geslaagde carrière, gezien haar kleding die duidelijk niet van H&M afkomstig was. Chique groene blouse, donkergroen rokje, donkere kousen. Ze kon zo uit de raad van bestuur van een multinational weggelopen zijn. Ik had opeens geen zin meer in veel alcohol en schoof mijn nog halfvolle borrelglaasje opzij.

‘Elsje’, doe mij ook maar een rode wijn.’

Ik wendde me weer tot mijn buurvrouw. ‘Wat beweegt jou om hier op dit uur binnen te lopen?’

‘Intuïtie,’ glimlachte ze. ‘Ik wist gewoon dat hier aardige mensen zouden zijn.’

Verdorie, dacht ik, zou ze me dan toch...? Het was al te laat om nog erg voorkomend te zijn. Dus vroeg ik rechtstreeks aan haar: ‘Zeg, zit je mij te versieren, of zo iets?’ Maar ze leek niet van haar stuk te brengen. ‘Nee hoor, ik was gewoon wat in de stad aan het wandelen en ik dacht, kom, laat ik een drankje nemen.’

‘Gewoon in de stad aan het wandelen, om half twaalf ’s avonds. Maak dat de kat wijs.

Trouwens, wat doe je zelf eigenlijk voor de kost?’

Ze bemerkte mijn irritatie en hief sussend haar hand op. ‘Toch is het zo, Gerard. Ik zal het je vertellen, maar eerst wil ik nog graag een glas wijn.’

‘Elsje,’ riep ik richting tap, ‘allebei nog een rode.’ Ik dacht: dit wordt nog een duur gesprekje. Beatrix leunde voorover, zette haar ellebogen op de bar en liet haar hoofd op haar handen rusten. Ik kon zien dat de armbanden om haar polsen niet goedkoop waren geweest.

‘Om half vijf vanmiddag,’ zei ze, ‘had ik een afspraak. In een privé kliniek in deze stad. Ver weg van mijn woonplaats. Vanwege de privacy, snap je. Ik kwam er om de uitslag van een onderzoek te horen.’

Nu aarzelde ze. Tenminste, dat dacht ik eerst. De werkelijkheid was, toen ik goed naar haar keek, dat zij haar emoties nauwelijks de baas kon.

‘Wat idioot eigenlijk,’ fluisterde ze, ‘dat ik dit aan jou vertel. Aan een wildvreemde. Je bent echt de allereerste, na mij zelf, die het te horen krijgt.’

Inderdaad, ik was een wildvreemde voor haar. Maar ik begon medelijden met deze vrouw te krijgen en legde mijn hand op haar schouder. ‘Zeg het maar gewoon,’ zei ik simpel.

‘Nou ja, ik blijk dus HIV besmet te zijn.’ De mededeling bleef een hele tijd tussen ons in hangen. Toen zei ze verbitterd: ‘Eén stom ogenblik, en je hele leven is... Dit betekent dus het einde.’ Haar ogen vulden zich nu met tranen. Ik wist niet wat ik moest zeggen.

Later liepen we samen op straat. Zonder duidelijk doel wandelden we door de donkere binnenstad. Beatrix vertelde mij haar verhaal. Inderdaad was zij een carrièrevrouw, een succesvol advocate voor civiele zaken. Een korte date, even niet opgelet... Het einde.

Weer later waren we in mijn bovenverdieping. We zaten tegenover elkaar en dronken opnieuw rode wijn.

‘Maar met HIV kun je toch nog jaren leven,’ opperde ik op zeker moment. ‘En er bestaan tegenwoordig goede medicijnen voor. Het is meer een chronische ziekte geworden. Het einde is nog ver weg.’

Maar tegelijk dacht ik beschaamd: wie durft hier het woord “einde” in de mond te nemen?

Ik raak mijn baan kwijt en ik noem dat het einde. Maar haar einde is wel een heel ander einde. Ik zei zacht tegen haar: ‘En ik noemde mijn ontslag nota bene het einde.’

Beatrix vergat even haar eigen probleem en zei: ‘Maar je kunt toch met het bedrijf meegaan naar Roemenië? Wie weet betekent dat voor jou een nieuw begin van je leven. Je hebt geen partner, geen kinderen...’

Zo probeerden we elkaar te troosten, Beatrix en ik. We dronken nog meer rode wijn en praatten, alsof we elkaar al jaren kenden. Over ons werk, over de economische omstandigheden in het land, waardoor bedrijven naar het buitenland vertrekken, over de waarden en normen die maar niet door iedereen gedeeld willen worden, over buitenlanders en over het toenemende geweld. De onderwerpen dwaalden steeds verder af van de aanleiding tot deze onverwachte visite.

Op zeker moment zei Beatrix:

‘Uiteindelijk zoekt iedereen alleen maar naar zekerheid. Een vaste baan, een vaste relatie, een goed verzorgde oude dag. Dat is waar het tenslotte om draait.’

‘Dat is waar,’ zei ik. ‘Behalve in de vakanties, dan hangen mensen opeens naar avontuur, zoeken ze naar het nieuwe. Dan valt de behoefte aan zekerheid even weg.’

‘Welnee,’ riep Beatrix uit, ‘mensen willen alleen maar het onbekende en het nieuwe, zolang ze in hun hart weten dat er eigenlijk niets fout kan gaan. Bergbeklimmen, wildwatervaren, bungeejumpen, vliegen onder een driehoeksvleugel, overlevingstochten, noem maar op, het is allemaal van tevoren uitgetoet. Het risico is ingeschat, de reisverzekering regelt de rest. Ik weet daar als advocaat alles van. Avontuur! Laat me niet lachen.’

Beatrix sliep die nacht in mijn bed. Ik bracht de tijd tot de ochtend gedeeltelijk wakend door op de bank in de woonkamer. Ik moest op tijd weer opstaan voor mijn nieuwe dienst. Ons bedrijf werkte vol continu. Eerste kerstdag is voor mij niet anders dan andere dagen. Maar toen ik na een aantal hazenslaapjes wakker werd, bleek Beatrix al aangekleed te zijn.

‘Vrolijk kerstfeest,’ zei ze toen ze me zag. Zwijgend dronken we een kop koffie en aten we een boterham aan de keukentafel.

‘Ik moet naar mijn werk,’ zei ik, verontschuldigend. Graag had ik haar nog een poosje gezelschap gehouden.

‘Het is goed,’ antwoordde ze. Ze gaf me een lichte kus op mijn wang en zei: ‘Bedankt, Gerard. Ik zal dit nooit vergeten.’

Ik heb haar daarna sinds die keer nooit meer gezien.

Om tien uur, terwijl in de verte een kerkklok de kerst inluidde, stapte ik de conciërgeloge binnen.

‘Môge, Gerard’.

‘G’n avond, Arie,’ antwoordde ik. Standaard grapje.

‘Nog vier weken, min een dag,’ zei hij na het doorlopen van het logboek.

Maar ik dacht: na gisteravond kijk ik anders tegen mijn toekomst aan. Ik heb geleerd dat het einde maar betrekkelijk is. Roemenië, wie weet. Ik moet eens met personeelszaken gaan praten.

Nu, drie jaar later, sta ik in mijn Roemeense woonkamer. In de verte zijn de besneeuwde velden zichtbaar met daarachter de bossen die de stad omringen. Maar ik zie ze niet. Ik hoor mijn vrouw Elena in de keuken met potten en pannen rammelen. We hebben het niet breed, hier in Roemenië. Het leven is eenvoudig, maar Elena en ik zijn gelukkig, samen met onze dochter van anderhalf.

Het einde bleek het einde niet te zijn.

Het licht

Carry zat op de bank, moe als ze was na een dag van ingespannen arbeid als vrouw in een mannenwereld. Deze thuiskomst was speciaal, want het was de dag voor kerst. Ze had een paar dagen vrij en was dus tijdelijk ontheven van wat haar dagelijkse werkelijkheid was geworden: overeind blijven in een vechtbedrijf. De ICT-wereld is mooi, je verdient er goed, maar zij is wel vermoeiend. Nu lonkte de vrijheid. Geen mensen om haar heen. Niemand die op haar wachtte, niemand ook die iets van haar verwachtte.

Zoals elke werkdag had zich na haar thuiskomst het ritueel voltrokken van wat zij ‘ontwerken’ was gaan noemen. Pumps uit, warme sloffen aan. Haar lange haren laten ontsnappen uit de ‘s morgens zo zorgvuldig gevormde wrong. Het jasje van haar businesspak

uit, ruimvallende trui over het topje. Onderuitgezakt op de grote bank in haar comfortabel verwarmde appartement. Een glas witte port, de dagelijkse post.

De post van vandaag. Ze zat op de bank met een opgevouwen brief in haar hand en was verbijsterd.

Ze las de brief nog eens over. En ja, het stond er echt.

Eind november was Carry op een feest geweest. Een ICT-feest, natuurlijk, want haar leven en wereld draaiden om computers en Internet. In de villa van een concurrerende bedrijfsdirecteur had men een warm en koud buffet aangericht en was er genoeg drank in voorraad om de halve stad eronder te krijgen. Harde muziek uit het allernieuwste surroundsysteem, zodat je moest schreeuwen om te kunnen converseren. Het was dus eigenlijk een gewoon feest, een beetje saai zelfs, want iedereen was er hoofdzakelijk gekomen om te netwerken en achter andermans bedrijfsnieuwtjes te komen. En zo mogelijk natuurlijk om potentiële klanten bij de ander weg te kapen.

In haar blote jurk – op een avond in november – stond ze behaaglijk in de buurt van de open haard, toen haar oog viel op een jonge vrouw die er wat verloren leek bij te staan. Ze was klein en blond, maar niet dom blond, constateerde Carry. Waarschijnlijk de partner van een van haar aanwezige collega's en concurrenten. Concullega's noemden ze elkaar, half grappig, half venijnig. De vrouw was niet gekleed volgens het ongeschreven protocol voor dit soort gelegenheden. Snel pak voor de mannen, cocktail- of galajurk voor de vrouwen. Ze droeg een zalmkleurige wollen trui en een strak zwart rokje. De trui schoof aan weerszijden van haar schouders af, wat haar toch weer een zekere gala-uitstraling gaf. Carry, die in haar eentje was gekomen omdat ze al jaren zonder partner was, stapte op haar af.

'Ik geloof niet dat wij elkaar kennen?' Ze stak bijna een hoofd boven de andere vrouw uit.

'Dat denk ik niet, want ik ben voor het eerst op een bedrijfsfeestje. Met een vriendje mee.'

Haar stem was laag en melodieus. Ze sprak met een licht accent. Heel anders dan de meeste andere vrouwen, die zelfbewust en opvallend met een schelle stem hun best deden om een professionele indruk te maken. Carry deelde haar onmiddellijk in bij de categorie "niet in de ICT" .

'Carry den Holder.' Ze schudden handen. 'Wil je wat drinken?'

'Naomi Besnyö. Graag een witte wijn.'

Even later stonden de beide vrouwen in een uithoek van de enorme kamer, waar het geluidssysteem iets minder nadrukkelijk aanwezig was.

'Sorry, ik had je naam niet goed verstaan.'

'Besnyö, Naomi. Ik kom oorspronkelijk uit Hongarije,' voegde ze er aan toe. 'En jij werkt in de automatisering,' stelde ze vast.

'Dat klopt. Maar dat doe jij niet.'

Naomi moest hard lachen om deze constatering. 'Nee, dat mag je wel zeggen. Ik ben beeldend kunstenaar. Ik maak objecten en ook grafiek.'

Carry wist niet precies wat zij met grafiek bedoelde. In elk geval niet zo'n plaatje met de loop van de beurskoersen in de laatste twee jaar, toch? Ze wilde er juist op doorvragen, toen zij werd aangeklampt door een collega voor een buitengewoon interessant gesprekje.

Carry sloot haar ogen, dacht na over de brief. En over Naomi. Het contact met deze vrouw had voorgoed beëindigd kunnen zijn toen de collega haar had meegesleurd naar een dandyfiguur, die een bedrijf als internetprovider bleek te hebben. Het gesprekje leverde een zoveelste borrel en een afspraak voor een acquisitiegesprek op. Misschien wel meer dank zij de drank en haar décolleté dan iets anders.

Maar later op de avond was zij nog eens naar Naomi toe geslenterd. Het was haar opgevallen dat de Hongaarse vaak en langdurig in haar richting keek.

‘Hai. Amuseer je je een beetje?’ Ze keek op Naomi neer. Haar blonde haar was ook aan de wortels blond. Ze had donkerbruine ogen. Ze was een klassieke schoonheid.

‘Me amuseren? Meer dan dat. Ik ben geobsedeerd door de uitstraling van sommige mensen hier. Hun aura’s. Harde, keiharde kleuren.

‘Zie jij kleuren?’ Carry keek in het rond en vroeg zich af wat Naomi kon bedoelen.

‘O, ja. Ieder mens heeft een aura. Een soort gloed, een gekleurd licht dat mensen uitstralen.’ Naomi keek naar Carry alsof ze haar voor het eerst zag. ‘De meeste mensen kunnen het niet waarnemen. Maar als je je ervoor open stelt, dan kun je het zien. Je kunt eraan herkennen hoe mensen zijn, hoe ze zich voelen.’

‘Maar dat is toch, eh, niet helemaal normaal? Er is volgens mij absoluut niets te zien.’

‘O, jawel, als je er gevoelig voor bent. Paranormaal noem je dat. En ik zie het wel, hoor. Ik neem soms dingen waar die anderen niet kunnen zien. Er is veel te zien en te weten, als je er ontvankelijk voor bent.’

‘Interessant, zeg. Zie je bij mij trouwens ook een kleur?’

‘Zeker. En dat is nou juist zo boeiend. Jouw aura is heel anders dan dat van de meeste andere mensen op dit feest. Jij bent anders, Carry, je hoort hier niet thuis.’

Naomi nam een slok van haar wijn. ‘Bijna al deze mensen hier,’ ze maakte een armbeweging, ‘leven hoofdzakelijk in het donker. Jij hebt licht in je. Laat het stralen, Carry.’

Carry was er een beetje verward van geraakt en had in een opwelling een visitekaartje uit haar tasje opgedoken. ‘Bel me op, Naomi, ik zou graag jouw grafiek eens willen bekijken.’ En verdwenen was ze.

Dat was, bedacht Carry, de tweede keer dat het contact met Naomi voor altijd tot het verleden had kunnen behoren. Maar Naomi belde inderdaad op en nodigde haar uit. In een weekeinde, begin december, bezocht Carry haar huis en atelier. Haar grafiek bleek een verzamelnaam te zijn voor prachtige zwart-witte en gekleurde pentekeningen met wonderlijke en bizarre onderwerpen. Abstracte, rechtlijnige en ronde patronen die kunstig met elkaar waren verweven. Figuren die uit elkaar ontsproten, wolken en engelen, mensen die slangen of vissen werden. Carry moest aan M.C. Escher denken. Ze dronken vruchtensap en spraken langdurig over een wereld waarvan Carry voorheen het bestaan niet had gekend. Naomi liet haar ook de behandelkamer zien.

‘Behandel jij mensen?’

‘Ja, dat doe ik. Ik probeer het licht door te geven.’

‘Hoe gaat dat dan?’

‘Je kunt het energie noemen, maar ik noem het graag licht. Ik geef zelf geen licht, maar ik mag het licht doorgeven aan anderen. Er is altijd licht om ons heen, ook als het donker is. Je zou het eens moeten ervaren.’

Een weekeinde later volgde een tweede bezoek. Deze keer liet Carry zich neerleggen op de behandeltafel. Naomi stond naast haar en bewoog haar handen langs Carry’s lichaam, zonder haar aan te raken. Even, in een flits, had zij het licht gezien dat Naomi had bedoeld. Toen was het weer weg.

In de loop van de maand december voelde Carry zich vreemd. Ze dacht dat dat kwam doordat het op de zaak ontzettend druk was. Als ze op haar werk was voelde ze dat er iets aan het veranderen was, maar ze kon er de vinger niet achter krijgen. Later kwam de gedachte in haar op, dat het misschien haar gesprekken met Naomi en de behandeling

konden zijn. Maar ze verwierp die onmiddellijk weer en stortte zich met blinde en verwoestende energie op haar acquisitie. Met de dandyboy van het feest bracht ze een nacht in bed door. Maar die leverde helaas geen opdracht op.

En nu. Eén dag voor kerst. De brief was afkomstig van haar werkgever. Tot onze spijt, slechte internationale positie, teruglopende resultaten van het bedrijf, noodzakelijke inkrimping... Och ja, dacht ze, zo gaat dat in een snel bedrijf. Snel erin, snel eruit. Onpersoonlijk.

De hele dag hadden ze me kunnen uitnodigen voor een gesprek, een persoonlijke uitleg kunnen geven, met me meeleven, dacht ze. Maar nee, een kille brief. Op kerstavond nota bene. Ze hoefde niet meer te komen, maar tot maart zou ze nog doorbetaald krijgen.

Toen bedacht ze dat de brief gisteren of misschien al eerder moest zijn verstuurd. En dat vandaag dus de nodige mensen op haar werk al geweten moesten hebben dat zij... Niemand had iets tegen haar gezegd. Ze hadden haar prettige kerstdagen gewenst. Ach, het maakte haar niet eens meer kwaad, eerder verdrietig. Ze moest denken aan wat Naomi op het feest tegen haar had gezegd. Deze mensen leven in het donker. Jij hebt een ander aura, Carry, je hoort hier niet.

Het licht, dacht Carry. Het kerstfeest is het feest van het licht. Naomi had haar met een nieuwe werkelijkheid laten kennismaken. Een werkelijkheid waarvan ze alleen niet zeker wist of die wel de hare was.

Carry leunde achterover in de bank, nam nog een slok van haar port en overwoog wat ze met deze brief zou doen, toen de bel ging. Voor de deur stond Naomi met een kerststukje in haar hand. In het midden ervan stond een brandende kaars. Haar bruine ogen straalden treurigheid uit.

‘Ik weet dat je slecht nieuws hebt gekregen, Carry. Ik ben gekomen om je een beetje te troosten.’

Carry keek Naomi een moment dankbaar aan en zette het kerststukje op het gangkastje. Toen omhelsde ze haar en liet haar zwijgend binnen. Er viel niets te zeggen.

Terwijl Naomi over de drempel stapte meende Carry rondom haar hoofd een aura van gekleurd licht te zien. Maar misschien kwam dat ook wel gewoon door de lamp in het halletje.

Een nieuw begin

Een eenzame wandeling in de namiddag van eerste kerstdag door het buitengebied bij avondschemer. Hij is diep weggedoken in zijn sjaal tegen de heldere vrieskou. Zijn los lopende hond lijkt geen last te hebben van de temperatuur en scharrelt opgewekt kwispelend tussen de staketsels van afstervende adelaarsvarens.

Het pad van mul zand waarop hij loopt verliest zich in de verte in de rode en oranje vlammen van de ondergaande zon die, groot en rond en geflankeerd door donkere wolkenstrepen, op de horizon rust. Alsof je, langs de wolkenflarden, door de zon heen kunt lopen en er geen einde is. De zon is een lokroep, een fata morgana.

Links van hem is een bosrand in grijze en modderbruine tinten waaruit het daglicht al is vervlogen. Rechts van hem een glooiende akker, waar opschietend wintergewas in de wind een fonkelend spel speelt met de zonnestralen. Een metalen afrastering en een stellingmolen in de verte weerkaatsen fel het zonlicht.

Hij vindt het van een bovenaardse schoonheid.

Zijn geest wordt verlicht door de zon en door zijn opborrelende gedachten. Het pad waarop hij loopt lijkt een metafoor voor zijn leven. Sjokken over een zanderige bodem, waarin je voeten wegzakken. Langs een pad dat weliswaar slingert, maar dat ontegenzeggelijk in voorwaartse richting voert, naar een licht toe dat alles kan inhouden. De mogelijkheid om linksaf te gaan en te verdwijnen tussen de kaarsrecht oprijzende stammen van een naaldbos in de vallende duisternis. Of rechtsaf, over het nog oplichtende bouwland, zo weids, dat je alle kanten op kunt en zelfs je gevoel voor richting kunt verliezen.

Meer dan veertig jaar arbeid torst hij mee op zijn wandeling. Kort geleden losgelaten door de prestatie maatschappij. Nu is er vrijheid. Deze kerst is het feest waarna hij niet meer terug hoeft naar de werkplek waarvan hij heeft gedacht dat hij er onmisbaar was.

Hij versnelt zijn pas, want de zon vervolgt haar onontkoombare neerwaartse route. Er resten misschien nog vijf minuten voordat het vuur aan de horizon zal zijn gedoofd. Wat gloeiende restanten zullen de avondhemel nog kort laten oplichten, maar al spoedig zal de oranjekleurige hemel overgaan in lila en paarse tinten en verglijden naar het zwart van de nacht. Nu nog kan hij bij licht zijn richting kiezen.

En plotseling, terwijl hij vooruit blik over het eindeloze pad, realiseert hij zich dat wat hij altijd heeft gedacht niet klopt. Het idee dat het pad zich in deze fase van zijn leven vanzelf zou splitsen, waarbij hij een onvermijdelijke keuze zou moeten maken, links of rechts. Maar het pad splitst zich niet, het loopt meanderend verder, zonder dat er een einde in zicht is. Hij hoeft dus niet te kiezen, wat in eerste instantie een geruststellende gedachte is.

Maar al snel komt er een volgende gedachte naar boven. Want er is wel degelijk sprake van een keuze. Hij zou immers ieder moment het rustig voort slingerende pad kunnen verlaten. Deze constatering benauwt hem. Het pad waarop hij loopt mag dan zanderig zijn en zwaar aanvoelen aan de voeten, het leidt tenminste ergens naartoe. Ooit, als je maar lang genoeg doorloopt, zal het uitmonden in een breder pad, of misschien wel uitkomen op een verharde weg. Het pad verlaten leidt alleen maar tot onzekerheid.

De zon is nu verdwenen.

Hij roept de hond bij zich en maakt een lange lijn met rolmechanisme vast aan zijn halsband. Het is nog een lange weg naar huis. Er is nauwelijks maanlicht. Maar in tegenstelling tot de hulpeloze blindheid van mensen, die de nacht veroorzaakt, heeft het dier voldoende aan zijn nachtogen, zijn reukorgaan en zijn oren om zich te oriënteren. De hond zal hem feilloos helpen de route te vinden naar de woning waar zijn vrouw en de kerstboom op hem wachten.

Hij is niet gelovig, heeft niet veel op met de hysterie die zich in de kerstperiode van de mensheid meester maakt. Het is de oorspronkelijke heidense betekenis, de zonnewende, de belofte van de natuur dat het allemaal weer goed komt, die hem het meest aanspreekt. Kerstfeest is voor hem dan ook vooral een feest van bezinning. Het kerstkind en diens nieuwe leven ervaart hij als een symbool voor de mogelijkheid om steeds weer opnieuw te beginnen.

Een nieuw begin.

Hij wandelt achter de hond aan die hem, intussen kort aangeliend, stuurt als een geleidehond. Dwars over de akker, door een bos, langs een beek. Hij is verrast als hij naast zich het vertrouwde geklater van water herkent.

Nu er om hem heen weinig meer te zien valt, sluit hij zich op in zijn gedachten. Hij roept in zijn hoofd beelden op uit de voorbije jaren. Drukke jaren waarin hij zichzelf doorgaans als waardevol heeft gezien en waarin hij hopelijk ook iets voor anderen heeft kunnen betekenen. Met daarin sommige taferelen waar hij nog steeds trots op is. Maar ook met

bepaalde gebeurtenissen die hij maar liever uit zijn systeem zou willen wissen. Toch, als je de mensen op zijn intieme afscheidsfeestje mag geloven, dan zou je denken dat hij waarachtig nog iets goeds heeft gedaan. Maar onmisbaar, nee, dat was hij niet geweest. Een volgende generatie stond te trappelen van ongeduld.

En dan, in het bos, tijdens het donkerste gedeelte van de wandeling, geheel overgeleverd aan zijn hond, ziet hij licht. De verdwenen zon komt terug op zijn netvlies. Deze inktzwarte tocht is noodzakelijk geweest om tot een inzicht te komen. Het inzicht dat het pad weliswaar voert in de richting van de zon, maar dat je de zon niet voorbij kunt, hoe lang je ook loopt. Lopen naar de zon is vervallen tot blindheid. En hij begrijpt opeens dat het niet aangaat om domweg het pad te volgen waarop je altijd al hebt gelopen. De zon is een krachtige lokroep, uitnodigend, maar zij is een schijndoel. Een fata morgana. Als je niet nadenkt, houdt het pad op, al lang voordat je de zon hebt bereikt.

Hij denkt aan het zandpad en de ondergaande zon en zegt hardop: ik moet of links of rechts. Maar in elk geval moet ik van het pad af. Ik moet de onbekendheid in, de zekerheid verlaten. Zijn eigen stem klinkt hem vreemd in de oren. De hond kijkt even om, alsof hij werd aangesproken. Het beest is zich totaal niet bewust van wat zich in de geest van zijn baas afspeelt. Dat hij op het pad blind de richting heeft weten te vinden.

Ze bevinden zich nu in de bebouwde omgeving van het dorp. Het is er verlicht. De hondenlijn mag weer gevierd worden. Het huis is dichtbij, de warme huiskamer, zijn vrouw. Hij denkt: ik ga het haar vertellen bij wijze van kerstverhaal. Dat we alleen maar opnieuw kunnen beginnen als we van de oude en vertrouwde paden durven loskomen. Ik weet nog niet of het links wordt of rechts. Of misschien toch nog rechtdoor? We zullen samen de keuzes maken. Het wordt een kerstverhaal van de toekomst. Van het nieuwe begin, het symbool van het kerstkind. Was het dan toch het kerstkind dat hem de weg wees in de duisternis?

Krijn van der Heijden (1949) schrijft al zijn hele leven verhalen en romans. Van hem verschenen bij uitgeverij Boekscout.nl *Gistende kokosnoot*, *Morgen zal ik dansen* en *Fouten maakt iedereen*; bij uitgeverij Ellessy verschenen *Niets is belangrijk* en *Dode moordenaars*. Verder publiceerde hij op zijn eigen website diverse gratis te downloaden boeken, waaronder *Kijk, dit is voor mij nou kerst*.

Als gemeenteambtenaar publiceerde hij artikelen in vakbladen en een groot aantal Internetcolumns over overheidsthema's voor de website van de Vereniging van Griffiers. Hij schreef ook drie juridische boeken. Krijn van der Heijden woont in het Achterhoekse Vorden.